Riksdagens protokoll
1991/92:44

Torsdagen den 12 december

Kl. 9.00 – 17.22

1 § Anmälan om kompletteringsval till kulturutskottet

Sverige och den västeuropeiska integrationen

Tredje vice talmannen meddelade att centerns riksdagsgrupp på grund av uppkommen vakans anmält Stina Eliasson som ny suppleant i kulturutskottet efter Ulla Tillander.

Tredje vice talmannen förklarade vald till

suppleant i kulturutskottet
Stina Eliasson (c)

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 6 december.

3 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1991/92:77 till lagutskottet

4 § Sverige och den västeuropeiska integrationen

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU8 Sverige och den västeuropeiska integrationen.

Anf. 1 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det är nästan på dagen ett år sedan vi hade debatten om ansökan om svenskt medlemskap i EG. Beslutet om ansökan om svenskt medlemskap i EG måste ses som ett av de viktigaste besluten under efterkrigstiden. I förlängningen av detta beslut underordnas nationen besluten

i en superstat, samtidigt som det innebär slutet på en lång epok av militär alliansfrihet och neutralitetspolitik.

Beslutet fattades utan att någon egentlig debatt hade förts i vårt land och utan att särskilt många kände sig välinformerade om konsekvenserna. Stora viktiga politiska kongresser hade nyligen hållits utan att frågan egentligen hade diskuterats. På t.ex. SAPs kongress 1990 passerade frågan utan diskussion.

Själva framställningen till riksdagen stod i en inskjutens sats i en skrivelse från regeringen, som egentligen handlade om något annat.

Det uppdrag riksdagen gav till regeringen var att söka medlemskap i EG med bibehållen neutralitetspolitik. Som vi vet blev det egentligen inte så. Något neutralitetsvillkor finns inte med i Sveriges ansökan. Neutralitetsdeklarationen finns i stället med i den regeringsdeklaration som gjordes i anslutning till offentliggörandet av medlemsansökan. Det är därför av flera skäl man i dag får frågan om huruvida riksdagen längre har kvar den beslutskraft som egentligen borde tillkomma ett folkvalt parlament.

Redan i betänkandet för ett år sedan togs de första stegen för att försvaga den svenska alliansfriheten genom att man enbart hänvisade till blockupplösningen i Europa, framväxten av ESK och ett nytt samförstånd i den delen av världen. Principen om alliansfrihet och neutralitet var inte längre relaterad till världen som helhet, utan bara till vår närmaste omgivning. Denna inskränkta analys gjordes trots alla de initiativ och medlingsuppdrag Sverige som alliansfri stat medverkat i på den internationella arenan.

Det faktum att den ena supermakten nu upplöses och försvinner kan inte dölja att klyftorna i världen under lång tid kommer att medföra avsevärda konfliktrisker. Rustningarna i fattiga länder pågår tyvärr fortfarande. Miljöförstörelse i form av jorderosion, ökenutbredning, överavverkning av skog, överkonsumtion av sötvatten och växthuseffekt kan leda till nya flyktingvågor och nya konfliker. Lägg därtill skuldkrisen i de fattiga länderna och de synnerligen ojämlika handelsvillkor som dessa länder påtvingas av de rika länderna. Av t.ex. EG-områdets handel utgör u-ländernas handel en minskande del. Också betydelsen av biståndspolitiken har försvagats.

Som världen ser ut i dag behövs alla krafter som är beredda att utan alliansbindningar försöka medverka till att lösa de konflikter som med all sannolikhet kommer att inträffa på den internationella arenan. Ett medlemskap i EG kommer givetvis att binda upp den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken. I övriga internationella fora talar EG redan med en röst. Som delstat får vi finna oss i att agera enbart inom EGs politiska system.

För ett år sedan skrevs i EG-betänkandet att "institutioner för konfliktlösning håller på att utvecklas så att motsättningar mellan alla Europas länder kan lösas innan konfrontation uppstår". Man tänkte då närmast på ESK, EG och Europarådet. Bara ett år senare är nu bilden delvis annorlunda. Kriget i Jugoslavien pågår för fullt, erkännande av nya nationer som de facto är i krig diskuteras och hoten om konflikter om Östeuropa har snarare ökat än minskat. Ett krig i Mellanöstern har vi också medverkat i. Lägg därtill att ökande högerextremism, rasism och främlingsfientlighet sprider sig i både Öst- och Västeuropa.

I detta läge förbinder man sig på mötet i Maastricht att närma sig en ge-

mensam försvarspolitik, som kommer att innebära att EGs medlemsländer kan få ta det politiska ansvaret för militära åtgärder som den västeuropeiska unionen skall kunna genomföra. Det är uppenbart att vi här kommer att ansluta oss till en form av militär allians, vilket är i strid med den linje som riksdagen lade fast för ett år sedan.

Statsministern är nu också ute och säger enligt Svenska Dagbladet den 24 november att "Sverige ska kunna delta i en gemensam europeisk militär styrka", och jag har inte sett att han har dementerat den uppgiften. Om han har en sådan uppfattning, är det naturligt att han också säger att ordet neutralitet inte längre är brukbart. Frågan är då hur länge ordet alliansfrihet är brukbart. Om alliansfrihet betyder att enbart vi själva skall stå för vårt eget försvar, men förbinda oss att ställa upp i militära styrkor under den västeuropeiska unionen eller EG, är också det ordet missvisande.

Om vi har en med EG gemensam utrikes- och försvarspolitik, är det också sannolikt att EG i längden också kommer att ha synpunkter på hur vårt eget militära försvar används. Jag kan tänka mig flera situationer i vår del av Europa, där vi råkar i konflikt med övriga europeiska länder om hur en konflikt i vårt närområde skall hanteras.

Vi bör givetvis noga studera Maastrichtmötets protokoll, men för min del drar jag den slutsatsen att mycket tyder på att vi nu borde ha en ny riksdagsdebatt och fatta ett nytt beslut om vårt förhållande till EG. Därför står jag också fast vid vårt ställningstagande i mom. 1 i utrikesutskottets betänkande.

När det gäller regionalpolitiken har vi länge hävdat att de nordiska länderna har en starkare regionalpolitik än den som förs inom EG. Vår regionalpolitik grundar sig på andra kriterier av typ glest befolkat land och långa transportavstånd. De kriterier som gäller i EG, hög arbetslöshet och/eller onormalt låg levnadsstandard, är inte tillräckliga för att kunna ge grund för ett regionalpolitiskt stöd i vårt land. Frågan reses nu av allt fler om vi har möjligheter att fortsätta vår regionalpolitik i och med EES-avtal och medlemskap.

Det är glädjande att fler och fler inser att detta är ett problem, och att arbetsmarknadsministern har tagit initiativ för att få de nordiska kriterierna godkända. Några sådana löften om godkännande från EGs sida finns inte ännu enligt den information om EES-avtal och EG-medlemskap, som jag hittills har kunnat ta del av. Vårt parti står därför fast vid vänsterpartiets meningsyttring vad gäller mom. 5.

Frihet för varor, tjänster, kapital och människors rörelse är det som skall förverkligas 1993 och omfatta även EFTA-länderna. Vi menar att dessa friheter inte räcker som grundpelare för ett alleuropeiskt samarbete. Dessutom borde möjligheter att styra kapitalets rörlighet stå under folkvalda parlaments demokratiska kontroll. Våra fyra friheter för det alleuropeiska samarbetet har formulerats i vår motion om Europapolitiken: rättighet att leva i en demokrati, rättighet att leva i en ren och hälsosam miljö, rättighet att leva i trygghet samt rättighet till lika människovärde.

Dessa rättigheter borde snarast tryggas av ett alleuropeiskt öppet och demokratiskt parlament, som skulle kunna vara en utveckling av Europarådet. I detta parlament skulle alla europeiska stater inom en kort tid kunna rymmas, samtidigt som risken för en uppdelning av Europa i ett lag av A-natio-

ner och B-nationer skulle minska. Vi har närmare utvecklat denna tankegång i vår motion. Vårt parti står givetvis bakom meningsyttringen också i mom. 3.

Anf. 2 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka stor tillfredsställelse över utfallet av Maastrichtmötet. Man har i svensk press, framför allt under gårdagen, försökt att skildra en viss formulering vid Maastrichtmötet, nämligen strykandet av Sverige som ett av de länder som ansökt om medlemskap, som en motgång för svensk Europapolitik. Jag vill med stor emfas understryka att det måste ses tvärtom. Visserligen nämndes Sveriges namn explicit i det utkast till deklaration som cirkulerade före mötets avslutande och som senare försvann. Detta försvinnande är ingenting annat än uttryck för EG-ledningens stöd för en nordisk syn på det utvidgade EG. Jag uppfattar strykningen som en utomordentligt tydlig signal till framför allt Finland. Det betyder väldigt mycket för Norden i EG att EG avger den här signalen. Därför menar jag att strykningen av Sverige var en från svensk synpunkt förmånlig förändring av deklarationen.

Det finns fler saker att kommentera i Maastrichtöverenskommelsen, sådan som vi hittills känner den. Jag är mycket angelägen om att understryka detta, eftersom de informationer som vi alla här i kammaren har i dag naturligtvis inte är fullständiga ännu.

Det har alldeles tydligt framgått att de farhågor som Bengt Hurtig fördjupade sig i är ogrundade, nämligen att man i det nuvarande stadiet av utvecklingen av EGs politiska union skulle förlora sin nationella bestämmanderätt beträffande försvars- och säkerhetsfrågor. Det finns ingenting i de handlingar som jag hittills har läst som tyder på annat än att nationerna i denna känsliga och viktiga nationella suveränitetsfråga förbehålls vetorätt vid själva det grundläggande beslutet. Verkställigheten av ett med konsensus taget försvars- och säkerhetspolitiskt beslut förefaller däremot kunna överlämnas till ett majoritetsbeslut. Jag ser i detta en sund och naturlig utveckling av det som är på väg i alla världsdelar, nämligen en djupgående internationell integration. Jag vill påpeka att Europa i internationellt integrationshänseende på intet sätt är en unik världsdel. I de båda amerikanska kontinenterna ser vi ett tydligt närmande mellan en mängd stater i en mängd former, och allt syftar till att integrera politiskt och ekonomiskt samarbete. Det som sker här i Europa är en oerhört viktig del av en världsutveckling. Här i Europa är det en särskilt naturlig del av en världsutveckling, eftersom i Europa nationer med stor kulturell och historisk gemenskap knyts allt närmare varandra.

Så några ord om de regionalpolitiska frågor som Bengt Hurtig har berört. Det är ju oftast så, att debatten här i kammaren präglas av att man gräver en position som man sedan skyddar. Då använder man olika metoder. En metod är ju att över huvud taget aldrig ta del av verkligheten i omgivningen. Jag vill gärna säga till Bengt Hurtig och alla de andra som känner stor oro för regionalpolitiska frågor i detta sammanhang att EG, enligt min uppfattning, genom sin uppbyggnad, sina strukturfonder, genom sitt intresse för regionernas framtid och sist men faktiskt inte alls minst genom sin lyhördhet för bl.a.

Sveriges synpunkter visat sig ta regionalpolitiska hänsyn vid den nyligen avslutade EES-förhandlingen.

Jag har tagit med mig några sidor ur den kommande grönboken, eftersom jag anade att dessa frågor skulle komma upp. Det kan ju vara trevligt för Bengt Hurtig med en redogörelse, så att hans plågor möjligen lindras något inför julen.

Det finns en skillnad mellan EGs och Sveriges regionalpolitiska grundkriterier. EG uppställer någonting som ibland i debatten kallas ett fattigdomskriterium för att regionalpolitik skall få tillämpas. Man uppställer dessutom kravet att regionalpolitiken aldrig skall få utgöra handelshinder och därmed alltså få formen av direkta stöd till enskilda företag. Men i EES-överenskommelsen har parterna överenskommit om att bl.a. länder som Sverige skall få tillfälle att i viss utsträckning fortsätta att bedriva en egen regionalpolitik, dock med det villkoret att denna regionalpolitik inte får konstituera handelshinder eller snedvriden konkurrens. Det är också viktigt att framhålla, och det framkommer också i vänsterpartiets meningsyttring, att vi har en attityd av försvar mot en angripare. Ordet försvarslinje används faktiskt i en mening i vänsterpartiets särskilda avsnitt om regionalpolitik. Det står nämligen i betänkandet att "den första försvarslinjen borde vara att klargöra – – –."

Jag tror att det är en fullständigt felaktig attityd när vi går i in den framtid som vi nu väljer, om vi har föreställningen att vi skall försvara oss. Vi skall gå in i framtiden med aggressivitet och vilja att hävda våra intressen och detta med de medel som vi har utvecklat för våra intressens fullföljande. Det är felaktigt, Bengt Hurtig, att tro att ni är angripna. Ni skall uppfatta situationen som att ni erbjuds en förmån.

Vi har möjligheter att inom ramen för svenskt politiskt tänkande och svensk politisk tradition utveckla vår egen politiska syn på bl.a. den viktiga regionalpolitiska frågan. Exempelvis kan vi – och jag vill gärna anbefalla att så sker – lansera en regionalpolitisk revolution i vårt land, och jag antar att jag i denna fråga i viss utsträckning har stöd av talmannen. Vi kan inte längre bygga vårt regionalpolitiska tänkande här i Sverige på stormaktstidens länsindelning, eller var ursprunget nu finns. Jag antar att Birger Hagård kan hjälpa mig på den punkten. Det går inte att bygga på vad som gällde under en tid som inte hade våra ekonomiska grunddrag. Vi måste radikalt tänka om i regionalpolitiskt hänseende och skapa regioner som har ett verkligt ekonomiskt samband och för vilka det då blir naturligt att formulera sin egen regions särdrag och få dem accepterade inom ramen för modern Europapolitik, inom ramen för EGs generösa syn på regioners framtid. I detta sammanhang är det sannerligen skäl att understryka att Maastrichtdeklarationen innehåller ett i regionalpolitiskt hänseende synnerligen viktigt konstaterande. Det europeiska rådet säger nämligen att subsidiaritetsprincipen skall tillämpas. Det är inte längre bara ord, polemik och propaganda. Nu har statscheferna knäsatt subsidiaritetsprincipen. Detta betyder alltså att regionerna kan få fatta de beslut som är anpassade till regionernas behov. Besluten skall fattas så nära de människor som påverkas som möjligt.

Låt mig, herr talman, använda den sista dryga minuten till att något kommentera debatten om alliansfrihet och neutralitet. Det pågår ju en debatt mellan statsministern och oppositionsledaren. Det är mig fjärran att gå in

och stöka i den debatten, men så mycket kan jag väl ändå säga att det finns en alldeles klar linje på regeringshåll att acceptera en villkorslös ansökan i förening med en regeringsdeklaration, som dock inte har varit bilaga till EG, vilket påstås i många tidningar i dag.

Det är naturligt att regeringen sedan, när situationen i Europa går vidare och förändras så snabbt, anpassar sig till den utvecklingen.

Det är intressant att notera att den kritik som nu riktas mot regeringen i detta hänseende inte finner något gensvar i regeringsförklaringen. I regeringsförklaringen har man noggrant valt ord som är anpassade till den politiska formulering som statsministern nu ger vår säkerhetspolitik.

Slutligen måste jag härifrån få uttrycka stor glädje över att den deklaration som kungjordes efter gårdagens utrikesnämndsmöte har avgivits i samförstånd mellan alla de partier som stöder EG-ansökan. Och därmed kan väl denna fråga avfärdas från debatt här i kammaren.

Anf. 3 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! I mars i år sade den belgiske utrikesministern Eyskens vid sitt besök i Sverige:

En politisk union utan en gemensam utrikespolitik är en illusion. En gemensam utrikespolitik utan en gemensam säkerhetspolitik är en illusion. Och en säkerhetspolitik utan en gemensam försvarspolitik är en illusion. Allt finns i allt och hänger samman.

Jag anser att det ligger en hel del i det som Eyskens sade. Jag anser att detta också har bekräftats av Maastrichtmötet, där WEU knyts hårdare till EG och blir något av ett militärt instrument för EG.

Jag kan inte anse annat än att själva principen i detta strider mot det neutralitetsförbehåll som riksdagen antog för ett år sedan när det gällde EG-ansökan. Statsministern bekräftar också i det citat som jag läste upp att Sverige skall kunna delta i en gemensam europeisk militär styrka.

Om vi har en långtgående integration på det säkerhetspolitiska och försvarspolitiska området är det självklart att ett oerhört starkt tryck kommer att uppstå på oss i händelse av att en konflikt uppstår mellan EG och omvärlden. Ett sådant tryck uppstod för övrigt i samband med Irak–Kuwait-konflikten.

När det gäller EG och regionerna pågår det en debatt inom EG där många regioner anser sig åsidosatta av såväl de nationella regeringarna som EG-kommissionen. Det är naturligtvis något som man måste ta hänsyn till.

Nic Grönvall säger att Sverige i viss utsträckning skall kunna fortsätta att bedriva sin nuvarande regionalpolitik. Det finns ingenting sagt om att just den hänsyn till långa avstånd och till att Sverige är ett glest befolkat land som tas i dag i längden kommer att godtas. Och arbetsmarknadsministrarna i Norden går nu tydligen till offensiv därför att just de känner en oro på denna punkt. Det tycker jag bekräftar de farhågor som vi framförde i vår motion.

När det gäller att i första hand försvara oss och sedan gå till anfall kan jag hålla med om att också en offensiv är nödvändig.

Anf. 4 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vill säga några ord om Bengt Hurtigs replik. Referaten från den belgiske utrikesministern är säkert riktiga. Vid litet närmare eftertanke är det väl bara självklarheter han säger.

Om vi ser på den världspolitiska situation som kan föranleda viktiga utrikespolitiska och möjligen säkerhetspolitiska ståndpunktstaganden har ju Bengt Hurtig själv nämnt två, nämligen syd–nord-konflikten och den nära sammanhängande skuldkris som råder för u-länderna. Och nog är det alldeles uppenbart att ett kraftfullt och innehållsrikt handlande i dessa båda konflikter är mycket mer verkningsfullt när det genomförs i en sammanhållen grupp nationer än av enskilda nationer? Detta är exempel på mycket typiska frågor då den Europeiska gemenskapen, eller numera den Europeiska unionen, kan innebära en förstärkning och en förbättring av både resultat och medel när det gäller svensk utrikespolitik.

På samma sätt är det när det gäller flyktingfrågor. Vi kan förutse en lång tid av oreda och flyktingproblem. Och det är givetvis en långt större förmån för oss i Sverige att en hel kontinent, en sammanhållen politisk union av länder, bedriver och utvecklar den typ av flyktingpolitik som vi så väl behöver i stället för att vi i Sverige bedriver en enskild svensk flyktingpolitik.

Till sist vill jag säga några ord om försvarsfrågan. Är inte den stora jugoslaviska tragedin och Europas oförmåga att skilja de stridande åt ett exempel på att det finns situationer då vi på vår kontinent behöver kunna visa att vår vilja och strävan efter fred också kan genomföras? För mig, Bengt Hurtig, är den jugoslaviska tragedin ett utomordentligt argument för att vi skall samarbeta i försvarsfrågor med en europeisk identitet.

Anf. 5 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Vi har för länge sedan på den internationella arenan redan skapat ett organ för att lösa internationella konflikter, nämligen Förenta nationerna. Att nu utveckla och skapa en supermakt som på egen hand skall ta itu med internationella konfliker anser jag inte vara i enlighet med de strävanden som mitt parti representerar. Vi är beredda att ställa upp enligt de regler som finns i Förenta nationerna och medverka när det gäller i stort sett jordens alla länder. Att skapa en särskild supermakt med befogenheter att ingripa i världens öden måste vi ställa oss ganska skeptiska till.

Anf. 6 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vill så gärna omedelbart markera att intet i det politiska steg som jag anser att Sverige skall ta, och som jag hoppas att Europa tar, skall förta FN dess självklara och ledande roll när det gäller att bevara freden mellan nationerna på jorden.

Vad jag säger är enbart att Europas insatser, enligt min uppfattning, i det arbete som skall göras inom ramen för bl.a. FNs fredsbevarande verksamhet och även när det gäller andra FN-insatser, t.ex. på miljöområdet, blir så mycket större, effektivare och bättre om de genomförs av den sammanhållna Europeiska unionen än av splittrade länder.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 7 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Maastrichtöverenskommelsen måste, som redan har sagts i debatten, närmare studeras innan vi kan ta ställning till den. Utrikesutskottet har inte heller behandlat frågan.

Utrikesutskottet konstaterar att riksdagens beslut från den 12 december 1990 följts upp med en ansökan om medlemskap i EG på sätt som avsågs.

Riksdagens nämnda beslut är sålunda alltjämt gällande för Sveriges agerande i denna sak. Decemberbeslutet var entydigt i sitt ställningstagande för en bibehållen neutralitetspolitik, dvs. alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Det är den formulering som används också i den nya ministärens regeringsdeklaration den 4 oktober i år.

Utskottet hänvisar också till dåvarande statministerns deklaration inför riksdagen den 14 juni.

Denna deklaration, som alla partier utom vänsterpartiet står bakom, har inte förändrats genom något nytt riksdagsbeslut. Beslutet från den 12 december 1990 står sålunda alltjämt fast.

I 14 juli-deklarationen heter det att grunden för svensk säkerhetspolitik är en "fast och konsekvent neutralitetspolitik". Vår beslutsamhet betonades när det gäller att förhindra att vi blir indragna i en stormaktskonflikt. Det sades också att "om en väpnad storkonflikt trots allt skulle drabba vårt område måste Sverige, för att då kunna stå neutralt, även fortsättningsvis konsekvent avstå från deltagande i militära allianser eller annat förpliktande samarbete med andra stater". Undantag gjordes då för vad som kan följa av vårt medlemskap i FN.

I betänkande 1990/91:UU8, som utskottet hänvisar till, sägs följande: "Allteftersom en fungerande, alleuropeisk säkerhets- och samarbetsstruktur växer fram blir Sveriges möjligheter att utan förfång för neutralitetspolitiken delta i ett närmare samarbete av även utrikes- och säkerhetspolitisk karaktär självfallet större än under tidigare perioder. Detta kan ske samtidigt som neutralitetspolitikens centrala syfte ligger fast, nämligen att genom ett konsekvent avstående från militär samverkan med andra stater framgångsrikt kunna hävda vår neutralitet i händelse av krig. Ett undantag som denna linje medger är deltagande i de sanktioner som enligt FNs stadga kan beslutas av säkerhetsrådet."

– – – "Från svensk sida har under en följd av år uttalats att neutralitetspolitiken kräver att Sverige i sin utrikespolitik avstår från sådana bindningar som kan få vår förmåga att genomföra den deklarerade politiken att framstå som illusorisk."

Detta innebär sålunda att ett försvarspolitiskt samarbete inte kommer i fråga för svensk del inom vare sig EG, WEU eller NATO så länge vi väljer att upprätthålla den fastställda försvars- och säkerhetspolitiken.

En ändring av denna politik kan *bara* beslutas av riksdagen. Därom kan det från konstitutionell synpunkt inte råda några delade meningar. Det är mot denna bakgrund anmärkningsvärt att detta med "bibehållen neutralitetspolitik" inte längre gäller eller ens kan eller skall nämnas vid namn beträffande den utrikes- och säkerhetspolitik som statsminister Carl Bildt vill föra. I stället talade han vid sitt besök i Bonn för en månad sedan om att "vi vill fullfölja en utrikespolitik med klar europeisk identitet".

Den svenska neutralitetspolitiken – alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig – har under lång tid varit starkt förankrad hos vårt folk och har också framgångsrikt bevarat Sverige fred, frihet och oberoende.

Ingvar Carlsson har offentligt opponerat mot Carl Bildts agerande, och han stod i går – det framgår av ett uttalande som han då gjorde – fast vid detta. Regeringens handhavande av utrikespolitiken förbättrades inte av utrikesministerns avståndstagande beträffande tidigare strävanden att uppnå en gemensam säkerhet i de internationella relationerna.

Även denna, av Olof Palme-kommissionen lanserade doktrin, har blivit framgångsrik. Den bröt ned den motsatta uppfattningen att det endast var genom militär avskräckning och terrorbalans som fred och säkerhet kunde uppnås. Det var en teori som blev omöjlig då riskerna för misstag och oöverlagda handlingar blev för starka med vår tids nya förödande vapenteknologi samtidigt som, särskilt under det kalla krigets högkonjunktur, de internationella motsättningarna förstärktes.

ESK har i stället blivit den ideala ramen för en framtida alleuropeisk fredsordning. EG bör också bli ett organ för strävandena mot en allsidig utveckling av samarbetet mellan samtliga länder i Europa. Målsättningarna för Europapolitiken måste inom alla europeiska organ bli bl.a. öppenhet mot omvärlden, solidaritet med tredje världen, demokrati också inom EG, starka miljöhänsyn, reell regional balans, en klar social dimension, jämställdhet mellan män och kvinnor samt en generös och solidarisk invandrar- och flyktingpolitik.

Det gäller att med konsekvens och kraft hävda dessa intressen i förhandlingarna med EG. Här krävs inte bara formell förhandlingsskicklighet utan också stark och konsekvent vilja och hållning.

Det här är förutsättningarna för att det skall kunna bli en bred uppslutning i vårt land bakom Europapolitiken.

Det är genom vår medlemsansökan till EG som förutsättningarna för den kan klarläggas och prövas. Slutligt ställningstagande görs först efter det att en förhandlingslösning är klar och villkoren och förutsättningarna för ett medlemskap presenterats. Då skall svenska folket självt få bestämma genom folkomröstning om Sverige skall bli medlem i EG eller inte.

Att, som görs i den särskilda meningsyttringen, på förhand säga nej leder bara till en ofruktbar diskussion om vad som verkligen gäller för ett medlemskap. Problemet är för övrigt också att det finns oklarheter i EGs ståndpunkter och utveckling. Men genom Maastrichtmötet har det blivit en viss förbättring och ett förtydligande. Om vår egen position vet vi givetvis mycket mera 1995, då ett avgörande av allt att döma kan träffas.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 8 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck ägnade neutralitets- och alliansfrihetsfrågan sådan uppmärksamhet att jag inte kan undgå att kommentera hans inlägg.

Först en kommentar beträffande referensen till statsministerns tal i Bonn, vilket ju har kritiserats särskilt för att, som det påstås, statsministern i detta

tal skulle ha infört ett nytt element bestående av begreppet europeisk identitet. Mot den bakgrunden skall jag här föredraga en mening i regeringsförklaringen: "Den europeiska identiteten i vår utrikespolitik får ökad betydelse."

Valet av begreppet europeisk identitet grundas givetvis på en mycket noggrann prövning. Syftet är just att åskådliggöra vår uppfattning. Vi i vårt parti, och det gäller för övrigt också den nuvarande regeringen, anser nämligen att den europeiska frågan är en fråga om vår nations identitet. Det handlar om en tillhörighet, en gemenskap, som är så väsentlig att den också skall få forma och påverka våra utrikespolitiska ståndpunkter.

Det anförande som Margaretha af Ugglas hållit på utrikespolitiska institutet har kritiserats. Enligt socialdemokratiska talesmän skulle det utgöra ett oberättigat angrepp mot den politik som fördes under Palmeregeringarnas tid.

Hans Göran Franck angav faktiskt ett utmärkt skäl till att den utrikespolitik som under nämnda tid fördes inte längre anses ha den aktualitet som den då uppfattades ha. Vi lever ju inte längre i en värld, vars huvudsakliga drag präglas av avskräckning, terror och kallt krig. Snarare lever vi i en värld som präglas av spänningsförhållanden i ekonomiskt hänseende – som bl.a. Bengt Hurtig har gjort gällande.

Jag vill framhålla att den utrikespolitiska situationen har förändrats. Vidare är det berättigat att nu beskriva den utrikespolitiska inriktningen på ett annat vis.

Herr talman! Till sist vill jag säga följande. I dessa dagar har vi tagit del av ett inlägg från en ledande socialdemokrat. Två nyckelbegrepp används här för den nya tiden i fråga om svensk utrikespolitik – nämligen begreppen flexibilitet och öppenhet. Pierre Schoris inlägg i Dagens Nyheter är, tycker jag, ett värdefullt bidrag när det gäller möjligheterna att behålla den stora gemenskap beträffande svensk utrikespolitik som har varit ett grundläggande drag och en styrkefaktor för Sverige i det internationella samfundet.

Anf. 9 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det råder inte några delade meningar om att Sverige skall föra en politik som innebär ett ökat europeiskt samarbete och som gör att vi känner samhörighet med Europa och de strävanden som finns när det gäller att uppnå de mål som jag nämnde i mitt första inlägg – och detta kommer också till uttryck i utrikesutskottets betänkande.

Däremot reagerade jag mot, och det som Nic Grönvall här har sagt medför inte någon ändrad inställning på den punkten, att man inför nya begrepp för vår säkerhetspolitik som resulterar i oklarhet om var vi står. Man vill ju ändra på vad vi har sagt om Sveriges neutralitetspolitik. Det här återfinns också i regeringsdeklarationen. Det framhävs ju i stället att det nu rör sig om en europeisk identitet.

Jag har också läst Carl Bildts tal, som han höll i Bonn för en månad sedan. Det här är en olycklig förändring av det som markeras och framtonas. Jag vill starkt understryka, och det är mycket viktigt för vårt land, att de beslut som tas om vår säkerhetspolitik måste tas här i riksdagen. En statsminister kan inte göra justeringar, ändringar eller nya markeringar i den politiken som skapar oklarheter.

Den andra frågan handlar om gemensam säkerhet. Det är politiken om gemensam säkerhet, i stället för den politik som gick ut på avskräckning och att ställa upp i det kalla krigets forum, som har lett till dessa goda resultat. Det är det som vi nu kan skörda frukterna av. Den motsatta politiken var mycket negativ och fördröjde processen.

Självfallet skall vi visa öppenhet när det gäller vår framtida politik och verkligen också klara ut de förändringar som har skett på det internationella området.

Anf. 10 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vill så gärna markera att det inte är fråga om att den svenska utrikespolitiska inriktningens kärna har förändrats. Kravet på ett riksdagsbeslut är, uppfattar jag det som, mer en strid om formen än om den utrikespolitiska inriktningen.

Begrepet neutralitet har faktiskt ett folkrättsligt innehåll, och dess innehåll är utpräglat inriktat mot ett visst uppträdande i en konfliktsituation. Att överge ordet neutralitetspolitik till förmån för alliansfrihet är en kraftfull markering av att Sverige förutser och vill medverka i en världsutveckling där konflikter tonas ner och där samhörighet och gemenskap tonas upp.

Jag vill be Hans Göran Franck att läsa Carl Bildts Bonntal en gång till. I det talet framgår så väldigt tydligt att statsministern gjorde en utrikespolitisk exposé, där han lade fast den alleuropeiska bilden, den europeiska gemenskapens krav på medlemsländerna i en europeisk union. Det är ett evolutionärt tal och inte, som Hans Göran Franck kanske tror, ett revolutionärt tal såvitt gäller svensk utrikespolitik. Det är samma utrikespolitik, förankrad i en ny tid.

Anf. 11 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att det finns en viss grad av reträtt i det sätt som Nic Grönvall talar om de här sakerna på. Det är möjligt att det också förhåller sig så när det gäller statsministern. I så fall har den kritik och den opposition som vi socialdemokrater har kommit med haft effekt och betydelse.

Nu avses också nya överläggningar inledas mellan partiledarna om de här frågorna, utöver de som har förekommit i utrikesnämnden. Det är bra om även moderata samlingspartiet, med statsministern i spetsen, återgår till den ordning som måste gälla för vårt beslutsfattande i dessa mycket viktiga frågor, och att man inte ger sig in på några utrikespolitiska äventyrligheter.

Det är i och för sig riktigt det som Nic Grönvall säger om att neutraliteten också är ett folkrättsligt begrepp. Men vad det rör sig om för vår del är att vi är neutrala i händelse av krig. Den politiken har varit framgångsrik. Jag vill också säga att det även i framtiden kommer att vara viktigt att man inte ger sig in i oövertänkta krigsinsatser, utan att länderna visar en återhållsamhet till att binda upp sig kring sådant som kan leda till nya spänningar, nya risker för freden i världen.

Tredje vice talmannen anmälde att Nic Grönvall anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 12 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att i debatten om Maastricht komma ihåg att Maastrichtöverenskommelsen inte är något unikt lyckosamt förhandlingsresultat, utan resultatet av i vart fall sju år av framgångsrik fördjupning av den europeiska gemenskapen. Sedan mitten av 80-talet menar jag att det har skett en väsentlig förändring. EG har inte längre bara utvecklats, som man förr sade, genom ständiga kriser. Man har påfallande väl lyckats att fördjupa sitt interna arbete. Det tror jag är viktigt att komma ihåg och på så vis få perspektiv på Maastrichtöverenskommelsen.

Samtidigt har EG inte varit särskilt lyckosam alls när det har gällt dess utrikespolitiska agerande. Desto viktigare är det att man i Maastricht har kommit överens om att för framtiden bättre samordna det utrikespolitiska agerandet. Det är positivt för Europa att man har åstadkommit det.

Den svenska förhandlingen kommer naturligtvis i första hand att präglas av det som nu sker, och av de positiva uttalanden som har gjorts under våren, när regeringen och EG-kommissionen kommer att utbyta synpunkter, skriftligen och muntligen, inför den s.k. avin, som Sverige förväntas få i sommar. Vi får återkomma i riksdagen till diskussioner inför den för-förhandling som aviarbetet under våren i realiteten innebär.

Men den motionsräcka som ligger till grund för detta betänkande, och som av naturliga skäl går tillbaka till sådant som har skrivits i ett tidigare skede, behandlar på ett område en fråga som tidigt kommer att vara viktig i den svenska formella förhandlingen och i den för-förhandling som aviarbetet redan i vår kommer att innebära, och det är regionalpolitiken. Den har diskuterats här tidigare också. Jag tror att det är ett område där man kan säga att utgången för svensk del är ganska öppen, och där det är utomordentligt viktigt hur regeringen agerar för att få ett bra förhandlingsresultat.

Det är två frågor som är problematiska för Sverige. Den ena är att vi inte får ha instrument som innebär konkurrenssnedvridning. Den aspekten har man analyserat inför EES-förhandlingarna och konstaterat att vi i huvudsak kan fortsätta med den typ av regionalpolitik som vi har. Det kanske blir en eller annan justering, men inriktningen av regionalpolitiken behöver vi inte ändra just mot bakgrund av de justeringar som vi redan har vidtagit för att den inte skall vara konkurrenssnedvridande. Det är den ena aspekten.

Den andra aspekten, som också har berörts i debatten, gäller att EG är generös med regionalpolitik. Men deras kriterier innebär oftast ett fattigdomskriterium eller ett arbetslöshetskriterium. Glädjande nog har inte ens de mest avlägsna byar i Sverige, i glesbygden, den låga inkomstnivå eller den arbetslöshet som gör att de "platsar" i de traditionella kriterierna. Det gäller här att få respekt för våra annorlunda regionalpolitiska problem, dvs. de långa avstånden, de stora investeringsbehoven till följd av klimatkostnader, infrastrukturbehov och annat.

Min bedömning är att det bör gå att få respekt för detta. Jag gör den bedömningen delvis mot bakgrund av de samtal som vi tidigare fört när det gäller jordbrukspolitikens roll i det här avseendet och det svenska jordbrukets möjligheter att också i EG få del av ett svenskt regionalpolitiskt Norrlandsstöd. Där har vi under min tid som jordbruksminister tillsatt en grupp med alla politiska partier företrädda. Gruppen har redan lagt fram ett förslag

om hur vi skall anpassa och förändra vårt Norrlandsstöd, så att det skall kunna stå rycken i en EG-förhandling. Diskussionerna därvidlag ger mig sådan bakgrund att jag vill göra bedömningen att det kommer att vara möjligt att för svensk del få respekt för vår annorlunda typ av regionalpolitiska problem.

Vi skall naturligtvis så långt möjligt komma innanför EGs strukturfonder på vissa områden. Vi skall också vara beredda att själva, med egna skattepengar, betala en fortsatt regionalpolitik och få respekt för att vi skall kunna göra det som EG-medlem. Men det kommer att kräva en aktiv förhandling – det kommer inte av sig självt. Den svenska förhandlingen måste drivas med, som också sägs i utskottsbetänkandet, prioritet på detta område.

Den socialdemokratiska oppositionen kommer att noga följa förhandlingarna. Vi kommer, om så behövs, att verkligen ligga på regeringen för att man skall se till att vi skall få ett bra utfall för den svenska regionalpolitiken. Detta skall vara möjligt enligt min bedömning.

Avslutningsvis, herr talman, bara en kommentar till det Nic Grönvall sade tidigare om europeisk identitet. Jag tror att det är viktigt att den svenska regeringen inte så att säga lägger sig platt inför EG vid förhandlingarna och enbart talar om europeisk identitet. Sverige är ett land med goda förbindelser med en lång rad länder i den tredje världen. Vi har utrikespolitiskt utvecklat kontakter som är värdefulla för Europa som helhet. Vi skall inte släppa dessa kontakter. Vi skall inte prioritera ner dem. Jag tror att man på många håll i EG förväntar sig att det Sverige som blir medlem i EG är ett Sverige som har någonting att bidra med just när det gäller kontakterna med den tredje världen. Det perspektivet saknas helt i denna diskussion, där man talar om att vi i stället för vår tidigare utrikespolitik skall få europeisk identitet. Vi menar att det är att lägga sig platt inför EG, och det kommer inte att väcka respekt. Man förväntar sig inom EG att länderna går in med hög svansföring, att man har självrespekt för de insatser man är beredd att göra också i fortsättningen.

Jag menar att det Sverige som skall vara EG-medlem skall vara ett Sverige som skall kunna bidra just genom goda kontakter med den tredje världen.

Anf. 13 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Hade det inte varit för meningen där Mats Hellström uttalade sig om den socialdemokratiska oppositionens framtida avsikter skulle jag kunna ha anslutit mig till hans anförande, snarare än att komma med ett genmäle.

Jag vill emellertid understryka att det inte ligger någon motsättning mellan att erkänna sin europeiska indentitet eller sin avsikt att låta den europeiska identiteten få ett större utrymme i utrikespolitiken och vår mycket väl kända och väl aktade relation till många länder i den tredje världen. Jag tror att, som Mats Hellström uttryckte saken, EG behöver Sverige åtminstone i det avseendet.

Anf. 14 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Det Nic Grönvall nu sade är tillfredsställande. Det hade varit bra om också regeringen gav uttryck för detta i stället för att genom utri-

kesministern ge intrycket av att man vill lämna den utrikespolitik som just syftar till goda kontakter med den tredje världen och söka europeisk identitet på annat sätt. Jag tror att den diskussion som förts från regeringens sida under den senaste månaden har skapat oklarhet i stället för klarhet kring Sveriges ståndpunkt.

Vad är det för skillnad, Nic Grönvall, mellan neutralitetspolitik å ena sidan och alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig å den andra? Jag har frågat en del säkerhetspolitiska experter vad skillnaden är mellan dessa två begrepp. Den skillnaden tycks vara viktig för regeringen, och man vill ansluta där något annat. Den svenska positionen har ju alltid varit alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Det är vår neutralitetspolitik. Menar den nuvarande regeringen någonting annat, vore det intressant att få höra vad skillnaden är.

Anf. 15 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag är ingen säkerhetspolitisk expert, men jag kanske kan bli det om jag får hålla på ett slag. Jag vill göra mitt uttalande i denna fråga i nuvarande utbildningsstadium.

För mig är neutralitetspolitik något av en dogm och ger på den grunden en oerhörd överemfas, i den världsbild som nu råder, åt krigshotsfrågan. Krigshotsfrågan dominerar således den svenska utrikespolitiska huvudinriktningen. Om vi byter ut ordet neutralitetspolitik, dogmen neutralitetspolitik, mot en pragmatisk hållning som är anpassad till den värld som inte har krigshotet som den främsta säkerhets- och utrikespolitiska frågan, så tycker jag att svensk utrikespolitik vinner. På samma sätt som Pierre Schori tycker jag att vi nu lever i en tid med krav på ökad öppenhet och ökad flexibilitet. Det är en tid då det är dags att överge dogmer.

Anf. 16 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tror att om Nic Grönvall vill utveckla sig till säkerhetspolitisk expert, skulle det säkert höja kvaliteten i det arbete som bedrivs på regeringshåll.

Jag tror inte att man kan göra den distinktion som Nic Grönvall gjorde, därför att neutralitetspolitik är den politik som skall bygga under den alliansfrihet som skall syfta till neutralitet i krig. Det skall skapa trovärdighet, det är inte hela utrikespolitiken. Därom är vi dock totalt ense. Att neutralitetspolitiken inte kan vara en heltäckande beskrivning av Sveriges agerande utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt är vi också ense om. Men så länge vi bygger vårt eget försvar på våra egna resurser och säger oss göra detta alliansfritt, så länge kräver också trovärdigheten att vi syftar till neutralitet i krig. Det är neutralitetspolitik. Att denna politik inte är en heltäckande beskrivning av vår utrikespolitik är vi ense om, och det är bra.

Anf. 17 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar präglas av en betydande samsyn i frågan om våra relationer till den europeiska integrationen mellan olika partier utom vänsterpartiet. Därför hade jag från början inte tänkt göra något inlägg, men som debatten nu har utvecklats känner jag ändå

att det är nödvändigt att göra några kommentarer för att redovisa centerns inställning.

Vi har fått en något bisarr debatt om vilken terminologi vi skall använda för att beskriva den svenska säkerhetspolitiken. Såvitt jag förstår är alla eniga om grunddefinitionen, nämligen alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Detta har under långliga tider varit beskrivningen av den svenska säkerhetspolitiken och det finns också fastlagt i den nuvarande regeringens regeringsförklaring.

Det har nu uppstått en debatt om hur vi enklast beskriver den bl.a. i internationella sammanhang. Såväl statsministern som utrikesministern och andra har på goda grunder hävdat att beteckningen alliansfrihet är mindre ägnad att skapa missförstånd än den gamla beteckningen neutralitetspolitik. Vi har för vår del sagt att det är okej så länge den grundläggande definitionen, nämligen alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, är den som gäller. Det har ingen ifrågasatt.

Jag tycker uppriktigt sagt att det här är litet grand av en ankdammsdebatt. Man slåss om termer utan att egentligen ha skiljaktiga meningar i sakbedömningen.

Jag noterar att Mats Hellström kom med en liten olivkvist på slutet genom att säga att beteckningen neutralitetspolitik inte är lämplig som en samlad beteckning för svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Det är nästan ett ordagrant citat av statsminister Carl Bildt. Denne har nämligen uttryckt saken på precis det sättet. Därmed kan friden kanske vara återställd på den punkten.

Det viktiga är att vi fortsätter att föra en politik präglad av alliansfrihet syftande till neutralitet i krig. Men det ställer naturligtvis vissa krav på det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbete som vi tänker oss att delta i i EG, om svenska folket så vill. Ett sådant krav är att samarbetet skall präglas av enhällighet i principiellt viktiga frågor, så att Sverige inte tvingas in i utrikespolitiska positioner som vi inte själva har valt. Ett annat krav är att EG inte utvecklas till en militär allians, obligatorisk för alla medlemsstater.

Jag vill konstatera att resultatet av Maastrichtmötet fyller de kraven. Det har inte framkommit något i Maastricht som skulle försvåra för oss att, som riksdagen säger, eftersträva medlemskap med bibehållen neutralitetspolitik.

Den svenska utrikespolitiken har under några decennier varit präglad av vissa karakteristika, nämligen bl.a. att vi har verkat aktivt för avspänning och nedrustning, för att överbrygga stormaktskonflikter i världen och för att skapa en gemensam säkerhet i Europa. Den har också präglats av en strävan till solidaritet med tredje världen. Med hänsyn till en annan liten debatt som har förekommit tycker jag att det är viktigt att slå fast att den politiken har haft ett mycket brett stöd i Sveriges riksdag. Det har alltså inte varit någon socialdemokratisk politik utan en politik med en bred politisk förankring. Den har utövats av socialdemokratiska stats- och utrikesministrar, men också av centerpartistiska och folkpartistiska.

Det är givet att det nya utrikes- och säkerhetspolitiska läge som vi befinner oss i ställer nya krav men också innebär nya möjligheter. Vi skall alltså inte föra vår utrikespolitik med blicken i backspegeln, utan den skall utgå från den verklighet som vi lever i. Men jag vill ändå hävda att viktiga element av det som finns i vår utrikespolitiska tradition kommer att vara betydelsefulla

också i framtiden. Dit hör strävan efter nedrustning och avspänning i världen och inte minst strävan efter solidaritet med de fattiga folken i världen.

En viktig skillnad är att vi nu har erhållit möjligheter att få nya instrument för vår utrikespolitik. Det utrikespolitiska samarbetet inom EG kan bli ett sådant nytt instrument, som naturligtvis innebär att vi själva i växande grad måste ta hänsyn till andra, men också att vi har möjlighet att få en betydligt större effekt och ett betydligt större genomslag för våra utrikespolitiska strävanden genom att vi samarbetar med andra länder. Därmed kan vi, som jag ser det, bidra till att prägla den europeiska identiteten. Genom att arbeta i ett större europeiskt sammanhang får vi möjlighet till större genomslag för våra strävanden, naturligtvis förutsatt att vi också kan få andra med oss, än om vi agerar ensamma. Den europeiska identiteten får naturligtvis aldrig sättas i ett motsatsförhållande till vår globala solidaritet och våra strävanden efter globalt samarbete.

Anf. 18 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag vill i all korthet vända mig till Pär Granstedt och säga honom att jag i allt väsentligt ansluter mig till det anförande som han just hållit. Jag vill emellertid energiskt protestera mot att han kallar det intellektuella meningsutbyte som förekommit i denna kammare under den senaste halvtimmen för en ankdammsdebatt.

Anf. 19 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det vore mig naturligtvis totalt främmande att uttrycka mig på något sätt förklenande om någon debatt som förs i denna kammare. Mina synpunkter hänförde sig helt och hållet till den debatt som förts utanför kammaren.

Anf. 20 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Om jag förstådd Pär Granstedt rätt, skulle Sverige som alliansfritt land i framtiden medverka i EGs försvarspolitiska beslut, vilket innebär att man överlämnar de militära åtgärderna på den internationella arenan till Västeuropeiska unionen. Är det då särskilt realistiskt att vi i längden kommer att kunna stå utanför den typen av militära insatser? Vilket skäl skulle i så fall kunna åberopas av Sverige för att vi inte skulle kunna bidra med styrkor i det här området? Varför skulle vi vara speciellt undantagna från sådana militära insatser? I det långa loppet ser jag inget hållbart argument för en sådan hållning.

Anf. 21 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag är inte alldeles säker på att Bengt Hurtig förstod mig rätt. Det är nämligen så att besluten i Maastricht innebär att den försvarspolitiska samverkan som en stor del av EG-staterna önskar sig kommer att bedrivas inom Västeuropeiska unionen. Medlemskap i Västeuropeiska unionen blir frivilligt för EGs medlemsstater. Jag kan inte tänka mig att det skulle vara aktuellt för Sverige att bli medlem i Västeuropeiska unionen.

Däremot är det inte uteslutet att Sverie skulle kunna bidra till fredsbevarande styrkor inom någon europeisk ram, men det blir i så fall något som vi

bestämmer helt och hållet själva, på samma grunder som vi tidigare har beslutat att medverka i fredsbevarande styrkor inom FNs ram. Vi behåller själva vår fulla beslutssuveränitet när det gäller försvarspolitiska och militära frågor.

Anf. 22 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Om jag förstått Maastrichtmötet rätt skall försvarspolitiken samordnas, och det innebär att man måste delta i besluten på det området. Då blir man också på något sätt ansvarig för de uppgifter som sedan Västeuropeiska unionen kan få av EG.

Anf. 23 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tror i så fall inte att Bengt Hurtig har förstått Maastrichtmötet rätt. All samordning på det här området bygger på enhällighet. Ingen kan bli intvingad i någon typ av beslut som man inte själv har valt. Instrumentet för militär- och försvarspolitisk samverkan blir Västeuropeiska unionen, där vi inte tänker vara med.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (svenskt medlemskap i EG)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 14 för meningsyttringen av Seija Viitamäki-Carlsson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Jerzy Einhorn (kds) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 5 (regionalpolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 13 för meningsyttringen av Seija Viitamäki-Carlsson i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 11 december

Företogs till avgörande socialutskottets betänkanden 1991/92:SoU5, SoU6, SoU7 och SoU13 samt bostadsutskottets betänkande 1991/92:BoU6 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 43).

Socialutskottets betänkande SoU5

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU6
Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 13 för hemställan i meningsyttringen av Gudrun Schyman.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 176 röster mot 137 för utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen av Bo Holmberg m.fl.

Socialutskottets betänkande SoU7

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU13

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande BoU6

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att de på dagens föredragningslista återstående ärendena, konstitutionsutskottets betänkanden KU5, KU8, KU11, KU13, KU14, KU17, KU18 och KU20, lagutskottets betänkande LU15 samt utrikesutskottets betänkanden UU11, UU12 och UU17, skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

6 § Riksdagsledamöternas arvoden m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU5 Riksdagsledamöternas arvoden m.m. (prop. 1990/91:200).

Anf. 24 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Det är få frågor där jag under min riksdagstid upplevt så mycket kineseri som när det gäller riksdagsledamöternas arvoden. Det var länge ett elände när riksdag och regering själva skulle sätta sina löner. För regeringens del löste man det här problemet på det, som man tyckte, geniala sättet att man inrättade en statsrådslönenämnd 1984. Det principiella felet var emellertid att statsrådslönenämnden var underställd regeringen, vars löner den alltså skulle fastställa.

För riksdagsledamöterna dröjde det innan det blev ordning. 1986 beslöt man sig för att höja lönerna med 15 %. Det hade då inte skett någon höjning på tre år. Men man löste inte den principiella problematiken. Det gjorde man först genom 1988 års ersättningslag, där man fastställde att riksdagsle-

damöternas arvoden skulle vara lika med den genomsnittliga lönen för byråchefer, rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd.

Allt detta var okej. Var det så att den här kategorin fick ett lyft, så fick riksdagsledamöterna ett lyft. Blev det ingenting för den här kategorin, skulle det inte bli någonting för riksdagsledamöterna. Det var ju en förträfflig ordning. Nu hade vi en automatik.

Men den här friden varade inte särskilt länge. Den 27 mars 1990, alltså förra året, beslöt statsrådslönenämnden att regeringens löner skulle höjas med 7,5 %, dvs. för statsministern upp till 46 500 kr., en höjning med 3 300, och för övriga statsråd till 43 000 kr., en höjning med 3 000. Och riksdagsledamöterna väntade att det per den 1 oktober skulle bli klart också med höjningen för deras vidkommande.

Nu bar det sig inte bättre än att det hade varit ett rätt bra år för kammarrättsråd, hovrättsråd och andra. De hade fått en rejäl lönehöjning, eftersom de hade släpat efter så mycket tidigare.

Men se, nu kommer det märkliga. Den här höjningen med 3 955 kr., som automatiskt skulle komma enligt ersättningslagen från 1988, skulle man helt plötsligt inte verkställa. Man fick kalla fötter i regeringskansliet. Dessutom återverkade detta på riksdagsgrupperna. I många partier, inte minst i regeringspartiet, sprang ledamöterna ungefär som yra höns och var fullt beredda att gå ifrån det som man två år tidigare hade fastställt som princip. Redan inom två år efter antagandet av ersättningslagen vågade man inte längre tillämpa den. Den hade ju ändå tillkommit just för att förhindra sådana här situationer.

Resultatet känner vi. Det blev en frysning av riksdagsledamöternas ersättning, till 21 625 kr. Det innebär att 1991 har blivit ett rätt dystert år för riksdagsledamöterna. Inte nog med att man har gått miste om en höjning på ca 55 000 kr. Därtill har också traktamentena skattebelagts, vilket gör att man missar kanske 30 000 kr. i det sammanhanget. Det blir alltså ungefär 100 000 kr. brutto mindre för riksdagsledamöterna.

Detta var väl i och för sig föga heroiskt handlat av socialdemokraterna. Regeringen hade fått sin lönehöjning, men riksdagsledamöterna fick bli utan.

Nu står vi i begrepp att på nytt fatta ett beslut om fortsatt avvikelse från den automatik som vi beslutat om tidigare. Det blir knappast bättre av att så många socialdemokrater, och också ledamöter från andra partier, mellan skål och vägg hejar på moderater och folkpartister: "Se nu till att vi verkligen får ordning på det här. Men räkna inte på våra röster när det verkligen skall till – ånej." Sådant kallar jag för hyckleri, skrymteri, feghet.

Men vi i moderata samlingspartiet och folkpartiet talar öppet om hur det ligger till. Vi säger vad alla i denna kammare, eller i varje fall nästan alla, skulle vilja säga: Sluta med hyckleriet! Pacta sunt servanda, avtal skall hållas – och i det här fallet är det lagen som skall gälla. Vi menar att 1988 års lag skall tillämpas från den 1 januari. Annars är vi tillbaka i samma elände som dessförinnan.

Nu sägs det: "Ja, men den 31 mars 1993 – då skall minsann den här lagen gälla, men inte förr!" Vem tror att de räddhågade ledamöterna vågar låta

lagen gälla 1993? Vem tror på tomten efter jul? Det blir väl en ny lag om avvikelse, eller avvikelse från avvikelsen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Man kan också göra en jämförelse mellan riksdagsledamöternas arvoden och ersättningarna för några andra grupper. Vi har kommunal- och landstingsrådens löner, och vi har utländska parlamentarikers villkor.

Om vi nu ser till kommunal- och landstingsråden, så kan vi konstatera att någon frysning på den sidan ingalunda föreligger. Och det är all right. Kommunalråden och landstingsråden skall ha en hygglig och anständig ersättning; det är också för dem ett ordentligt slit att hålla på med politiken.

Jag har ingen egentlig statistik för kommunalråden, men jag har kunnat se i mitt eget län, i Östergötland, och kan då konstatera att den normala ersättningen till kommunalråd ligger mellan 28 000 och 30 000 kr., alltså nära 40 % mer än vad en riksdagsledamot har i ersättning. Landstingsrådens ersättning ligger genomgående över 30 000 kr. Vi såg häromdagen att Stockholms läns finanslandstingsråd kan räkna med en höjning till bortemot 45 000 kr. Nykomlingar bland landstingsråden i Stockholms län får ca 36 000 kr. Ett nytillträtt landstingsråd har alltså mer än 60 % mer än vad en riksdagsledamot har.

Även i jämförelse med utländska parlamentarikers villkor ligger de svenska ersättningarna särklassigt lågt. Ur Riksdagens årsbok 1990/91 kan man ta några exempel från 1990; sannolikt är alltså ersättningarna högre.

En belgisk parlamentariker hade då 30 400 kr. i månaden, varav hälften skattefritt. Så får han dessutom en liten bonus, totalt 8 500 kr. om året i semesterpengar – och i julpengar. Det skulle väl vara trevligt om vi kunde få litet julpengar också, det kanske skulle behövas. Dessutom har han en heltidsanställd assistent, som kan utbytas mot två halvtidsanställda assistenter.

I Danmark har en folketingsman 25 100 kr., plus en egen sekreterare. I Frankrike har en parlamentsledamot 30 300 kr. i månaden plus 50 000 kr. i månaden för att kunna avlöna sekreterare och utredningshjälp. I Österrike, ett land som storleksmässigt överensstämmer med Sverige, är ersättningen 29 300–37 600 kr. plus traktamente.

Om vi tillämpade lagen skulle vi komma upp i en ersättning på 26 200 kr. Den skulle något sånär befinna sig i paritet med ersättningarna i jämförbara länder.

Denna låga ersättning, frysningen, kommer naturligtvis också, och det är kanske det viktigaste, att medföra att det i framtiden blir svårt att rekrytera riksdagsledamöter. I den situation då man har att välja mellan att kanske åta sig ett riksdagsuppdrag eller att vara kommunal- eller landstingsråd, råder det inga tvivel om att många föredrar att vara kommunal- eller landstingsråd. Man kan stanna hemmavid. Man slipper den speciella korridortillvaro som vi ledamöter från landsorten tvingas att leva med här. Man kan ägna sig åt ett socialt liv och t.o.m. ett familjeliv. Man slipper att leva avskild från vänner och familj under en rätt stor del av veckan.

Jag har ytterligare en synpunkt. Det är mycket som behöver ses över vad det gäller riksdagsmännens villkor och då inte minst pensionsvillkoren. Jag träffade häromdagen en f.d. kollega som satt i riksdagen fram t.o.m. förra våren och som hade en statlig tjänst. Han var riksdagsledamot i tolv år och

har därmed också kunnat konstatera att han inte haft någon möjlighet att följa med i karriären och få ett lönelyft i sin civila tjänst, som han då hade kvar.

Han tänkte sig att detta till någon del kompenseras av att han ändå skulle erhålla 16 % av riksdagsarvodet i pension. Pyttsan! Nu vill man också ta detta från vederbörande. Allting skall samordnas, och i realiteten utgår inte någon som helst ersättning i pension för den tid som vederbörande har suttit i riksdagen. Detta underlättar naturligtvis inte heller rekryteringen inför framtiden.

Fru talman! Jag vill i detta sammanhang också yrka bifall till reservationerna 2 och 4, vilka avser statsråden. Det finns ingen anledning att frångå den automatik som riksdagen beslutade om så sent som förra året, utan det finns anledning att gå tillbaka till det system vi tidigare fattade beslut om.

Till sist, fru talman, finns i sammanhanget ett särskilt yttrande från Ny Demokrati. Man säger att arvodet är lågt, och sedan stämmer man in i den gamla vanliga kören: Det borde vi rätta till, men inte just nu! Där tror man uppenbarligen också på tomten. Det är den 31 mars nästa år som skall vara den förlösande dagen.

Sedan talar man också om att ledamöterna skall ha en öppet redovisad lön. Vad finns det som kan vara mer öppet redovisat än riksdagsledamöternas ersättning, fru talman? Sedan säger man att principen skall vara: En arbetsgivare, ett arbete, en lön. Vad är det för en floskel? Vad menar man? Med katekesens ord skulle jag vilja fråga: Vad är det? Är det meningen att Ian Wachtmeister i detta fall inte skall ha någon som helst ersättning från The Empire, Bert Karlsson inte någon som helst ersättning från sina olika företag – ett arbete, en lön – eller vad är det egentligen man menar?

Fru talman! Jag är trött på det här hyckleriet! Jag tror att vi är många i riksdagen som delar den uppfattningen. En riksdagsledamot skall inte behöva vara beroende av en massa extraknäck av olika slag. Han eller hon skall ha en anständig ersättning som ligger i paritet med ersättningen till kommunal- och landstingsråd och utländska parlamentariker. Det gäller att slå vakt om riksdagen som institution och se till att vi även för framtiden har möjlighet att rekrytera kvalificerade kvinnor och män till detta som är demokratins yttersta utpost i vårt land.

Anf. 25 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Under många år fick vi riksdagsledamöter utstå ständig kritik för att vi bestämde våra egna löner. Även om höjningarna var mycket blygsamma blev det varje gång samma avundsjuka diskussion i massmedia och på annat sätt. Så stiftade vi då lagen om att riksdagsledamöternas arvoden skulle knytas till lönerna för en grupp tjänstemän i samhället, dvs. till de förhandlingsresultat som deras förhandlare hade uppnått helt utan påverkan från riksdagens ledamöter. Vi tyckte det var en utmärkt hantering. Framför allt fanns ingen anledning till att någon skulle kunna beskylla oss för att påverka storleken på vårt eget arvode.

Sedan kom den större höjningen för gruppen hovrättsråd och kammarrättsråd. Det är ganska viktigt att komma ihåg varför den höjningen kom. Bakgrunden var att man upplevde en flykt från det svenska rättsväsendet av

kompetenta personer därför att de hade så låga löner. De fick bättre betalt någon annanstans än inom det svenska rättsväsendet. Det var bakgrunden till en större höjning än vad som var vanligt i dessa sammanhang.

Sedan kom det socialdemokratiska populistiska draget när valrörelsen inleddes. Riksdagsledamöternas löner skulle frysas, men först, naturligtvis, höjde statsråden sina egna löner. Därefter kunde man tänka sig att frysa lönerna. Så kom då propositionen om statsrådens löner och ytterligare ett beslut under sommaren om frysning av riksdagsledamöternas löner när valrörelsen var som hetast och man trodde att detta populistiska drag skulle påverka valresultatet. Detta var ingenting annat än valtaktik och spel på människors avundsjuka i en upphetsad politisk atmosfär inför valet.

Vad har då detta agerande fått för konsekvenser? Människor ute i samhället tycker vi är löjliga som håller på och tjafsar på det här sättet och inte ser till att riksdagsledamöterna får anständiga löner. Respekten för riksdagsledamöternas arbete sjunker ytterligare. Våra möjligheter att uträtta någonting för våra väljare minskar när vi nu inte har resurser att i vettig omfattning satsa på t.ex. utbildning, utredningar och utåtriktade aktiviteter. Många människor har i dag inte råd att ta ett uppdrag som riksdagsledamot, eftersom det innebär en så väsentlig standardsänkning att de inte klarar sina normala åtaganden i samhället.

Frågan är då hur vi ligger till i förhållande till andra jämförbara grupper. Birger Hagård har tagit alla sifferexempel som kan vara relevanta i sammanhanget, och jag skall inte upprepa dem.

Det är rimligt att understryka att var och en som arbetar med utåtriktat, opinionsbildande arbete måste inse att våra möjligheter att effektivt utnyttja positionen som riksdagsledamot är näst intill obefintliga. Vi har enligt de regler som gäller i riksdagen ersättning – till partikansliet, märk väl – motsvarande en tredjedels sekreterare.

När man ser hur andra parlamentarikers arbetssituation är, blir man verkligen imponerad. De har nämligen kontor både i huvudstaden eller där parlamentet finns och också kontor i sin valkrets. Detta är inte minst viktigt när vi alltmer försöker uppnå att riksdagsledamöterna skall ha ett personligt förhållande till sina väljare. Vi skall ha större inslag av personval. Hur skall man lyckas åstadkomma det med tillgång till en tredjedels sekreterare?

Folkpartiet liberalerna anser att riksdagsledamöterna skall ha en lön som är en rimlig ersättning för det inflytande och det ansvar som de har. Vi anser också att det är en bra ordning att vi riksdagsledamöter inte själva skall bestämma våra löner och ersättningar. Vi anser det därför självklart att lagen skall gälla och att ett arvode motsvarande vad hovrättsråd, rådmän och kammarrättsråd genomsnittligt har i dag skall utgå, dvs. 26 200 kr.

Fru talman! Därmed yrkar jag bifall till reservation 1.

Beträffande statsrådens löner ansluter jag mig till det som står i utskottets betänkande i det här avseendet, men med en annan motivering. Jag anser att deras lönehöjning får anstå med anledning av att de redan har fått en sådan innan riksdagsledamöternas arvoden frystes. Jag är inte heller beredd att ompröva konstruktionen. Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 26 JOHAN LÖNNROTH (v):

Fru talman! År 1981 var året för den första uppgörelsen om marginalskattesänkningar. Då tjänade ett statsråd 76 400 kr., en riksdagsledamot 59 880 kr. och en industriarbetare 47 300 kr. Då har jag räknat efter skatt och i genomsnitt, och jag har bortsett från alla traktamenten, kostnadsersättningar och övertidsersättningar. Proportionerna mellan de olika lönerna efter skatt var att ett statsråd tjänade ca 25 % mer än en riksdagsledamot efter skatt och att en riksdagsledamot i sin tur tjänade ca 25 % mer än den genomsnittlige industriarbetaren.

I år tjänar ett statsråd 292 200 kr., en ledamot 168 000 kr. och en industriarbetare 108 800 kr. Då har jag utgått från samma förutsättningar, dvs. efter skatt och bortsett från alla traktamenten osv. Detta betyder att nu tjänar alltså ett statsråd ungefär 75 % mer än ledamoten efter skatt, och ledamoten tjänar i sin tur ungefär 50 % mer än industriarbetaren. Det kan invändas att det finns en rad nya regler vad gäller traktamenten och avdrag mot skatt osv. som något förändrar den här bilden. Den är kanske litet missvisande när det gäller jämförelsen mellan ledamoten och industriarbetaren, men om man räknar om detta också med hänsyn till det, får man ändå resultatet att riksdagsledamöterna har haft en något bättre utveckling under 80-talet än genomsnittsindustriarbetaren.

Mot den bakgrunden har jag mycket svårt att förstå dessa klagorop som man får höra runt om här i korridorerna. Vi lever kanske litet grand i en annan värld här. Jag skall inte trötta er med att läsa upp alla vackra ord som sagts från den här talarstolen om de marginalskatteuppgörelser som gjordes både i början av 80-talet och i slutet av 80-talet. Där utgick man ifrån att detta skulle kombineras med en utjämning av bruttolönerna. Man kan konstatera att åtminstone statsråden och även riksdagsledamöterna faktiskt tillhör dessa reformers vinnare.

Birger Hagård och Ylva Annerstedt har redan talat om att statsråden fått en extra höjning om 3 000 kr. Detta motiverar att vi bör särbehandla dem i detta läge.

Birger Hagård talar om kineseri och hyckleri. Jag ogillar begreppet kineseri. Jag tycker det har ett drag av rasism över sig. Möjligen menade han ordförande Mao, som talade om att det är rätt att göra uppror, kanske mot sin egen partigrupp. Men jag förmodar att det inte var detta Birger Hagård menade.

Sedan jämförde både Birger Hagård och Ylva Annerstedt med utländska parlamentariker. Jag kom att tänka på den tiden då moderaterna brukade tala mycket om avundsjuka. Det gällde väl vårdbiträden och industriarbetare bl.a. som var avundsjuka på t.ex. politikers löner. Är det inte gammal god avundsjukan som ni ger uttryck för?

I det här landet har vi faktiskt en gammal god fin jämlikhetstradition. Jag tror att det fortfarande ganska höga valdeltagandet här i landet har att göra med just det att vi har en gammal fin jämlikhetstradition med rimliga relationer mellan politikerlöner och lönerna för vanligt folk – om man får använda det av Ny Demokrati lanserade uttrycket.

Sedan talar Birger Hagård också om yra höns. Det är också ett uttryck som jag ogillar. Det är ett typiskt manschauvinistiskt uttryck. Jag tycker att

man snarare, när man har hört den här debatten, skulle tala om aggressivitetshämmade tuppar.

Jag är mycket nöjd med de materiella villkor som jag får här som riksdagsledamot. Jag är nöjd med min lön, jag är nöjd med mina traktamenten, som räcker mer än väl också för att ta en bärs på tåget hem, och jag är mycket nöjd med kostnadsersättningen, som är mycket generös. Jag är också nöjd med bastun och allt annat här. Om någon av er andra har stora privatekonomiska problem är ni välkomna till mig för att diskutera ett litet privatlån. Det klarar jag i alla fall kortsiktigt.

Allra sist nämnde Birger Hagård katekesens ord, och då kan jag inte låta bli att ta ett litet bibelcitat. Det är bl.a. riktat till de kristdemokrater som så småningom skall rösta i den här frågan: "Ingen kan tjäna två herrar. Antingen kommer han att hata den ene och älska den andre eller att hålla fast vid den ene och inte bry sig om den andre. Ni kan inte tjäna både Gud och mammon."

Med detta vill jag yrka bifall till meningsyttringen vad gäller statsrådens löner och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 27 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Det synes mig som nykomlingen i riksdagen Johan Lönnroth inte riktigt har förstått den här problematiken och vad den egentligen går ut på.

Diskussionen om höns och tuppar tror jag att vi kan avstå ifrån.

Vad kineseri är tror jag att vi alla vet. Man kan också tillägga att i den här situationen går tankarna kanske också till kinesiska askar. Man öppnar en ask och hittar en ny ask osv. Det är ungefär det sätt på vilket den här frågan har lösts.

Om Johan Lönnroth nu tycker att allt är så förträffligt är det klart att man kan diskutera en differentiering i förhållande till arbetsuppgifterna. Man kan mycket väl tänka sig att vi kan sätta nykomlingen som är mycket nöjd på en relativt låg nivå. Han lever ju gott ändå och har råd till en bärs på tåget hem osv. Då kan vi höja den litet mer för dem som arbetar och är betungade. På det sättet skulle det kunna bli, om inte en utjämning så i alla fall, en i det här fallet önskvärd trappstege. Jag utgår ifrån att Johan Lönnroth gärna kommer att stödja en sådan tanke.

Anf. 28 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag är litet undrande över Johan Lönnroths påpekande om att det skulle gälla avundsjuka på utländska ledamöter. Jag tycker snarast att det ger en illustration av att det finns olika uppfattningar om vad man vill göra med det här arbetet. Om man vill utnyttja sin ställning som riksdagsledamot för att göra många insatser för medborgarna, för att ta många kontakter, för att utbilda sig och för att studera olika förhållanden, kostar det faktiskt mer. Det kan ju hända att Johan Lönnroth inte har sådana aspirationer, men de flesta i den här kammaren har det. Det handlar också om att ge drägliga arbetsförhållanden och en rimlig ersättning för det ansvar som vi har som riksdagsledamöter.

Anf. 29 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Birger Hagård att jag är anhängare av principen lika lön för lika arbete. Jag har en känsla av att om man verkligen skulle börja räkna på detta enligt normala ackordsprinciper, i t.ex. de olika utskotten, och beskriva hur många papper som varje utskottsledamot behöver läsa, hur många yttranden de avger osv., skulle min partigrupp hamna i ett ganska bra löneläge.

Sedan är jag villig att diskutera det här med nykomlingar. Skulle man ta hänsyn till kunskap och erfarenheter i det här arbetet, kanske man borde göra någon sorts differentiering. Det kan vi kanske diskutera.

När jag hör replikerna här, kommer jag att tänka på att vi kanske borde bygga upp en fond, rent av någon liten löntagarfond, av våra egna löner. Sedan kunde vi dela ut eller låna ut till riksdagsledamöter som kommer i akuta nödsituationer. Också till en sådan social inrättning skulle jag vara villig att bidra med en ganska hygglig andel av mitt eget arvode.

Anf. 30 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Först skulle jag vilja ifrågasätta Johan Lönnroths representativitet för sitt parti i den här frågan. I de diskussioner som har förevarit man och man emellan – man och kvinna emellan naturligtvis också – har det i varje fall framgått med all önskvärd tydlighet att flertalet av Johan Lönnroths partikolleger är av en annan uppfattning än han.

Sedan kan jag inte heller underlåta att konstatera att Johan Lönnroth i mångt och mycket avslöjar nykomlingens okunnighet här i riksdagen. Det är faktiskt på det viset att man som nykomling inte alls har den arbetsbörda som dock relativt snart kommer att framträda och som kanske också kommer att få Johan Lönnroth att om några år tänka om i arvodesfrågan, om han då fortfarande finns kvar i riksdagen.

Johan Lönnroth är en förträfflig person. Däremot är det klart att jag i och för sig skulle önska att hans parti inte har någon representation i riksdagen efter nästa val.

Anf. 31 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Johan Lönnroths inlägg är goda illustrationer till att det finns de som vill göra cirkus av frågan om riksdagsledamöternas löner. Hur ersättningen skall ske till riksdagsledamöterna i Sverige är faktiskt en viktig fråga. Det är inte ett jippo när vi skall avhandla den saken. Det handlar om 349 människors ersättning för i allmänhet mycket samvetsgrant arbete.

Det finns ytterligare en aspekt i sammanhanget, och det är att mycket få i den här församlingen går hem klockan fem. Vi har ständigt jobb efter klockan fem. Dessutom förväntas vi under helger delta i utbildningar, i debatter och konferenser, och vi skall träffa våra väljare ute i valkretsarna.

Den timersättning som vi får med 21 625 kr. i månaden är långt under den som många ute i samhället över huvud taget skulle drömma om att arbeta för. Jag tycker därför att Johan Lönnroths sätt att behandla frågan är ganska otillständigt.

Anf. 32 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Fru talman! Det är självklart att det finns nyanser i uppfattningarna i min egen partigrupp. Jag kommer från västkusten och har lärt känna schartauanismen och är kanske litet påverkad av den. Men om jag skall tala för medlemmarna och sympatisörerna som jag träffar i Göteborg, när de tar upp den här frågan, är jag definitivt representativ, kanske representativ åt andra hållet så att säga, jämfört med er här i riksdagen.

Sedan är det möjligt att Birger Hagård har rätt i att jag är okunnig på många punkter. Jag är ganska färsk här, och det är mycket som jag inte har begripit ännu. Men en sak har jag lärt mig, och det är att det är jobbigt. Jag tvingas sitta ganska sent på kvällarna och ägna större delen av helgerna åt riksdagsarbetet.

Ylva Annerstedt sade att jag vill göra cirkus av den här frågan. Nej, jag tar allvarligt på den. Jag tror t.ex. att framgången för Ny Demokrati i det senaste valet och för miljöpartiet i förra valet hade väldigt mycket att göra med politikerrollen, det omtalade politikerföraktet.

Det tror jag faktiskt också har att göra med att man inte känner igen diskussionen som förs när vi här i huset klagar på våra egna löner och villkor. Jag beskrev ju statistiken. Statsrådens löner efter skatt har ökat väldigt mycket mera än genomsnittliga industriarbetares eller vårdbiträdens. Man kan på ett högst seriöst sätt argumentera för att egentligen borde åtminstone statsrådslönerna sänkas.

Det förslag som jag står bakom i utskottet är inte något extremistförslag. Det är ett högst seriöst och rimligt förslag. Det är verkligen inte så att jag vill göra cirkus av den här diskussionen.

Anf. 33 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Det har talats om yra höns och mycket sådant. Jag har väl upplevt den här replikväxlingen som faktiskt litet grand av hönsgård. Jag tänker inte ge mig in i den diskussionen. Ni får själva avgöra vem som är tupp eller höna.

Jag tror alltså att debatten skulle tjäna på att vi försökte hålla den på ett så allvarligt och sakligt plan som möjligt. Då tror jag att vi alla kan vara överens om att turerna kring riksdagsledamöternas arvoden under årens lopp har varit väldigt många. Bristande kunskaper om riksdagsledamöternas ersättning, inte minst hos massmedia, har av och till snedvridit debatten. Förvisso har också en och annan av kammarens ledamöter lämnat sådana bidrag.

På senare tid har emellertid allt fler kommit till insikt om att det också kan ligga faror i om ersättningen till riksdagsledmöterna blir sådan att det negativt påverkar urvalet till riksdagen. Vi har inte kommit dit ännu, men det är naturligtvis en viktig aspekt, som man i framtiden inte helt kan bortse ifrån när man fastställer riksdagsarvodet.

Jämför man de svenska parlamentarikernas ersättningar med andra länders, finner man mycket snart att ersättningen till de svenska riksdagsledamöterna är förvånande låg. Om man utgår ifrån att riksdagsledamöternas insatser är minst lika viktiga och betydelsefulla som kommunal- och landstingsrådens, kan vi konstatera att arvodet till riksdagens ledamöter är

mycket dåligt. Dessutom växer klyftan, vilket från riksdagens synpunkt måste anse som oroande.

Att som riksdagsledamöter tvingas till att besluta om egna arvodeshöjningar är ingen bra situation. Mycket arbete lades därför ned på att finna former för att slippa göra detta. När riksdagen antog lagen 1988:589 om ersättning till riksdagens ledamöter, trodde väl alla att nu äntligen hade det här problemets lösts. Tyvärr blev det inte så. På nytt är vi inne i en situation som påminner starkt om hur det var före 1988.

Jag vill understryka att jag delar den andemening som kommer till uttryck i Bertil Fiskesjös och Ingvar Svenssons särskilda yttrande. Det är mycket olyckligt att 1988 års lag måste ersättas med provisorier. Jag vill därför för mitt partis räkning klart deklarera att målsättningen måste vara att så snart som möjligt återgå till lagen om ersättning till riksdagens ledamöter. Det bör ske under innevarande period. Jag tycker att alla politiska partier i riksdagen borde kunna sluta upp kring detta.

Det finns förvisso en rationell förklaring till att situationen är som den är. Förklaringen ligger delvis i den tidsödande konstruktionen för att beräkna det genomsnitt efter vilket ledamotsarvodet tas fram. Från utskottets sida biträder vi nu förvaltningsstyrelsens förslag, som innebär en förenkling av genomsnittsberäkningarna. Den jämförelsegrupp som har försenat beräkningarna – byråcheferna – tas helt enkelt bort ur underlaget.

Om byråcheferna inte ingått i underlaget för beräkningarna av riksdagsledamotsarvodet, hade arvodet från den 1 januari 1992 med all sannolikhet legat på 26 200 kr. per månad, som 1988 års lag, som inte har tillämpats, föreskriver. Vi hade då fått vår höjning av arvodet 1990, precis som skedde för statsrådens vidkommande.

På den här punkten vill jag bara som en upplysning till Lönnroth säga att det rådde enighet i riksdagen om lagen från 1988 om ledamöternas arvoden. Med hänsyn till att vänsterpartiet 1988 stod bakom detta i riksdagen är det egendomligt att Lönnroth inte skulle vara beredd att nu acceptera att 1988 års lag åter börja gälla så snart detta är möjligt, i enlighet med den deklaration som jag nyss gjorde för mitt partis räkning.

Genom den fördröjning som det innebar att byråchefsgruppen ingick i beräkningsunderlaget sammanföll riksdagsledamöternas berättigade arvodeshöjning med Rehnbergsgruppens arbete för att vinna arbetsmarknadens parter för ett stabiliseringsavtal fram till den 30 mars 1993. Att mitt under Rehnbergsgruppens svåra arbete höja riksdagsledamotsarvodet med det belopp som det var fråga om hade försvårat för att inte säga omöjliggjort ett stabiliseringsavtal, som svensk ekonomi så väl behövde. Det hade varit ansvarslöst att handla på det sättet.

Att den socialdemokratiska regeringen 1991 lyckades bryta nacken av inflationen hängde i hög grad samman med att Rehnbergsgruppen lyckades åstadkomma ett stabiliseringsavtal för över 80 % av den svenska arbetsmarknaden. Sedd mot den bakgrunden är reservation nr 1 i utskottets betänkande obegriplig. Det kan inte, Birger Hagård och Ylva Annerstedt, vara klok politik att mitt i en period när vi kräver återhållsamhet från andra löntagargrupper höja våra egna arvoden med mer än 4 000 kr. per månad och, som moderaterna vill, höja regeringsledamöternas arvoden med över 8 000 kr. per må-

nad. Det vore milt uttryckt att ge fel signaler till parterna på arbetsmarknaden, Birger Hagård. Rehnbergsgruppens rekommendationer bör gälla alla löntagargrupper på arbetsmarknaden, även riksdags- och regeringsledamöter. De borde också – det skall jag gärna erkänna – gälla ansvarsfulla landstingsråd och kommunalråd.

För oss socialdemokrater och de partier i övrigt som utgör utskottsmajoriteten är detta självklart. Det borde vara självklart också för moderaterna och folkpartiet liberalerna. Vår linje, som innebär att vi strikt håller oss till Rehnbergsgruppen, innebär att riksdagsarvodet fr.o.m. den 1 januari 1992 höjs med 605 kr. per månad och med ytterligare minst 320 kr. per månad från den 1 april 1992. Med samma beräkningsmetod höjs statsrådens arvoden med drygt en tusenlapp per månad nästa år.

Som också framgår av utskottets betänkande finns det en majoritet i konstitutionsutskottet som även vill försöka finna en bättre lösning än den nuvarande när det gäller att fastställa arvodet till regeringens ledamöter. Knytningen till riksdagsledamotsarvodet vid beräkningen av regeringsledamöternas arvoden – 198 % resp. 215 % – är enligt vårt förmenande otillfredsställande. Detta vill vi ge regeringen till känna och kräver att den frågan blir föremål för utredning.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan i konstitutionsutskottets betänkande nr 5 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 34 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Kurt Ove Johansson inledde sitt anförande på ett sätt som jag har stora sympatier för. Han sade i stort sett vad Ylva Annerstedt och jag själv hade sagt tidigare. Han sade att turerna har varit många, han talade om risker för ett negativt urval och besvärligheter med rekryteringen, och han sade att ledamöternas arvode är förvånande lågt i jämförelse med andra parlamentarikers. Han tyckte slutligen att vi fick en bra lag 1988. Situationen nu påminner om den som vi hade före 1988, sade Kurt Ove Johansson helt riktigt.

Men därefter gjorde han en saltomortal: Om vi hade fått en justering av arvodet före den 1 oktober 1990, ungefär samtidigt med att regeringen fick sin, hade lagen gällt; det kan vi utgå från. Då hade den högre ersättningen gått igenom. Det är alltså enbart turerna därefter som skulle motivera en frysning. Vi moderater ansåg inte då att den var rimlig, och vi anser det inte heller i dag. Det är inte fråga om en ny höjning av ledamöternas arvoden, utan det är fråga om att ledamöterna skall ha den ersättning som 1988 års lag säger att de skall ha!

Kurt Ove Johansson säger att vi nog under perioden skall ändra det här, ja, han sade att vi skall ändra det så snart som möjligt. Men så snart som möjligt – det är ju just nu det! Kurt Ove Johansson har chansen att så snart som möjligt, dvs. i dag, besluta om att vi skall återgå till att tillämpa lagen från 1988. Om han inte vill att vi skall göra det – jag utgår från att han kanske trots allt inte vill det; jag skall inte tolka det han sade alltför positivt – skall det ändå kunna ske någon gång under perioden. Är det ett löfte eller är det en målsättning? skulle jag vilja fråga.

Anf. 35 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Om det är någon här i kammaren som är känd för att göra saltomortaler är det nog snarare Birger Hagård än Kurt Ove Johansson.

Den lämpliga tidpunkten att återgå till att tillämpa 1988 års lag är, skulle jag vilja understryka, definitivt inte nu, Birger Hagård. Varför det? Jo, därför att vi just nu befinner oss mitt i Rehnbergsöverenskommelsen.

Jag tycker att det är mycket oansvarigt att två partier, som utgör stommen i den nuvarande regeringskonstellationen, har så dåligt politiskt omdöme att de är beredda att från den 1 januari kraftigt höja arvodena – med drygt 4 000 kr. för ledamöterna i riksdagen och med 8 000 kr. för regeringsledamöterna – och trots det stå fast vid kravet att andra grupper i samhället skall hålla fast vid Rehnbergsavtalet. Det är väl en dubbel saltomortal! Man känner nu igen Birger Hagårds sätt att resonera i politiska sammanhang.

Jag har här klart och tydligt markerat att vi från vårt håll kommer att agera för att vi skall återgå till att tillämpa 1988 års lag innan den här perioden är utgången. Detta är väl om något ett klart besked, som inte på något sätt kan misstolkas, Birger Hagård.

Anf. 36 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Det var ju glädjande att höra från Kurt Ove Johansson att det var ett löfte och inte någon målsättning – så tolkar jag det hela. Någon gång under den här mandatperioden är han beredd att gå med på att 1988 års lag skall gälla fullt ut. Jag vill gärna stryka under att vi skall observera om det verkligen blir så. Vad som inte är lämpligt i dag blir alltså lämpligt i morgon. Jag är inte så säker på att de förutsättningarna verkligen kommer att hålla.

När det gäller de här frågorna är det, som jag tidigare sade, mycket svårt att tro på jultomten. Jag gör det inte i andra sammanhang, och jag är inte beredd att göra det i det här sammanhanget heller.

Låt mig än en gång understryka, Kurt Ove Johansson, att det här icke är fråga om någon ny höjning utan att det är fråga om en återgång till den lag som vi fattade beslut om så sent som 1988 men som visade sig inte ens kunna leva i två år bara därför att en socialdemokratisk regering fick skrämselhicka och efter det att den fått sina egna löner höjda beslöt att riksdagsmännens löner skulle frysas. Jag tycker inte att det är ett rent och hederligt spel.

Anf. 37 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård försöker sätta sig på höga hästar och framställa sig själv och sitt parti som ståndaktiga i arvodesfrågan. Det är inte sant, Birger Hagård. Jag vill erinra kammaren om att när vi frös lönerna till nuvarande 21 625 kr. fanns ett enhälligt yttrande ifrån konstitutionsutskottet. Birger Hagård och andra moderata ledamöter sade inte ett ljud. Ni kröp ihop precis som tysta möss. Hade Birger Hagård varit av den kaliber som nu han nu försöker göra gällande att han är, borde han den gången ha höjt sin röst. Vi har inte agerat annorlunda än vad andra partier gjorde den gången.

Birger Hagård verkar ha glömt vad som gällde då. Vi befann oss i december 1990 mitt under en känslig period då det stod och vägde om Rehnberg skulle få hem det avtal på den svenska arbetsmarknaden som var nödvändigt för att man skulle kunna hantera den svenska ekonomin på ett rimligt sätt.

Det är närmast oförskämt – möjligen är det ett för starkt ord – av Birger Hagård att i dag inte minnas och ta i beaktande den situation som var rådande när vi fattade beslutet.

Jag vågar nästan hävda att om vi i Sveriges riksdag i december 1990 hade fattat ett beslut som hade inneburit att vi kraftigt hade höjt våra arvoden enligt de regler som då skulle ha gällt, hade det sannolikt lett fram till att Rehnbergsavtalet inte hade kunnat föras i hamn. Det var en ansvarsfull riksdag som beslutade om den frysning som då var nödvändig.

Vår bedömning är att vi under denna period skall kunna återgå till 1988 års lag. Jag hoppas, när den dagen infinner sig, att Birger Hagård är lika karsk som han är i dag. Då har vi möjligheter att återställa den situation som bör vara rådande på det här området.

Talmannen anmälde att Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Kurt Ove Johansson ägnade många minuter och ord i sitt anförande till att redovisa sin uppfattning och beklaga att 1988 års lag inte skall gälla. Jag tycker att det är rakryggat av Kurt Ove Johansson att göra det. Det hedrar honom. Däremot är det ytterst märkligt att han inte tar tillfället i akt att se till att beslutet kommer att gälla fr.o.m. i dag. Han och hans parti har i dag möjlighet att se till att beslutet kommer att gälla. Han beklagar att det inte kommer att ske, men han har själv chansen.

Kurt Ove Johansson talar om att det här skulle vara att skicka fel signaler. Sanningen är att den lönehöjning det är fråga om är den höjning vi skulle ha haft långt innan Rehnbergsavtalet eller någon frysning var aktuell. Vilken annan grupp i samhället skulle acceptera att inte få den löneökning de är berättigade till sedan två tre år? Det var inte tal om att det var något annat än den löneökning vi skulle haft långt tidigare, före både Rehnberg och frysning.

När det gäller felaktiga signaler tar Kurt Ove Johansson även upp kommunal- och landstingsråden. Hur kommer det sig då att de socialdemokratiska kommunal- och landstingsråden helt är med på de höjningar som sker ute i landet? De protesterar inte. De inser att man behöver rimliga löner och ersättningsförhållanden för att kunna fullgöra ett ansvarsfullt politiskt arbete som innebär att man ständigt skall ställa upp i debatter, med arbete, i väljarsamtal och i dialoger.

Jag tycker att det finns ytterligare en aspekt som inte har tagits upp, nämligen den demokratiska aspekten. Den lönenivå som riksdagsledamöterna har i dag innebär att en stor grupp i det svenska samhället faktiskt inte kan ta ett uppdrag som riksdagsledamot. År 1985 hade t.ex. en kollega till oss 22 000 kr. i lön per månad i ett ganska vanligt jobb i det svenska samhället. Om den personen hade varit ensamförsörjande med t.ex. två barn, skulle det för denne vara omöjligt att behålla sin standard med en lön på 21 625 kr. Det innebär att en stor grupp av det svenska samhället inte kan delta i den här församlingen. Det tycker jag är allvarligt.

Anf. 39 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt står också för reservation nr 1. De synpunkter jag har haft på den reservationen i min diskussion med Birger Hagård gäller naturligtvis även Ylva Annerstedt.

Ylva Annerstedt tog upp kommunal- och landstingsråden. Jag vill understryka att om hon hade varit uppmärksam på mitt anförande så hade hon hört att jag ganska tydligt gjorde klart hur vi ser på den frågan. Vi tycker att kommunal- och landstingsråd skall hålla sig strikt till Rehnbergsöverenskommelsen. Jag kan vittna från min egen kommun i Malmö. Där har vårt parti klart sagt ifrån att vår linje är att våra kommunalråd och oppositionsråd i Malmö strikt skall hålla sig till Rehnbergsöverenskommelsen.

Jag vill även uppmärksamma Ylva Annerstedt på en annan aspekt. Det jag företräder är utskottsmajoritetens förslag. Utskottsmajoriteten har gått på förvaltningsstyrelsens linje. I förvaltningsstyrelsen sitter representanter för folkpartiet och moderaterna. Och det är inte vilka moderater som helst. Deras linje är helt annorlunda och mera ansvarsfull än den som ni som representanter här i dag för till torgs.

Någon ifrågasatte Lönnroths lödighet att prata för sitt parti. Jag skulle nästan kunna återgälda den frågan. Vem pratar ni för? Är det era representanter i förvaltningsstyrelsen som står för era partiers linje, eller är det ni som står för era partiers linje? Om det är ni som står för era partiers linje är det synnerligen allvarligt. Det skulle innebära att de ledande partierna i den nuvarande regeringen med berått mod skulle vara beredda att riva upp Rehnbergsavtalet. Detta kan väl inte vara en särskilt klok politik. En sådan inriktning ifrån regeringspartiers sida är snarare att beklaga. Det är ansvarslöst att hantera den ekonomiska situationen på det sättet, med tanke på de konsekvenser som ett ställningstagande för ert förslag skulle föra med sig.

Anf. 40 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Kurt Ove Johansson tar till brösttoner och misskrediterar den lag som vi vill skall gälla. Det handlar faktiskt bara om att vi skall få den lönehöjning som vi skulle ha haft långt innan både Rehnbergsavtal och en frysning var aktuell. Det kan inte heller ha undgått Kurt Ove Johansson att förvaltningsstyrelsen har lämnat ett yttrande till konstitutionsutskottet. Det var ett förberedande arbete som skulle ligga till grund för konstitutionsutskottets yttrande. I diskussionerna har vi kommit fram till att vi vill att lagen skall gälla. Det har i det fallet ingenting med Rehnbergsavtalet att göra. Den här löneökningen skulle ha kommit långt innan Rehnberg var aktuell över huvud taget.

När det gäller kommunal- och landstingsrådens löner må det vara hänt att man i Malmö har haft synpunkter. Men, Kurt Ove Johansson, de har inte börjat på nivån 21 625 kr. De har haft en betydligt högre nivå att frysa lönen på.

Jag noterade att Kurt Ove Johansson inte med ett ord berörde frågan om den demokratiska aspekten. Tycker han verkligen inte att det är allvarligt att en grupp i det svenska samhället inte anser sig ha råd att vara representerad i Sveriges riksdag?

Anf. 41 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att Ylva Annerstedt måhända är en bättre talare än lyssnare. Om hon hade lyssnat på mitt inledningsanförande hade hon vetat att jag kraftigt betonade den demokratiska aspekten. Det är bara att läsa i riksdagsprotokollet vilka synpunkter jag har i det sammanhanget.

Jag vill erinra Ylva Annerstedt om att när vi behandlade konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:18 och frös riksdagslönerna till 21 625 kr., var Ylva Annerstedt lika tyst som Birger Hagård. Hon sade inte ett knyst. Det var innan Rehnbergsavtalet var i hamn. Men riksdagen fattade ett klokt beslut. Rehnbergs möjligheter att lyckas hade säkert varit avsevärt mindre om vi den gången hade fattat ett felaktigt beslut.

Det är oroväckande, Ylva Annerstedt, att när vi nu befinner oss mitt inne i Rehnbergsperioden kommer ni och kräver att man skall höja arvodena för riksdagsledamöter med över 4 000 kr. och arvodena för statsråden med över 8 000 kr. Åtminstone förespråkare för ett parti som Ylva Annerstedt är samreservant med kräver detta. Det skulle vara – vilket jag har gett uttryck för ett par gånger – att ge fullkomligt felaktiga signaler ut till den svenska arbetsmarknaden.

Det vore en oklok politik, det vore en ansvarslös politik att handla på det sättet.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 42 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag förstod inte riktigt vad Kurt Ove Johansson menade när han sade att jag skulle vara oenig med min partigrupp. Den enda skillnaden mellan Kurt Ove Johansson och mig är ju faktiskt våra åsikter gällande statsrådens löner, som inte har någonting att göra med lagen om ledamöternas löner. Skillnaden mellan oss vad gäller den frågan är att jag vill frysa statsrådens löner och Kurt Ove Johansson vill ge dem ett påslag som är betydligt större än det vi får, räknat i kronor och öre.

Efter att ha läst Kurt Ove Johanssons yttrande i betänkandet om de 3 000 kr. som statsråden fick och inte vi, hade jag faktiskt trott att också Kurt Ove Johansson skulle vara av den åsikten att man borde frysa statsrådens löner, att statsråden så att säga något borde få vänta på oss riksdagsledamöter, så att vi fick komma i fatt dem litet grand.

De praktiska skälen för höjningen, att man på så sätt skulle bibehålla lagen, håller inte heller, eftersom man även med ert förslag vad gäller statsrådens löner måste ändra lagen.

Jag förstår därför inte resonemanget. Jag skulle vilja fråga Kurt Ove Johansson: Är det rimligt att statsråden under 80-talet har fördubblat sin reallön efter skatt, medan däremot industriarbetarna har ökat sina reallöner med ungefär 12 %?

Sedan något kort om representantiviteten. Det är väl rimligtvis så att det stora representativitetsproblemet i denna kammare är att så väldigt få lågavlönade är representerade. Jag förstår därför inte heller den debatten.

För övrigt måste det väl finnas något slags inslag av idealism i det politiska arbetet. Vi kan väl inte göra mekaniska jämförelser med andra typer av t.ex. statligt avlönade jobb.

Anf. 43 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag har sagt att Johan Lönnroth skulle vara oenig med sitt parti. Men såvitt jag kan bedöma har jag inte uttryckt mig på det sättet. Vad jag försökte säga till Johan Lönnroth från riksdagens talarstol var att vi i den svenska riksdagen var eniga när vi införde 1988 års lag. Om jag inte minns fel var också representanterna från Johan Lönnroths parti med på detta. De flesta av oss i riksdagen tycker att det finns anledning att återgå till 1988 års lag, och det är då litet egendomligt att Johan Lönnroth försöker ställa sig utanför detta. Eftersom vi var eniga om detta 1988, hade det varit klädsamt om vi också kunde vara eniga när vi nu diskuterar frågan 1991.

Anf. 44 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte Kurt Ove Johanssons resonemang. Den enda skillnaden mellan Kurt Ove Johansson och mig i denna fråga är våra åsikter om statsrådens löner. Vi vill både ändra lagen när det gäller statsrådens löner. Skillnaden är att jag vill frysa, medan Kurt Ove Johansson vill ge statsråden en ganska kraftig höjning. Jag förstår inte att vi skulle vara oeniga om 1988 års lag.

Anf. 45 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Om jag hade haft mer tid på mig under mitt huvudanförande hade jag kunnat bespara Johan Lönnroth ett inlägg, eftersom jag då kanske också hade hunnit tala om statsrådens löner.

Statsråden fick ett påslag om 3 200 kr. på sina löner den 1 januari 1990. Vid den tidpunkten hade vi något som hette en statsrådslönenämnd. Jag har nu ingen anledning att betygsätta det resultat denna statsrådslönenämnd kom fram till. Det var en nämnd som riksdagen fattade beslut om och som även Johan Lönnroths parti var med och ställde sig bakom. Vi får väl utgå från att denna statsrådslönenämnd har bedömt frågan om statsrådens löner på ett riktigt sätt.

Vad gäller förslaget i det KU-betänkande vi nu debatterar har vi – det vill jag understryka – även för statsrådens löner från och med den 1 januari 1992 strikt tillämpat Rehnbergslinjalen. Om man använder den beräkningsmetod som förvaltningsstyrelsen har anvisat kommer därför statsrådens löner den 1 januari 1992 att öka med dryga tusenlappen per månad. Detta är i enlighet med Rehnbergsöverenskommelsen, det är viktigt att poängtera.

Tredje vice talmannen anmälde att Johan Lönnroth anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag skall börja med att citera inledningen till en ledare i Sydsvenska Dagbladet, som vi kunde läsa den 24 oktober:

"Det är ett sorglustigt skådespel varje gång riksdagen skall ta ställning till de egna lönerna. Det är ett hukande och en beslutsvånda som bara kan förklaras som eftergift för populism och det som brukar kallas svensk avundsjuka."

Även i Expressen har man visat omtanke om riksdagsledamöternas arvoden. Helt nyligen, den 14 november, skrev man så här:

"Över huvud har riksdagsledamöterna hittills visat sig sorgligt oförmögna både att organisera sig, betala sig och marknadsföra sitt arbete."

Detta har påpekats även av riksdagsledamöter själva. Halvera antalet riksdagsledamöter, och fördubbla lönerna för dem som är kvar, föreslog Ian Wachtmeister när han för fem år sedan pryade här i riksdagen. Det förslaget har nu upprepats av en nykommen ledamot i folkpartiet liberalerna och en i Ny Demokrati. Argumenten är flera. Ett är att den nuvarande ersättningen är ett hot mot demokratin, eftersom ledamöter lockas att bli sponsrade av olika särintressen. Ett annat argument är att vi behöver mer kvalificerat folk och folk som – nu citerar jag Ian Wachtmeister – kan ge "litet skjuts på politiken".

För att bli riksdagsman krävs ingen särskild utbildning, inga examina, inga språkkunskaper. Man behöver bara ha fyllt 18 år och vara svensk medborgare. Oavsett nytillkomna ledamöters ålder, kunskaper och inkomster brukade Gösta Bohman på sin tid hälsa nytillkomna ledamöter i riksdagsgruppen välkomna med följande ord: Här börjar ni alla från noll, vare sig ni är professorer eller prelater eller proletärer.

Men, herr talman, därmed är det inte sagt att vi också är nollor; å andra sidan är vi inte heller någon koncentration av Sveriges begåvningsreserv. Vi är en blandning av olikartade begåvningar, olika yrken och olika åldrar.

En följd av att både unga och gamla väljs in i riksdagen är att vi har olika höga inkomster vid inträdet. För unga kan det vara fråga om en fördubbling av inkomsten, medan äldre faktiskt kan drabbas av en inkomstminskning. För att motverka den sistnämnda effekten försöker etablerade inkomsttagare erhålla en del av sin ersättning utanför riksdagen, och det betyder kanske att de inte hundraprocentigt ägnar sig åt riksdagsarbetet, att de t.o.m. kanske subventioneras av utomstående intressenter. Men det är inte säkert att detta är en förlust för politiken.

Enligt min uppfattning borde man differentiera arvodet så att ingen ledamot gör en inkomstförlust – jag har framfört denna tanke tidigare, och även Birger Hagård tog upp den i sitt anförande tidigare i dag. I Finland har man för övrigt ett arvodestillägg efter varje period under de första tre perioderna.

Det är nu ingen brist på riksdagskandidater; tvärtom är det en hård kamp om platserna, som ibland förs med ojusta medel. Om vi därigenom får lämpliga kandidater vet man inte förrän de har verkat en tid. Arbetet här i riksdagen är ju så skilt från marknadsinriktat arbete. Det är väl en anledning till att företagare sällan gör en förväntad insats, utan i stället snart lämnar denna från deras synpunkt underliga arbetsplats. Offentliganställda har däremot lätt för att acceptera den udda tillvaron.

Jag kan emellertid av egen erfarenhet säga att det inte är så märkvärdigt att vara riksdagsman. Det viktiga förarbetet och efterarbetet görs i regeringskansli, kammarkansli och partikansli. Det kanske är en anledning till

att 90 stycken av våra anställda här i riksdagen – i utskott och i förvaltning – har betydligt mer betalt än riksdagsledamöterna.

Det svåra är som vi vet att bli riksdagsman, undantaget medlemmar i udda partier, som välvilligt understöds av massmedier i sina ambitioner. Man borde egentligen – som också har nämnts i debatten – differentiera riksdagsarvodet även med hänsyn till den insats som ledamoten faktiskt gör. Skillnaderna i det avseendet är nämligen mycket stora. I de mindre partierna har den enskilde ledamoten naturligtvis mycket mera att göra. Vänsterpartiet har bara 16 ledamöter och skall dela upp allt arbete på dessa 16. Socialdemokraterna har 138 ledamöter att dela upp arbetet på, mot 156 under förra perioden, och det är klart att det blir mindre att göra för dem. Det är möjligt att de då gör någoting annat, kanske på hemorten – vad vet jag?

Det är också intressant att lönerna för informationssekreterare i departementen är differentierade. Det nämndes häromdagen att en informationssekreterare t.o.m. hade högre lön än alla statsråd undantagandes statsministern. Ändå kan okunnigheten vara rätt stor även där. Det fanns en informationssekreterare i ett av departementen före denna regering som inte bara uppträdde i ovårdad klädedräkt utan också hade en mycket ovårdad språkdräkt. Han presterade pressmeddelanden som var fulla av både stavfel och grammatikaliska fel.

Internationellt sett är vi en låglöneledande ledamotsgrupp. Olika arvoden i andra parlament har nämnts. När jag satt i finansutskottet besökte vi kongressen i USA, och det var intressant att se att en senator, från Minnesota, där hade 30 medarbetare och hemma i Minneapolis 30 medarbetare. Han hade alltså 60 medarbetare som arbetade för honom. Jag tyckte att det var orättvist, för jämfört med honom har jag bara 0,6 sekreterarhjälp. Men jag räknade ut att jag bara har 15 000 väljare bakom mig, medan denne senator hade 1,5 miljoner bakom sig. Han hade alltså hundra gånger fler väljare än jag har, och han borde alltså ha hundra gånger större sekreterarhjälp, vilket han hade. Internationellt sett är det tydligen rättvist.

Arvodena är alltså betydligt högre i kongressen i USA, men jag läste i New York Times den 3 oktober om kongressledamöter som hade satt sig i skuld till sin riksdagsrestaurang med inte mindre än 667 000 dollar. Det hjälper alltså inte att man har höga arvoden – man kan tydligen också skaffa sig stora skulder. Nu har vi här i riksdagen bara en restaurang, till skillnad från det brittiska parlamentet, där man har fem restauranger och sju barer – vi har inte en enda bar. Sedan är det också mycket torra debatter och ett mycket nyktert leverne här, som alla vet.

Avslutningsvis skulle jag då kunna säga, att om väljarna vill ha kvalificerade riksdagsledamöter som gör en hundraprocentig insats får de naturligtvis också betala oss för detta. Men jag har i stället varit med i den inkomstutjämningsprocess som från stabiliseringssynpunkt är helt ointressant. Efter skatteomläggningen har vi ledamöter som bor utanför Stockholm förlorat ca 30 000 kr. per år genom försämrade traktamentsvillkor och förluster av andra, mindre uppenbara förmåner, och dessa har ingalunda kompenserats av de sänkta marginalskatterna. Vi betraktas fortfarande, herr talman, som en samling knapptryckare och betalas därför i knappaste laget.

Anf. 47 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! I debatten i går tyckte jag att man sänkte riksdagens anseende rätt väsentligt, när man liknade varandra vid djur. Det är en debattmetodik som vi icke bör fortsätta med i Sveriges riksdag. Däremot vill jag tillåta mig att säga följande.

Efter att ha följt debatten både tidigare och i dag kan jag konstatera att det här i kammaren finns många släktingar till biskop Brask. Vi har alltid haft problem med våra arvoden, om de skall höjas före, under eller efter en avtalsrörelse. Detta beror främst på Jantelagen, som har fått en så enorm omfattning och utsträckning i Sverige. Om Jantelagen hade kunnat omvandlas till elektrisk energi hade vi inte fört någon kärnkraftsdebatt i Sverige. Vi hade t.o.m. kunnat exportera elektrisk ström.

Vi har här i dag hört hur landstingsråd och kommunalråd, trots Rehnbergsavtalet, kraftigt har höjt sina löner. Kurt Ove Johansson refererade till situationen i Malmö och sade att hans partikamrater minsann inte var med på den höjning som man nu kommer att få där nere. Nej, det är riktigt, men de använde samma argument: Visst är vi värda en högre lön, men inte just nu.

I december 1990, när opinionssiffrorna för socialdemokraterna under lång tid hade rasat, fick man ilningar längs ryggraden då man kände att vi måste bli lagbrytare; vi kan inte följa den lag som vi själva har stiftat. Det är väl ingen hemlighet att den s-märkta riksdagsgruppen i debatten internt inte var så enig som de vill låta påskina här i kammaren i dag. Men de ville ta snabba, populistiska poäng och beslöt att vi inte skulle få någon lönehöjning 1990. De refererade till Rehnberg.

Men här skall det poängteras att beslutet om höjningen hade fattats innan Rehnbergsavtalet trädde i kraft. Vi i riksdagen skall självfallet, precis som alla andra, följa Rehnbergsavtalet, men vi skall inte göra det innan det träder i kraft. Det är tyvärr det som vi har gjort.

Efter att ha noterat att det var tre partier som beslöt om denna frysning, kan jag säga att det stora partiet gjorde sin största valförlust någonsin, att vänsterpartiet höll på att åka ur riksdagen och att miljöpartiet åkte ur riksdagen. De tog alltså inga poäng på det agerandet.

Herr talman! Vi har i dag hört talas om att vi skall höja lönerna 1993. Men det finns ett KU-dokument som ingen i dag har pratat om, och det är följande.

Under riksdagens allmänna motionstid i vintras motionerade jag om att vi skulle få löneförhöjningen från den 1 oktober 1990. Jag visste att det inte skulle gå, men det presenterades ett enigt betänkande, enligt vilket vi skulle ha den betalningen fr.o.m. den 1 januari 1992. Det finns ett riksdagsbeslut om det.

Nu blir det inte så – och vad säger att det kommer att göras en ändring 1993? Jag tror inte ett ögonblick på det, herr talman. Är det någon här som inbillar sig att vi i mars eller april 1993 kommer att få en löneförhöjning som motsvarar närmare 5 000 kr.? Man skall vara mycket naiv om man tror att så kommer att bli fallet.

Majoriteten av oss politiker har en tendens att skjuta alla problem till morgondagen. Man hoppas på under. Man hoppas på Columbi ägg, men jag kan

tala om att hönans fertilitet är starkt begränsad. Men det kommer alltid en morgondag, och jag är säker på att vi står här i kammaren 1993 och att majoriteten säger att vi skall följa lagen och är värda att få en löneförhöjning, men att det inte passar just nu. Jag tror, herr talman, att det jag säger nu kan kopieras direkt och användas under senvintern 1993.

Det som också förvånar mig är att en del av dem som har förespråkat denna frysning, enligt taxeringskalendern, är riksdagsledamöter och pensionärer med stora arvoden från andra organisationer. Det kan vara lätt för dem att predika återhållsamhet.

Jag anser, herr talman, att om vi skall vinna någon tilltro hos svenska folket skall vi så fort som möjligt besluta att den lag som nu gäller, men som vi tillfälligtvis har gjort undantag från, skall strykas. Det lilla anseende vi har kommer trots allt att bli bättre om vi vågar prata i klartext. Vi kommer aldrig att kunna följa denna lagstiftning.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som har moderata representanter bland reservanterna.

I och med att det kommer upp en företrädare för Ny Demokrati efter mig skall jag, precis som Birger Hagård, be att få en förklaring till det särskilda yttrande som finns med anledning av detta betänkande.

"En arbetsgivare, en lön" – innebär det att människor som har en sidoinkomst inte skall kunna vara ledamöter i Sveriges riksdag? I så fall är jag rädd för att nuvarande antal ledamöter i kammaren kommer att reduceras mycket kraftigt.

Anf. 48 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! I går gällde det strutsar, skvadrar och krokodiler, i dag kom hönsen. Det har talats om nykomlingens okunnighet och Ny Demokratis floskler, osv. Hela tiden har vi Sten Andersson i Malmö som talar om hur debatten bör gå till. Jag förmodar att talmannen uppskattar hans hjälp.

Jag skall försöka att inte tala om kineser och höns och ej heller citera Bibeln. Men jag vill genast säga att det som sades om landstingsrådens löner – som alltså är väsentligt högre än riksdagsledamöternas – är ytterligare ett bevis på att landstingen snarast bör läggas ned, vilket återfinns i Ny Demokratis program tillsammans med mycket annat klokt.

Vi lever i löneförhandlingarnas förlovade land. Där lyckas man stundtals lamslå hela landet utan att riskera någonting själv. Statliga arbetsgivare blockerar statliga arbetstagare och låter tredje man få lida och samtidigt betala alltihop.

Detta har nu kommit in i riksdagen, där riksdagsmännen är förste man, andre man och tredje man på en gång. Det är oerhört intressant.

Om en riksdagsledamot jobbar hårt och effektivt är hon givetvis mer värd än dagens lön. Men detta faktum gäller många andra svenskar också.

Om tidigare riksdagar hade vågat besluta om ett rent, logiskt och stenhårt systematiskt sätt att fungera och justera riksdagsmännens löner, då hade vi inte haft dagens situation. Men det fungerade aldrig. Ni chickade ur direkt – det är engelska och betyder ungefär att ni "lade er platt".

Nu har vi dock dagens situation och den innebär kris. Det är arbetslöshet, svångremmar och allt vad ni vill. Krisen är till stor del politiskt betingad.

Visserligen är blandningen av statsråd och riksdagsmän litet annorlunda än förut, men det tror jag inte folk ser på det viset.

I det läget är det tokigt om en ny riksdag höjer sina löner, även om riksdagsmännen vore värda högre löner.

Arbetslösa ungdomar är värda arbete. Fattigpensionärerna är värda högre pension, men vad fick de? Jo, i present fick de en utredning.

Därför föreslår jag att riksdagsmännen också får en utredning i present i stället för en lönehöjning. Då skall man utreda hur systemet egentligen borde se ut.

Vårt svar till oss själva bör vara detsamma som vi ger till andra. Låt oss svälja vår egen medicin. Det är bekvämt med utredningar, och det passar bra här, tycker jag.

Då kan man ta fram ett fräscht, rakt, rättvist lönesystem. Ur min synpunkt bör det innefatta vad vi har skrivit och vad jag har motionerat om: en arbetsgivare och en lön.

Det betyder att om man jobbar åt en arbetsgivare – i detta fall staten – har man kontrakt med staten, och staten betalar mig för att jag jobbar och gör så mycket jag kan. Om jag sedan sitter i bolagsstyrelser eller i ett utskott, så har jag i alla fall bara en lön. En arbetsgivare, en lön. Har man en annan arbetsgivare kan man också ha en annan lön. Men vi skall inte ha en kombination av lön, arvoden, specialtillägg, pensioner och allt sådant. Ute i folkdjupet misstänker man, inte helt utan fog, att sådant pågår.

Alla ni som häromdagen tyckte att 2 kronor och 74 öre om dagen till barnen i Sverige var för mycket, alla ni som tyckte att 1 miljard, dvs. 120 kr. per medborgare och år i statsbudgeten var en fråga värd regeringskris, devalveringsrykten och höjda räntor, alla ni som gjorde detta måste nu brinna av längtan att föregå med gott exempel.

Exemplets makt är stor. Besparingar är ordet för dagen.

Tänk så mycket viktigare det nu blir att öka köpkraften på kronan, eller snarare se till att inte urholka den ännu mer. Alla riksdagsledamöter har nu ett gott incitament för att göra ett bra arbete.

Jag kan lugna er med att Bert Karlsson i Skara och jag själv bägge har förlorat på att gå in i riksdagen – givetvis inte politisk uppmärksamhet, men i pekuniära medel. Jag säger detta för att glädja kammarens majoritet. Jag förstår att det gör er mycket glada.

Debatten kring riksdagsledamöternas löner och villkor är nyttig. Det finns mycket att ändra på i politikens förunderliga värld.

Det som Hugo Hegeland tog upp – och som jag hade rätt att replikera på, vilket talmannen medgav senare – nämligen att hälften så många riksdagsmän som fick dubbelt så mycket hade en bra service, det programmet står jag fortfarande för. Det finns att läsa i Ny Demokratis program. Vi har också med personval och mycket annat smått och gott, men vi är inte där än. I dag ser det ut som det gör. Det är kris i Sverige.

Jag vill till sist upprepa en tes ur en visa: Ska man förändra världen då får man ligga i.

Jag yrkar bifall till utskottets kloka slutsatser.

Anf. 49 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Jag ställde som jag tyckte en rak fråga till Ny Demokrati angående deras särskilda yttrande. Ian Wachtmeister svarade på ett sätt som jag tyckte var mindre klart. När man läser detta särskilda yttrande får man den uppfattningen att en politiker och ledamot av Sveriges riksdag skall ha en arbetsgivare och en lön för arbetet.

Då är min fråga: Kan man enligt Ny Demokrati vara ledamot i Sveriges riksdag men också ha lön från t.ex. ett uppdrag i en styrelse i ett privat företag eller från ett annat arbete?

Det särskilda yttrandet är inte riktigt klart. Det svar Ian Wachtmeister presenterade var inte heller klart.

Ge nu klart besked. Om man sitter i Sveriges riksdag, skall man då inte kunna ha några sidoinkomster, enligt Ny Demokrati?

Anf. 50 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag märker att Sten Andersson i Malmö ofta uppfattar det jag säger som något annat än vad jag har sagt. Jag skall då försöka igen, så får jag se hur Sten Andersson uppfattar det.

Med en uppdragsgivare menar jag i det här fallet staten. Om staten gör ett avtal med mig att arbeta för staten, då skriver jag på avtalet och får en bra lön i det scenario jag talar om. Sedan fullgör jag mitt uppdrag åt staten på samma sätt som jag skulle göra om jag arbetade i en större koncern. Jag sitter kanske med i ett dotterbolags styrelse. Jag kanske blir medlem i en utredning. Jag gör mitt bästa. Men från den uppdragsgivaren har jag klart och tydligt en peng. Denna peng kan gärna för mig få vara 50 000 kr. i månaden, för att göra Sten Andersson glad. Men allt finns på bordet. Jag kommer inte att ha möjligheten att mygla till mig ett litet styrelsearvode här, litet utlandsresor där osv. under bordet. Ingenting sådant. Alla vet att allting finns på bordet och att det handlar om en viss summa pengar.

Anf. 51 STEN ANDERSSON i Malmö (m) replik:

Herr talman! Jag vill först säga att det inte är staten som skapar kontrakten med oss, utan faktiskt väljarna.

Men om jag har fattat Ian Wachtmeister rätt är det så här: Är du ledamot av riksdagen så skriver du ett kontrakt med staten. Om du senare deltar i olika utredningar eller blir med i olika statliga styrelser skall du inte ha någon extra ersättning för den saken.

Om du däremot som ledamot av Sveriges riksdag kan komma med i ett privat företags styrelse eller kanske få ett tiondelsjobb som konsult i ett privat företag, då är extra ersättning acceptabelt.

Har jag fattat det rätt, Ian Wachtmeister?

Anf. 52 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Att väljarna är våra uppdragsgivare har jag påmint denna kammare om förut. Väljarna är de främsta uppdragsgivarna, men det är inte de som skriver kontrakten.

Deras resonemang skulle nog kunna kännas igen ganska mycket i det resonemang jag tidigare har försökt föra.

När det sedan gäller detaljerna, hur detta skall göras i praktiken, så tycker jag på fullt allvar att denna riksdag har gjort sig väl förtjänt av en utredning i present och svar. Det är precis vad vi ger alla möjliga andra när det gäller angelägna frågor.

När det gäller fattigpensionärerna skall vi först utreda hur det känns att vara fattig, och sedan kanske vi skall göra något åt det.

Nu kan vi utreda hur det känns att vara riksdagsman och sedan göra någonting åt det.

Det finns många roliga element i denna diskussion om hur man sedan skall utforma saken praktiskt.

Jag har aldrig sagt att de som gör ett bra jobb inte skall få bra betalt, men jag har sagt att i den röra som nu är och den kris Sverige är i nu är det fel att göra någonting åt lönerna.

Varsågod och svälj! Tillsätt en utredning som kan komma med ett bättre förslag!

Anf. 53 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Om riksdagsledamöternas löner skulle knytas till vissa riksdagsreportrars genomsnittslöner, vore det kanske lättare att uppnå konsensus i kammaren när det gäller den här frågan.

Kurt Ove Johansson gör det litet väl enkelt för sig i debatten, när han talar om hur enig man tidigare har varit. Han sade att man måste föra diskussionen på ett allvarligt plan. Förlåt, men vem var det som bröt enigheten? Vem var det som agerade populistiskt i våras? Det var ett enda Eko-inslag av en duktig reporter som fick en regering att snabbt vända på klacken och bli mycket handlingskraftig i sitt agerande. Det är förbluffande vilken styrka man använde sig av i det här sammanhanget, samtidigt som det när det gäller andra frågor kan ta åratal att få någonting gjort.

Vi kristdemokrater har försökt att följa konsensusprincipen, eftersom den här typen av frågor, liksom många författningsfrågor, lämpar sig väldigt illa för partipolitiska strider. Vi har inte på något sätt varit låsta, utan vi har varit beredda att ta rejäla kliv för att återställa nivån för riksdagsledamöternas löner. Vi var också beredda att gå med på en upptrappning, men eftersom det inte fanns någon majoritet i utskottet, fanns det ingen anledning att bedriva en demonstrationspolitik. Steget blir dock mycket kraftigt den 1 april 1993, vilket säkert kommer att väcka debatt. Jag kan tänka mig att puritanen Johan Lönnroth fortfarande vill hålla sig till bara en öl på tåget hem. Det kan bli problem i den situation som uppstår 1993. Det hade varit bättre, om man redan nu hade tagit ett stort steg.

Det finns en annan fråga, som jag tillsammans med Bertil Fiskesjö har varit inne på i ett särskilt yttrande, och det är de konstitutionella konsekvenserna. Det drar ett löjets skimmer över både riksdagen och konstitutionsutskottet när man formulerar lagar om avvikelser från lagarna. Jag har ställt upp i det här sammanhanget, men i fortsättningen är jag inte beredd att medverka till att det skapas lagar om avvikelser från lagar. Det kan ju – som Birger Hagård var inne på – bli som med de kinesiska askarna, att vi skapar lagar om avvikelser från lagar om avvikelser osv. i all oändlighet.

Herr talman! Också statsrådslönerna har varit på tapeten, även om debat-

ten dominerats av riksdagsledamöternas arvoden. Enligt mitt sätt att se är det orimligt att överlåta frågan om statsrådslönerna till regeringen för beredning – statsrådens löner skall alltså utredas av statsråden själva! Det är klart att statsråden inte vill ta i den frågan, inte ens med tång. Därför yrkar jag bifall till reservation 4.

Anf. 54 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! På grund av ett annat sammanträde har jag inte haft möjlighet att lyssna till den debatt om riksdagsledamöternas arvoden som har pågått här i drygt en timme.

När jag nu har kommit in i kammaren finner jag det angeläget att begära ordet, och det gör jag i egenskap av ledamot av den arbetsgrupp som för åtskilliga år sedan gjorde slut på förhållandet att riksdagen själv bestämde när ledamöternas arvoden skulle höjas. Också på den tiden var det ekonomiska läget i landet inte sådant att det tillät en höjning av riksdagsledamöternas arvoden – ett argument som flitigt har använts här under den senaste kvarten.

Den gamla arbetsgruppen kom så småningom fram till den mycket lyckliga lösningen att riksdagens arvoden skulle kopplas till arbetsmarknadens parter. Vi anslöt oss till en grupp som bestod av bl.a. rådmän och domare. Det var en bra grupp att jämföra sig med, eftersom riksdagen är den lagstiftande församlingen. Riksdagen stiftar lagarna, och domarna/rådmännen tillämpar dem. Den här lösningen medförde att vi gick in i en harmonisk period. Riksdagen bestämde inte längre riksdagsmännens löner, utan de bestämdes över våra huvuden av arbetsmarknadens parter. Detta accepterades helt av alla.

Så kom då denna period av ekonomisk nedgång i landet, och från socialdemokratiskt och även från miljöpartistiskt håll väcktes tanken att riksdagen skulle föregå med gott exempel och frysa ledamöternas löner. Sedan två år tillbaka är alltså lönerna frysta och t.o.m. försämrade till följd av den skatteöverenskommelse som träffades.

Det har nu tillsatts en ny arbetsgrupp, som jag också är ledamot av. Man har nu kommit fram till att höja lönerna från den 1 januari i enlighet med Rehnbergkommissionens rekommendationer, och att Rehnbergavtalet skall följas fram till den 1 april 1993.

I denna arbetsgrupp har samtliga partiföreträdare muntligen utfäst sig att lagen om riksdagsledamöternas arvoden återigen skall träda i kraft den 1 april 1993. Sedan får man se om det går att hålla denna utfästelse, men på något sätt måste vi återinföra den procedur som tidigare gällde, nämligen att arbetsmarknadens parter, och icke ledamöterna själva, beslutar om ledamöternas arvoden.

Något som verkligen är bekymmersamt i dagens läge är att de tidigare ledamöter som har pensionerats på detta sätt utsätts för en inkomstfrysning som i sig är orimlig. Det finns alltså inga möjligheter för deras pensioner att följa med i den allmänna pensionsutvecklingen när det gäller riksdagens arvoden. Alla försök att rätta till det förhållandet har tyvärr visat sig vara förgäves.

Jag hoppas att kammaren kan fatta ett beslut nästa år, som infriar det som

den här arbetsgruppen har utfäst, nämligen att återställa ordningen den 1 april 1993.

Slutligen vill jag säga att det är genant att som representant för denna arbetsgrupp ständigt behöva föra diskussioner med enskilda ledamöter från samtliga partier som säger att dagens situation är absolut vansinnig och att de personligen anser att lagen skall träda i kraft, men att partiledningarna är motståndare till detta. Det gäller företrädare för samtliga partier. Det är ytterst få som har sagt till mig att de anser att det nuvarande systemet är en bra tingens ordning.

Det som jag nu har sagt var en liten kritik adresserad till det partisystem som vi har, där vi som enskilda ledamöter i frågor av den här typen måste följa det beslut som våra partigrupper har fattat.

Anf. 55 KENNETH LANTZ (kds):

Herr talman! Vi har hört här i dag att vi kds-are skall tänka på skriftens ord. Det är nog många fler än vi som borde tänka på skriftens ord, bl.a. det som står om Gud och mammon och tjäna två herrar eller som det står på ett annat ställe i skriften, att vi skall ge kejsaren vad han skall ha och Gud vad Gud skall ha. Detta borde kanske också gälla vår tid.

Jag tycker att det som Harriet Colliander tog upp i sitt särskilda yttrande om att vi skall ha en arbetsgivare, ett arbete och en lön var bra. Därför är det lämpligt att se över den lönemodell som tillämpas. En arbetare är värd sin lön, men också värd en pensionsförmån, vilket inte har framkommit tillräckligt tydligt under den här debatten. Som ny ledamot av denna kammare kan jag konstatera att mitt risktagande är ganska stort med tanke på mina intjänandeår i fråga om ITP eller STP under så lång tid som upp till sex år. Innan sex år har passerat, har jag inte en krona att "ge igen" gentemot de ITP- och STP-intjänandeår som jag febrilt kämpar med från 28 års ålder fram till 65 år. Därför är det mycket angeläget att den utredning, som kanske kommer till stånd och som skall se över ledamöternas arvoden, också beaktar att det i dag finns en avtalad tjänstepension inom arbetslivet. Jag kommer själv från näringslivet, och där har man – som säkert alla känner till – en ersättning att vänta efter 65 år, ITP eller STP. Men med en kortare tjänstgöringstid här i riksdagen har jag tydligen ingenting att hämta. Var vänliga, ni som skall arbeta med detta, att beakta hur det blir med vår tjänstepension.

Till skillnad från Ingvar Svensson vill jag yrka bifall till reservation nr 1. Tack för ordet.

Anf. 56 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Till Kenneth Lantz vill jag säga att den beredningsgrupp som förvaltningsstyrelsen har tillsatt har till uppgift att se över inte bara hur man skall lösa arvodesfrågan, utan även hur man skall lösa frågan om pensioner och andra avgångsvederlag.

Man kan däremot ställa sig skeptisk till den tanke som en av Ny Demokratis representanter framförde, att man skulle höja riksdagsledamöternas arvoden så kraftigt att samtliga ledamöter vid uppdrag inom det statliga myndighets- och styrelseväsendet inte skulle uppbära några särskilda arvoden för sådana uppdrag.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att det inte alls förekommer någon omfattande sidoarvodesflora bland riksdagens ledamöter. De flesta har strängt taget inga andra inkomster än riksdagsledamotsarvodet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

7 § Kyrkliga frågor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU8 Kyrkliga frågor (prop. 1991/92:39).

Anf. 57 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Folkpartiet liberalerna har i många år arbetat för att varje trossamfund bör stå fritt från staten. Därför har vi också varit pådrivande i religionsfrihetsfrågor. Det gäller tillkomsten av religionsfrihetslagen 1951 och utredningarna 1958 och 1978 om stat–kyrka-frågan liksom beslutet om de fortsatta samtalen mellan staten och kyrkan i mitten av 1970-talet. De presenterades för kyrkomötet 1979, tror jag. Tyvärr avvisade kyrkomötet det förslag till uppgörelse som då presenterades. I och med detta avvisande stod det klart att det under de närmaste åren inte skulle vara möjligt att få till stånd ett beslut. I det läget valde vi att arbeta för en frigörelse för den svenska kyrkan genom successiva reformer, och ett antal beslut har fattats i den riktningen.

Den religiösa situationen i vårt land har emellertid förändrats ganska påtagligt under de senaste åren. Sedan länge tillhör ett betydande antal invånare i vårt land de frikyrkliga samfunden. Och genom de senaste årtiondenas invandring har därutöver kyrkor med fast kyrkostruktur och folkkyrkotradition tillkommit, vilka ställer bestämda krav på respekt från det nya värdlandets sida.

Svenska kyrkans lagfästa ställning innebär i denna situation i ännu högre grad än hittills att den situation som vi har är orimlig. Om vi som nation skall leva upp till våra ideal i fråga om en praktiskt fungerande religionsfrihet för alla invånare i landet, ställer detta också krav på att svenska kyrkans ställning förändras. Enligt vår mening bör det bli tydligare för alla att svenska kyrkan är något annat än en samhällsfunktion eller en offentlig myndighet.

Av omtanke om den svenska kyrkans möjligheter att fylla denna funktion, vill vi uttala som vår mening att svenska kyrkan, oavsett hur det fortsatta reformarbetet kommer att fungera, också skall ha möjligheter att fungera som en öppen folkkyrka.

Vi har tidigare alltid reserverat oss i dessa sammanhang. I utskottets betänkande redovisas emellertid att Carl Axel Petris utredning kommer att presenteras en kort tid efter jul. Därför har vi valt att inte reservera oss utan att i stället skriva ett särskilt yttrande, detta för att markera att vi inte på något sätt har ändrat vår principiella inställning i frågan, nämligen att svenska kyrkan skall stå fri från staten.

Herr talman! Folkpartiet liberalerna har också väckt en motion som handlar om medlemsreglerna. Vi har för övrigt väckt samma motion under flera år. Vi anser att det borde vara självklart i en demokrati att det krävs en viljeyttring för att bli medlem i ett trossamfund. Så är det inte i dag.

Justitieombudsmannen har påtalat att utländska medborgare som tillhör ett evangeliskt-lutherskt samfund automatiskt blir medlemmar i svenska kyrkan när de blir svenska medborgare, dvs. ett slags tvångsanslutning. JO hänvisar till de propåer som har kommit till invandrarverkets medlemskapsbyrå om synpunkter på detta. Nu har det funnits övergångsbestämmelser under 15 år i denna fråga. Det är orimligt, speciellt som JOs påpekanden har kommit. Också den här frågan väntas emellertid bli behandlad i den utredning som presenteras efter jul. Vi har därför även i denna fråga valt att denna gång avge ett särskilt yttrande. Det innebär emellertid inte heller i detta fall att vi har en annan uppfattning än den som vi har hävdat i vår motion.

Anf. 58 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka har ju riksdagen någon gång under varje höst haft anledning att ta ställning till de under den allmänna motionstiden väckta motionerna om att svenska kyrkan skall skiljas från staten. Det hör till ritualen att folkpartiet i regel reserverar sig mot beslut om att avslå förslaget. Och det hör också till ritualen att vänsterpartiet i regel väcker motioner och uttrycker samma uppfattning som folkpartiet. En och annan socialdemokrat gör det också, medan centerpartiet hela tiden vill slå vakt om status quo.

Denna ritual har pågått ett antal år, och utskottet har hänvisat till pågående utredningar. Denna gång finns det all anledning att notera att utskottet är enigt. Och det beror, som Ylva Annerstedt har sagt, på att Carl Axel Petris expertutredning snart är färdig. Det sägs att den skall presenteras i januari månad. Det kan väl finnas även en annan orsak till att utskottet har blivit enigt, nämligen att regeringspartierna inte alltför ofta och alltför mycket vill demonstrera sin oenighet.

Det som i detta sammanhang är värt att notera är att det 1982 skedde något mycket avgörande för svenska kyrkan. Under dåvarande statsminister Thorbjörn Fälldins ledning träffade de fyra största partierna en överenskommelse om en kyrkomötesreform som har varit av mycket stor betydelse för svenska kyrkan. Och det är en mängd olika beslut som numera fattas av svenska kyrkan själv och inte av riksdag och regering. Som föregående talare sade genomförs successiva reformer. På s. 4 i utskottsbetänkandet går det att läsa ytterligare ett par saker som är exempel på att vi nu fattar beslut om att överflytta frågor till kyrkans egna organ.

Det är emellertid en sak som jag saknar i det som Ylva Annerstedt sade, nämligen vad folkpartiet skall göra när Petris utredning är färdig. Det finns, som sagt, olika uppfattningar. Men vad man än har för uppfattning menar jag att det är nödvändigt att man funderar igenom vad som nu skall göras. Jag kan inte se annat än att det är nödvändigt och mycket angeläget med en beredning, gärna en parlamentariskt sammansatt beredning, som kan samarbeta med svenska kyrkans företrädare. Och jag är så pass optimistisk att jag tror att det åtminstone på vissa punkter går att nå enighet t.o.m. mellan

folkpartiet och centerpartiet i denna fråga, även om det kan verka väldigt optimistiskt. Men jag har trots allt förhoppningen och uppfattningen att det i alla fall i vissa avseenden skall vara möjligt att nå enighet.

Jag noterar att Ylva Annerstedt i det särskilda yttrandet skriver att det är angeläget med samtal mellan regeringen och svenska kyrkans företrädare. Och jag ställer gärna upp på det. Men jag tror faktiskt att det vore ganska bra för sakens egen skull om även de partier som inte är företrädda i den nuvarande regeringen får vara med i sådana samtal, dvs. att en beredning tillsätts där alla riksdagspartier får vara med. Jag skulle vilja fråga Ylva Annerstedt om hon anser att detta är en bra lösning.

Sedan får vi se vad som kan hända i framtiden. Det värsta som kan hända nu, för kyrkans egen skull, oavsett om man är statskyrkoanhängare eller vill ha kyrkan fri, är att man lägger den, som jag har anledning att tro, fina och goda utredning som Carl Axel Petri har gjort, i en låda på civildepartementet.

I övrigt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 59 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Torgny Larsson frågade mig vad som nu skall hända. Han konstaterade sedan också mycket riktigt att det finns ett svar på den frågan i mitt särskilda yttrande. Avsikten är alltså inte att Carl Axel Petris utredning skall läggas i en låda. Tvärtom skall man från regeringens sida skyndsamt ta upp samtal med svenska kyrkan.

Vidare säger jag i mitt särskilda yttrande att detta kan ske efter det att överläggningar med riksdagspartierna har förekommit. Hur man sedan tekniskt skall utforma de samtal som, naturligtvis, följer, tycker jag att det i en debatt som denna inte går att i detalj lägga fast. Jag tror att man får föra diskussioner för att den vägen komma fram till hur man vill ha det.

I den motion som vi har väckt i den här frågan finns det en tidsplan för hur snabbt det går att göra detta. Den kan rimligen vara en utgångspunkt för fortsatta samtal i dessa sammanhang. Jag tror inte alls att avsikten i denna viktiga fråga är att köra över någon eller utesluta någon från samtal. Tvärtom är nog alla angelägna om att de här frågorna skall diskuteras gemensamt.

Anf. 60 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Det rör sig, som Torgny Larsson här sade, om välbekanta frågor – frågor som har ungefär samma struktur varje år. Men de här frågorna är viktiga. Nu börjar vi närma oss nästa brytpunkt. Svenska folket och vi som är engagerade i kyrkan måste alltså börja fundera över ett ställningstagande om hur det skall vara i framtiden när det gäller både relationerna till staten och kyrkans arbetsförutsättningar.

Jag tänkte, herr talman, i detta anförande, som skall bli kort, beröra fyra av de punkter som tas upp i betänkandet. På en av punkterna är jag motionär, och det gäller då kyrkofonden. Denna skulle ju direkt påverkas av en förändring av kyrkans struktur.

Som jag ser saken är huvuddelen av pengarna i kyrkofonden genererade av kyrkan själv. I min motion säger jag att jag tycker att det är rimligt att kyrkan, då det är fråga om kyrkans pengar, skall ha ett inflytande. Men jag

delar utskottets bedömning att den här frågan också måste ses i ett större sammanhang. Det är rimligt att man när Petris utredning presenteras, som väsentligen handlar om kyrkans kostnader och finanser, väger in hur vi på olika sätt skall stötta kyrklig verksamhet – regionalt och lokalt. Kyrkofonden är huvudinstrumentet i det sammanhanget. På den punkten accepterar jag alltså utskottets skrivning.

Så till den andra delfrågan beträffande nämnda fyra punkter. Det gäller då begravningslagen. Bl.a. jag själv och Lars Ahlmark har under de senaste åren påtalat den oro som vi känner. Närmast gäller det hanteringen av gravrätten. När Lars Ahlmark satt med i riksdagen agerade han under lång tid och dessutom framgångsrikt för gravrätten, som han ville slå vakt om.

Utskottet hänvisar, och det gör man helt rätt i, till att även denna fråga måste bli föremål för hantering i fråga om den fortsatta bedömningen av kyrkans ekonomiska verksamhet och kyrkans struktur. Då handlar det väldigt mycket om huvudmannaskapet och frågor som har med detta att göra. Skall kyrkan själv, eller möjligen kyrkan i samverkan med den borgerliga kommunen, ansvara för begravningsplatsen?

Den tredje av de fyra frågorna hänger ihop med den fjärde punkten. Här måste jag vända mig till Ylva Annerstedt. Det hon sade här för en stund sedan tycker jag är i det närmaste obegripligt.

Medlemskapsreglerna och stat–kyrka-frågan hör ju ihop. Bägge frågorna har, som Ylva Annerstedt sade, ända sedan 1958 varit föremål för överläggningar. Ett mycket omfattande utredningsarbete i svenska kyrkan inleddes då. Vid några tillfällen har det kommit reaktioner från kyrkan. Jag tänker då på kyrkan i form av kyrkoförsamlingarna och på kyrkan i form av kyrkomötet. Förslag om olika former av ändrade relationer har avvisats.

Däremot har vi gemensamt i kyrkan genomfört ett omfattande reformarbete. Jag tänker här på detta med den nya typen av kyrkomöte, med centralstyrelse och med samordnad rikskyrklig verksamhet. Alla dessa saker gör att kyrkans ställning i dag är en helt annan än den var 1972 och 1977 – de två tidigare brytpunkterna, då det fanns konkreta utredningsförslag som kyrkan och folket hade anledning att ta ställning till. Både efter 1972 och efter 1977 bestämde sig kyrkan för att säga nej till relationsändringar.

Det som bekymrar mig när det gäller det sätt på vilket Ylva Annerstedt resonerar är att hon tycks tro att det är riksdagen som avgör den här frågan. Men det är fel. Det står ju i grundlagen att ändringar i medlemskapsreglerna inte kan göras utan kyrkomötets samtycke. Riksdagen kan alltså inte fatta ett beslut om skilsmässa om inte kyrkomötet också fattar ett sådant beslut.

Det här har föranlett majoriteten i riksdagen och även i utskottet att under flera år säga att vi skall vänta på besked från kyrkan om hur man ser på de här frågorna. Men från de olika partierna – bl.a. det parti som jag tillhör, moderaterna – har det sagts att man strävar efter en utveckling som innebär att riksdagens lagstiftningsmakt över kyrkan upphör. Det är en viljeyttring.

Problemet är dock, Ylva Annerstedt, att det inte utan vidare går att driva den här frågan på det sätt som hon och folkpartiet nu gör. Det är fel att tro att man genom ett enkelt majoritetsbeslut kan driva igenom det här. Det vore väl orimligt om 51 % av svenska folket skulle köra över de övriga 49 procenten – ungefär så ser det ut i dag. Det framgår av olika undersökningar

där människor får svara på följande frågor: Vill ni eller vill ni inte ha en ändring? Om ni vill ändra, vilken form av struktur skall då åstadkommas?

I centern är man mera logisk. Där vill man inte ändra någonting. I centern menar man att den här aktuella linjen kan drivas.

Som jag ser saken har folkpartiet fel. Där vill man göra politik av det här. Man tycks tro att det är enkla majoriteter som är avgörande. Men på det sättet kan frågan inte hanteras.

Däremot är det helt klart att Petris utredning, som skall presenteras i februari och som under de närmaste två åren – somliga tror att frågan kommer att avgöras till sommaren, men det är ett helt felaktigt antagande – kommer att resultera i en rad olika delutredningar. Därmed är det troligt att kyrkomötet 1994 och riksdagen hösten 1994 eller våren 1995 återigen tar ställning. Där har vi alltså den tredje brytpunkten. Då skall vi säga ja eller nej till en ändrad struktur och kanske också till en ändrad relation.

Med detta mitt resonemang har jag, herr talman, velat säga att det är klokt av utskottet att med eftertryck hänvisa till Petris utredning och att avvakta, i och för sig angelägna och viktiga, ställningstaganden innan man bestämmer sig. Jag har här nämnt kyrkofonden och begravningslagen som exempel på områden där det finns problem.

Det gäller alltså att avvakta Petris utredning och resultatet av det utredningsarbete som främst kyrkans organ kommer att syssla med under åren 1992, 1993 och 1994. Vid brytpunkten, på hösten 1994 eller på våren 1995, får man vara beredd på ett ställningstagande.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 61 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Som ett ytterligare klargörande, Göran Åstrand, hänvisar jag till det som jag klart och tydligt sagt både i mitt särskilda yttrande och i mitt huvudanförande, nämligen att utredningen i fråga får följas av samtal mellan regeringen och svenska kyrkan. Det handlar inte om att fatta beslut här. Men det måste ju vara ett politiskt parti obetaget att på olika sätt, t.ex. motionsvägen, hävda sin uppfattning i frågan. Det är inte någon ny ståndpunkt från folkpartiet liberalernas sida.

När det gäller medlemskapsreglerna vill jag säga att jag tycker att det är ytterst märkligt att vi i, tror jag, nio år har fått vänta på besked från svenska kyrkan om hur medborgare i Sverige skall tillförsäkras sin grundlagsenliga religionsfrihet. Fortfarande saknas en meningsyttring i den frågan. Det har bara förekommit synpunkter av typen uppehållande svar.

Då det nu inte händer någonting på det här området är det faktiskt en skyldighet både för de politiska partierna och för riksdagen att reagera när svenska medborgare förvägras sina grundlagsenliga fri- och rättigheter. Göran Åstrand kan väl inte ha något att invända i det avseendet.

Det råder ju religionsfrihet i Sverige. Vidare är det inte tillständigt att utländska medborgare – en del av dem kanske dessutom bekänner sig till en annan religion – tvångsansluts till svenska kyrkan. JO har upprepade gånger gjort påstötningar om detta. Det är således mycket angeläget att en ändring så snart som möjligt kommer till stånd.

Anf. 62 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt hänvisar nu till övergångsbestämmelserna i fråga om grundlagen, vilka är en direkt konsekvens av de överläggningar med alla de stora partierna som förekommit och som Torgny Larsson nämnde i sitt anförande. Överläggningarna gällde hur kyrka–stat-frågan skulle hanteras. De här överläggningarna skedde i april 1982. Under pågående kyrkomöte hade kyrkan alltså sådana här överläggningar med partierna. Man bestämde sig då för att i övergångsbestämmelserna skriva in en passus här.

Mitt huvudbudskap till Ylva Annerstedt är att man inte skall tro att enkla majoriteter får åstadkomma en ändring i en så här viktig strukturfråga. 1982 samlade man dem som företrädde svenska folket och svenska kyrkan till diskussioner om hur denna fråga skulle hanteras. Varje annan hantering av sådan här materia är, som jag ser saken, orimlig. Jag tror att Petris utredning, som snart skall presenteras, kommer att leda till en rad olika ställningstaganden från både kyrkans och statens sida. Någon form av överläggningar av det slag som man hade 1982 behövs för att en bred majoritet, i vilken riktning det nu än är, tar sig an denna viktiga fråga.

Anf. 63 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det skulle vara intressant att få höra om Göran Åstrand som ansvarig för hanteringen av dessa saker inom kyrkomötets ram verkligen anser att det är rimligt att svenska medborgare förvägras religionsfrihet, vilket ju sker i och med kyrkomötets förhalande i fråga om medlemskapet.

Anf. 64 GÖRAND ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Det är egentligen en märklig formulering som Ylva Annerstedt använder. Det som står i övergångsbestämmelserna i grundlagen är att en ändring av medlemskapsreglerna icke kan ske utan kyrkomötets samtycke. Det blev den kompromiss som alla de stora partierna samverkade till. Man kan inte riva upp det beslutet utan att ha ett genomtänkt alternativ, som dels garanterar svenska kyrkan möjlighet att arbeta, dels lever upp till de religionsfrihetsbestämmelser som vi antog här i riksdagen 1958. Det är som en syntes av dessa båda önskemål detta beslut skall formas.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! jag skall först säga att jag under de senaste åren har upplevt många glädjande situationer i mina egna privata relationer till kristna människor. Det gäller arbete med flyktingfrågan och olika antirasistiska manifestationer som vi har genomfört i Göteborg på senare tid, där kristna människor ofta har varit de som gått i spetsen.

Men även andra saker har hänt, som känns oroande. Då menar jag inte bara det som har att göra med Livets ord och den kristna fundamentalismens utbredning. Man känner också hos en del politiker en, som jag skulle vilja kalla det, kristen hybris, ett kristet övermod.

När statsministern talade i går tyckte jag att man tyvärr kände av detta litet grand. Det mesta han sade kunde jag helt och fullt instämma i, men inte allt. Han talade bl.a. om den av kristendomen och de antika idealen inspirerade humanismen och antydde att den kristna humanismen hade spelat en avgörande roll för de mänskliga fri- och rättigheternas framväxande. Det är i och för sig sant att det finns sådana stolta traditioner. Men han borde också på något sätt ha påpekat att det även finns andra kristna traditioner, som definitivt inte har befrämjat de demokratiska fri- och rättigheterna.

När t.ex. islam bredde ut sig innebar det på många håll att de demokratiska fri- och rättigheterna utvidgades, i och med att islam trängde tillbaka den katolska kyrkan med dess inkvisition och alla de gräsligheter som fanns i samband med denna. Vi har också haft ett antal krig där biskopar och prelater har välsignat de olika krigförande parterna, även om det har varit fråga om oerhört brutala krig. Den kristna kyrkan har också till stora delar välsignat en mycket brutal kolonialism.

Jag har också, måste jag säga, litet svårt att förstå den saktmodighet som jag känner i den här kammaren. Jag är ju ny och har inte varit med om de långa debatter som jag har förstått att ni har haft. Ylva Annerstedt använde termen tvångsanslutning. Jag tycker också att det är en riktig benämning. Jag skulle kunna tänka mig att skärpa den ytterligare och tala om en kollektivanslutning. Jag tycker att medlemskapsregeln, speciellt vad gäller barn, är klart mer upprörande än exempelvis den kollektivanslutning till politiska partier som ni tidigare har diskuterat i denna kammare.

Jag tycker också att det är mycket upprörande att jag som icke medlem i denna kristna förening fortfarande tvingas betala pengar till den, den s.k. dissenterskatten. De känslor som man kan uttrycka i de här frågorna måste vara starka, för detta bryter faktiskt mot grundläggande demokratiska fri- och rättigheter.

Jag blir också mycket upprörd när Göran Åstrand talar om att vi här i riksdagen inte kan fatta beslut med 51 % mot 49, utan beslutet kräver kyrkomötets samtycke. Det är möjligt att det finns sådana beslut. Jag måste medge att jag nog är litet okunnig om ifall det verkligen förhåller sig på det sättet. Men jag tycker ändå att det strider mot vår svenska konstitution, mot våra svenska grundlagar. Detta har konstitutionsutskottet slagit fast, och det kommer tydligen också Petris utredning att slå fast.

Jag skulle också vilja vända mig till centerpartiet och fråga: Kan man verkligen ha folkomröstning i fråga om grundläggande demokratiska fri- och rättigheter? Gör det, i och för sig litet absurda, tankeexperimentet att en religion som förespråkar att män skall ha flera hustrur breder ut sig i detta land. Man säger att vi nu skall ha folkomröstning om att införa en lag som tillåter tvegifte, och så får man en knapp manlig majoritet i denna folkomröstning.

Jag vet att det finns många, även kristna människor, som inte tillhör svenska kyrkan, och även sådana som tillhör svenska kyrkan, som är mycket upprörda över att detta går så långsamt som det gör. Jag skulle egentligen vilja kunna säga som det står – möjligen i Bibeln – att man ett antal gånger kan säga: Nu skiljer jag mig från min hustru. Förmodligen är det mannen som får säga det och inte hustrun. Det är egentligen vad jag skulle vilja yrka. Härmed skiljer jag mig som riksdagsrepresentant från svenska kyrkan. Men

det är liksom poänglöst. Jag har inte ens något yrkande i denna fråga. Men jag har som sagt ganska starka känslor.

Anf. 66 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Det har naturligtvis, som Johan Lönnroth säger, i den kristna idétraditionen och den kristna historien förekommit många övergrepp. Men det kanske ändå faller utanför ämnet för i dag. Att jag begärde ordet berodde på synen på medlemskap, eller som det ofta inom svenska kyrkan i stället talas om, kyrkotillhörigheten

Jag håller med Johan Lönnroth så långt, som att det är nödvändigt att se över de nuvarande bestämmelserna. Jag kan bara som ett exempel nämna att olika bestämmelser gäller för barns medlemskap beroende på om föräldrarna är gifta med varandra eller inte. Det kan man möjligen förstå utifrån tänkesättet på 50-talet, då nuvarande bestämmelser kom till, men inte utifrån dagens betraktelsesätt. Det finns också andra exempel. Här har nämnts exempel som visar att man kan behöva se över nuvarande bestämmelser.

Men på en punkt vill jag mycket bestämt uttrycka min åsikt. Där kan jag inte hålla med Johan Lönnroth. Det är då han antyder att barn över huvud taget inte skulle kunna bli medlemmar. Jag menar mycket bestämt att det måste tillhöra föräldrarätten att få ta ställning till om ens barn skall få vara medlemmar i en organisation som exempelvis svenska kyrkan. Jag menar att detta måste vara oerhört grundläggande. Det skulle vara ett mycket stort övergrepp om det vid en reform skulle innebära förbud för barn att få tillhöra svenska kyrkan. Jag menar att det måste tillhöra föräldrarnas rätt att få avgöra om barnen skall få vara medlemmar. Detta synsätt är mycket grundläggande för svenska kyrkan, men faktiskt också för exempelvis den katolska kyrkan. Däremot räknar de traditionella frikyrkorna, de som har bekännelsekrav för medlemskap, inte med barnen som medlemmar.

Anf. 67 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Det var ett i grunden sympatiskt anförande som Johan Lönnroth höll. Jag kan förstå en del av hans resonemang. Däremot kan jag inte dela några av hans slutsatser.

Jag menar att man bör sträva efter största möjliga enighet innan man ändrar i en fråga som för så många människor är så fundamental. Vi behöver inte bara tala om Sverige på 1990-talet, utan se perspektivet i årtionden och århundraden bakåt. En sådan allians mellan kyrka och stat som vi har haft kan man ha synpunkter på, men den går så långt in i människors liv och påverkar den mänskliga och samhälleliga strukturen så mycket att den bör – jag säger inte skall – formas i ett beslut som har så bred förankring som möjligt. Det är för mig en ideologisk fråga. Som demokrat och humanist menar jag att det är helt avgörande att gå till väga så. Vi skulle ha ett alldeles främmande samhällssystem om vi plötsligt mot en folkvilja drev igenom en ändring.

Jag tycker att Johan Lönnroth skall läsa på övergångsbestämmelserna i lagen. Det står: En ändring av medlemskapsreglerna i svenska kyrkan kan icke avgöras utan kyrkomötets samtycke. Det kan man också tycka vad man vill om, men detta blev en följd av överläggningarna 1982. Det står så. Det

har inneburit att utskottet och riksdagen i flera år har sagt att vi måste vänta på vad kyrkan tycker i denna fråga.

Inget hindrar Johan Lönnroth och mig att från olika utgångspunkter driva frågan och tycka att den skall lösas på ett visst sätt. Men när själva lösningen kommer är det alltså kyrkomötets beslut som är avgörande. Det blir en nullitet om riksdagen plötsligt fattar ett skilsmässobesut.

Det hör till saken, avslutningsvis, att Petris utredning nu har lett till ett nytt beslutsunderlag. På samma sätt som vi hade ett beslutsunderlag 1972 och ett annat 1977 kommer vi ungefär 1994 att få ett beslutsunderlag som gör det möjligt för oss, om vi vill det, att göra ändringar, att ändra strukturen och skapa en ramlag eller att avvisa förslaget.

Anf. 68 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Först vill jag vända mig till Torgny Larsson beträffande föräldrarätten. Jag har svårt att se det på samma sätt. Man kan göra jämförelsen med våra respektive politiska partier. Mina barn har varit medlemmar i något som heter Sveriges socialistiska pionjärer. Det är några som har frågat vad den stjärna som jag ibland har på mig betyder. Det är alltså symbolen för den här barnorganisationen.

Det har varit heta diskussioner även där om när man kan tillåta att barn går med i dessa organisationer. Jag vet inte hur ni har det i Unga Örnar, men jag är själv av den mycket bestämda uppfattningen att detta måste vara ställningstaganden som barnen gör själva när de har nått den ålder då de på något sätt kan ta ställning. Jag tycker egentligen att principen med dopet är stötande.

Men den avgörande skillnaden här är att detta handlar om en statskyrka. Det är en statlig kyrka, som vi här i riksdagen fattar beslut om. Då reagerar jag mot den här kollektivanslutningsregeln. Om det hade varit en fristående kyrka som själv hade infört de här reglerna hade det i alla fall för mig varit betydligt mindre stötande än när det är som nu, att man i princip kollektivansluter barn till denna statskyrka.

Till Göran Åstrand vill jag säga att det finns många religioner som åberopar gamla traditioner i dessa dagar, exempelvis den islamiska fundamentalismen som breder ut sig i Iran. Man hänvisar till gamla århundradens traditioner av att islams lagar skall stå över demokratiskt fattade lagar. Jag anser att en av demokratins kärnfrågor är att religionen är en privatsak. Vi måste alltså, för att kunna genomföra demokratin i det här landet fullt ut, mycket snabbt bli av med denna rest av det odemokratiska gamla samhället.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tycker att Göran Åstrands senaste inlägg var ytterligt illavarslande för religionsfriheten Sverige och frågan om medlemskapsreglerna. Han kan vara övertygad om att de övergångsbestämmelser från 1982 som han hänvisar till definitivt hade utformats på ett annorlunda sätt om man över huvud taget hade misstänkt inom de politiska partierna att svenska kyrkan skulle förhala frågan i nio år innan man tänkte göra något.

Nu säger Göran Åstrand att vi får vänta till 1994 på ett nytt beslutsunderlag i denna fråga. Det är fullständigt orimligt att frågan om religionsfrihet i

Sverige skall behandlas på detta sätt. Det är ingen struntfråga det handlar om, utan det handlar om svenska medborgares grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Det är en grundlagsfråga. Den kan faktiskt inte dragas på det sätt som svenska kyrkan har gjort. Då måste vi naturligtvis reagera. I nio år har vi väntat på ett förslag som skulle tillförsäkra svenska medborgare deras religionsfrihet. Det är otillständigt att det inte hänt någonting!

Anf. 70 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Förhalning är ett relativt begrepp inom kyrkan, där man arbetar med skapelsen och evigheten. Under de tio år som har gått sedan senaste behandlingen av frågan har faktiskt hela den rikskyrkliga verksamheten omstrukturerats och omorganiserats. Förutsättningarna är, som jag sade i mitt anförande för en stund sedan, helt annorlunda för kyrkan för att i ett bevarat samband eller i ett förändrat samband sköta sig mer självständigt. I det långa perspektiv som man måste se frågan om relationen mellan stat och kyrka menar jag att det snarast har hänt oerhört mycket under senare år.

I den argumentering som Ylva Annerstedt för vill hon reducera frågan till en enkel valprocedur där man säger ja eller nej till någonting. Det ställer jag inte upp på. Jag gläder mig åt att alla andra företrädare för partier som jag har haft att göra med i den här frågan tycker att man måste eftersträva största möjliga enighet när man fattar ett så genomgripande beslut som detta.

En förklaring till det som Ylva Annerstedt kallar för förhalning är att vi har haft en utredning om dop och kyrkotillhörighet, där det fanns ett förslag som delvis skulle ha kunnat lösa frågan om relationen mellan stat och kyrka. Men det visade sig att svenska kyrkan och svenska folket i stort sett är delade i två ungefär lika stora delar med två olika uppfattningar. Då skall man inte driva frågan och låta 51 % av befolkningen rösta ner 49 %.

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Göran Åstrand försöker baka ihop frågan om medlemskap för utlänningar som blir svenska medborgare med hela omstruktureringen av kyrkan. Det är inte samma fråga.

Jag skulle vilja ha ett klart och rakt svar från Göran Åstrand om han verkligen tycker att vi i fortsättningen till svenska kyrkan skall tvångsansluta utlänningar som blivit svenska medborgare, trots att dessa tillhör en annan kyrka. Det är faktiskt vad som händer i dag.

Anf. 72 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Jag vill stryka under det Göran Åstrand sade, att det har skett och sker fortlöpande omfattande och successiva reformer. Jag vill poängtera det jag sade i mitt anförande tidigare, nämligen att vi även i dag om en liten stund kommer att fatta beslut som innebär fortsatta reformer. Nu gäller det bl.a. att regeringen inte längre skall fastställa hur många statligt reglerade prästtjänster det skall finnas.

De stora frågorna är naturligtvis medlemskapsfrågan och beskattningsrätten, men det finns en hel del annat också. Det är viktigt att vi har klart för oss vad som verkligen är på gång och vad som sker. Vi får också se till att vi inte är vårdslösa i onödan med begreppen. Då man talar om kollektiv anslut-

ning reagerar jag. Vi kan ha haft olika uppfattningar i denna kammare om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet, men det är faktiskt inte samma sak som då det gäller bestämmelserna om medlemskap i svenska kyrkan. Jag betraktar inte det som kollektivanslutning om föräldrar anser att deras barn skall få tillhöra en bestämd organisation. Det må vara scouter, Unga Örnar eller svenska kyrkan. Jag tycker att det är mycket grundläggande för vårt samhälle med föräldrarätten. Jag kallar det inte för kollektivanslutning.

Jag håller helt med om att de nuvarande bestämmelserna måste ses över. Jag håller också med Ylva Annerstedt om att det är beklagligt att arbetet inom svenska kyrkan gått så långsamt. Det är inte bara att hoppas utan det är också mycket angeläget att reformarbetet påskyndas.

Anf. 73 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! En likhet mellan medlemskap i svenska kyrkan och medlemskap i ett politiskt parti, tidigare kollektivanslutning till SAP, är att det i båda fallen fanns de som helt enkelt själva inte var medvetna om att de hade blivit tillhöriga en organisation. Det finns alltså många svenska föräldrar som inte riktigt har klart för sig att de eller deras barn automatiskt har blivit anslutna till en religiös organisation.

När det gäller kollektivanslutningen till SAP kunde man åtminstone gå upp till expeditionen och säga att man inte längre ville vara med. Men när det gäller barnen har de inte ens chans till detta, eftersom det är svårt att göra dem medvetna om denna möjlighet.

Anf. 74 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag reagerade när Torgny Larsson talade om föräldrarätten. Det kan just vara *emot* föräldrarnas vilja att barnen blivit anslutna till svenska kyrkan. Vi har i vår familj fått uppleva det. Våra föräldrar, som tillhör olika religioner, beslutade att barnen inte skulle tillhöra någon religion utan skulle själva få avgöra. Efter 15 år upptäckte vi att barnen var anslutna till svenska kyrkan. Det är helt i kontrast med religionsfriheten och med föräldrarätten att det inte ens behövs någon viljeyttring från föräldrarnas sida för att barnen skall bli anslutna till svenska kyrkan. Det måste bort.

Anf. 75 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte får något svar från Göran Åstrand om han tycker att det är rimligt att andra kyrkors medlemmar automatiskt tvångsansluts till svenska kyrkan.

Anf. 76 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Det som Ingela Mårtensson tog upp kan vara tillämpligt i sådana fall där föräldrarna är gifta och den ena av dem tillhör den svenska kyrkan men inte den andra. Då innebär den gällande lagstiftningen att barnet automatiskt blir medlem i svenska kyrkan. Min personliga uppfattning är att den nuvarande lagstiftningen inte är rimlig. Min uppfattning är att föräldrarna naturligtvis på något sätt måste få ge uttryck för hur de vill ha det, om barnen skall vara medlemmar eller inte. Det är alltså ett exempel på så-

dant som måste ses över. Det Ingela Mårtensson tog upp är helt i linje med vad jag har velat föra fram här i kammaren, nämligen att man skall låta föräldrarnas vilja komma fram bättre än i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §).

8 § Vissa sekretessfrågor m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU11 Vissa sekretessfrågor m.m. (prop. 1991/92:3).

Anf. 77 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag yrkar bifall till vänsterpartiets motion och till min egen meningsyttring i konstitutionsutskottet.

Anf. 78 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! I KU brukar vi som regel vara väldigt restriktiva när det gäller att föra in nya sekretessbelagda områden. När vi nu flyttar fram staketet runt det sekretessbelagda området rejält så att det även omfattar en hel del av den kyrkliga verksamheten, tycker jag att det kan vara värt några ord även om vi är eniga i utskottet, frånsett vänsterpartiet.

Det som är nytt i den här frågan är att vi för in ett nytt begrepp som sekretessgrund, nämligen det som vi och också regeringen i propositionen har kallat för församlingsvårdande verksamhet och som förutom ren själavård också innefattar diakoni- och barn- och ungdomsarbetet på det kyrkliga området. Vi gör detta därför att vi tycker att det faktiskt finns en klar parallellitet med den verksamhet som socialtjänsten utför, förutom den rent själavårdande verksamheten. Utvidgningen av sekretessbegreppet inom kyrkan handlar enbart om att vissa förutom präster får en tystnadsplikt på det här området.

Parallelliteten med socialtjänsten är någonting som återkommer i flera fall på andra områden av vårt samhälle. Jag tror att en del privatiseringsivrare inte är helt på det klara med den problematiken. Vi kommer från socialdemokratiskt håll att återkomma när det gäller sekretesskydd också på ett privat område.

Jag vill betona att det är konstitutionsutskottets avsikt att det nu sekretessbelagda området inte skall bli större än motsvarande område inom socialtjänsten. I detta fall snävar vi alltså in förslaget i propositionen, där också fritidsverksamheten var med och en del andra områden som inte är sekretessbelagda inom kommunerna.

Herr talman! Slutligen vill jag säga några ord om mitt särskilda yttrande. I en motion föreslås att sekretessen vid upphandling skall tas bort. Det tycker jag inte är en rimlig lösning. Jag vet att en hel del gotlänningar tycker att denna sekretessbestämmelse har fått en orimlig konsekvens beträffande Gotlandstrafiken, och jag tillhör dem. Många trodde att detta problem

skulle lösas när det blev en annan regering. Det har nog medfört att en del röster i denna debatt har tystnat efter regeringsskiftet. Jag vill gärna upprepa det som jag hela tiden har hävdat, nämligen att den tolkning som både den nya och tidigare regeringen har gjort enligt mitt tycke är orimlig. Den får till konsekvens att inte bara en kommun utan ett helt län ställs utanför information i en för länet högst väsentlig fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

9 § Vilande beslut om grundlagsändring, 11 kap. 15 § regeringsformen

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU13 Vilande beslut om grundlagsändring, 11 kap. 15 § regeringsformen (skr. 1991/92:58).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 17 §.)

10 § Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1991/92 års riksmöte m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU14 Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1991/92 års riksmöte m.m. (redog. 1991/92:1).

Anf. 79 BJÖRN VON DER ESCH (m):

Herr talman! JOs ämbetsberättelse ger anledning till vissa reflexioner.

På ett seminarium för europeiska justitieombudsmän i början på 80-talet konstaterades uppskattande att det svenska justitieombudsmannasystemet för att skydda mänskliga rättigheter var en fascinerande idé, som spritt sig över hela den västliga världen. Sveriges JO-ämbete var en förebild.

Vid en efterföljande konferens i Stockholm under ordförandeskap av dåvarande svenske chefs-JO slogs fast att JOs funktion skulle omfatta hjälp till den inhemska rättsordningen för att förebygga oavsiktliga kränkningar av bl.a. Europakonventionen för mänskliga rättigheter.

Strävandena kröntes med att Europarådets ministerkommitté antog en rekommendation till medlemsländerna att JO ges kompetens att bl.a. ta initiativ och ge utlåtande när inhemsk lag står i strid med konventionen. Endast dåvarande förbundsrepubliken Tyskland reserverade sig. Alla övriga, inkl. Sverige, såg inga hinder att följa rekommendationen.

Vad har hänt sedan dess? Det en gång så respekterade svenska JO-ämbe-

tet skakades av inre motsättningar och skandaler i slutet av 1980-talet. Justitieombudsmännen avlöste varandra under uppseendeväckande former.

Riksdag och regering lät förstå att man inte alls uppskattade att vare sig JO, lagråd eller någon annan upplyste om när svensk lag kränker Europakonventionen.

Tvärtom underströks i riksdagen att det *inte* var tillfredsställande om enskilda människor gavs intrycket att de får rätt bara de går till Europadomstolen. Det påstods t.o.m. att den rättstradition som konventionen bygger på inte i alla avseenden är överlägsen vår.

Med andra ord, trots att Sverige förpliktigade sig att respektera konventionen, gjorde riksdagen helt klart för envar att det inte var särskilt angeläget att följa konventionen.

Att ett av kriser drabbat JO–ämbete skulle våga trotsa dessa tydliga signaler från lagstiftarna var knappast att vänta. Den nyssnämnda betydelsefulla och på svenskt initiativ utarbetade rekommendationen från Europarådets ministerkommitté nådde aldrig ens fram till JO-ämbetet, av skäl som alltjämt är höljda i dunkel. Alltsedan krisen på ämbetet har JO följaktligen avstått från att reagera i de fall "en uppenbar diskrepans" föreligger mellan en svensk lagbestämmelse och Europakonventionen. Som motivering härför anger JO "inte helt oproblematiska – grundläggande konstitutionella förutsättningar", vilket i klartext torde betyda att riksdagen inte vill bli påmind om sina internationella förpliktelser.

Detta förhållande har i decennier utsatt svenska medborgare för myndighetsåtgärder som innebär brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna.

Hur många medborgare som drabbas vet ingen. Endast ett fåtal har råd, ork eller kunskaper att driva en process i fem, kanske tio år innan den når domstolen i Strasbourg. Tvärtemot vad riksdagen uttalat finner de till slut att vår rättstradition långtifrån alltid är överlägsen konventionens.

Hur missvisande är inte förre utrikesministerns förklaring till en internationell juristorganisation när den i somras begärde upplysning om hur Sverige fullföljer sina internationella förpliktelser. Av förre utrikesministerns svarsbrev framgår bl.a. följande:

Svensk lag skall tolkas fördragsvänligt. Genom tolkningen skall svensk lag tillämpas på sätt som uppfyller kraven i internationella konventioner. Man kan därför påstå att konventioner utgör en del av svensk lag även om de inte är direkt applicerbara.

Denna skönmålning presenterade Sverige utlandet för mindre än sex månader sedan.

Den sanna bilden beskrev JO den 2 maj 1990, när han för svenska myndigheter förklarade "att en svensk domstol eller förvaltningsmyndighet (är) inte formellt bunden av Europadomstolens domar". Förhåller det sig inte i själva verket så att konventioner inte är värda ett vitten och myndigheter är oförhindrade att handla därefter?

Det är riksdagens skyldighet mot medborgarna att återge JO-ämbetet den kompetens det en gång haft och som Sverige förpliktigat sig att verka för genom att acceptera rekommendationen från Europarådets ministerkommitté.

Den nuvarande regeringen har uttalat att den har för avsikt att vidtaga

åtgärder i detta syfte. Vad som oroar är emellertid att det beräknas dröja flera år innan beslut kan tas om Europakonventionens införlivande med svensk lag.

I vårt grannland, Finland, ansåg man sig av lättförståeliga skäl förhindrad att ratificera konventionen före år 1990. Men när undertecknandet väl skett gällde Europakonventionen *omedelbart* som finsk lag, och Finlands JO är den som ser till att så sker.

I Sverige har medborgarna tvingats vänta i 38 år. Det borde räcka, om viljan nu verkligen finns. I förhoppning att den så gör har jag inget yrkande.

Anf. 80 HENRIK S JÄRREL (m):

Herr talman! Värdet och betydelsen av våra grundlagar kan inte nog understrykas. Vi har all anledning att värna och försvara dem – och stundom förbättra – framför allt i och men även utanför detta hus.

Detsamma borde gälla de internationella konventioner som Sverige godkänt och undertecknat. Det är således viktigt att vi förmår leva upp till de åtaganden på olika områden som vi genom anslutningen till en konvention förbundit oss att följa.

Sverige har vid flera tillfällen under senare år fällts vid Europadomstolen för att vår rättsordning uppvisar brister i förhållande till vad konventionstexten föreskriver.

Det är därför glädjande att den nya borgerliga regeringen nu avser att låta en utredning närmare pröva möjligheten av att arbeta in internationella konventioner, främst då kanske Europarådets konvention rörande skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna, också i den svenska rätten. Betydelsen av detta kan heller knappast överskattas om och när Sverige blir fullvärdig medlemsstat i EG.

Det är självfallet viktigt att också allt framtida svenskt lagstiftningsarbete inriktas mot en harmonisering med sådana konventioner som vi anslutit oss till. Men det är samtidigt lika viktigt att vi håller ett vakande öga på det redan befintliga regelverkets förenlighet med våra grundlagar och ratificerade konventioner.

JO-ämbetet kan härvidlag spela en än större roll än vad som för närvarande är fallet. JOs initativrätt medger granskning av handläggnings- och beslutsärenden med principiell utgångspunkt från vad den svenska lagstiftningen stadgar. Sådan granskning sker också fortlöpande.

Likaså medger ämbetsinstruktionen JO rätten att fästa riksdagens eller regeringens uppmärksamhet på t.ex. en uppenbar diskrepans mellan en svensk lagbestämmelse och innehållet i en internationell överenskommelse som Sverige biträtt. Sådan granskning borde kunna ske oftare än vad som nu är fallet och behöver i och för sig inte närmare regleras, utan kan med utgångspunkt från en sedvanlig lämplighetsbedömning kvarstå under JO-ämbetets allmänna initiativrätt rörande granskningsarbetet.

Herr talman! Därutöver skulle det givetvis ge ytterligare tyngd åt JOs agerande, om riksdagen och dess konstitutionsutskott klart uttalade sitt stöd för Europarådets ministerkommittés rekommendation R (85) 13 – som ju Sverige de facto har accepterat – i vilken just medlemsstaterna uppmanas stärka

ombudsmannens möjligheter att särskilt beakta frågor rörande mänskliga rättigheter.

I motionen 1991/92:K11 hemställer vi om att riksdagen måtte låta utreda vilka konsekvenser den åberopade rekommendationen av ministerkommittén skulle kunna få för det svenska JO-ämbetet. Konstitutionsutskottet ställde sig dock inte bakom denna önskan, tyvärr!

Herr talman! Jag avstår från yrkande nu. Men jag vill med hänvisning till motionen och det särskilda yttrandet uttrycka en förmodan och en förhoppning om att den utredning rörande eventuellt införlivande av internationella konventionstexter i den svenska rätten – som initierats av regeringen – också kommer att beakta frågan om den enskildes möjligheter att t.ex. via JO-ämbetet få sina fri- och rättigheter bevakade och tillvaratagna i enlighet med vad Sverige genom en konventionsanslutning förpliktat sig till.

Anf. 81 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Som det är brukligt i samband med den årliga granskningen av JOs verksamhet har justitieombudsmännen vid möte inför konstitutionsutskottet berört de olika delarna av sin verksamhet och svarat på frågor.

Konstitutionsutskottet har dessutom vid ett sammanträffande mellan utskottspresidiet och ombudsmännen fått information utöver vad som framgår av ämbetsberättelsen och statistik. Vidare har genom utskottskansliets försorg en genomgång gjorts av ämbetets diarier, protokoll och register.

Justitieombudsmännen har ett viktigt värde. Det kan spekuleras i olika orsaker till att antalet ärenden har ökat kraftigt under senare år. Detta visar emellertid att JO-ämbetet genom att ta emot och pröva klagomål, göra inspektioner och ta egna initiativ har en viktig uppgift att fylla i det svenska samhället. Likaväl som det är viktigt att ämbetet åtnjuter stort förtroende hos allmänheten, är uppföljningen med hjälp av den årliga granskningen av ämbetsberättelsen en angelägen uppgift för konstitutionsutskottet.

Jag vill konstatera följande. Det har inte vid årets granskning av verksamheten vid JO-ämbetet framkommit någon omständighet som har gett utskottet anledning till att göra något särskilt uttalande. Av detta konstaterande följer att ombudsmännen naturligen har mitt och utskottets förtroende. Ett enhälligt utskott föreslår också att riksdagen lägger justitieombudsmännens ämbetsberättelse till handlingarna.

På en punkt finns det ett motionsyrkande. Det avstyrks emellertid av ett likaså enhälligt utskott. Motionen gäller hur justitieombudsmännen kan och bör förfara när de finner situationer där det kan sättas i fråga att en myndighet fullt ut inte har beaktat bestämmelser i internationella konventioner vilka Sverige har undertecknat.

Mot bakgrund av ett sådant fall, som för övrigt redovisas i årets redogörelse, lämnar motionärerna synpunkter på om en ombudsman bör vända sig till riksdagen eller regeringen med sina iakttagelser. Så föreslås, som också har yttrats nu i kammaren, att den här saken skall utredas.

Nu har inte något yrkande med anledning av motionen lagts i kammaren, men jag vill ändå göra ett par kommentarer.

Konstitutionsutskottet eller riksdagen kan naturligtvis inte ompröva eller överpröva beslut som JO fattar. Om vi skulle gå in på en sådan ordning skulle

det bli väldiga konsekvenser. Efter ett tag skulle det i realiteten innebära att konstitutionsutskottet och riksdagen skulle direkt få ta ställning till allmänhetens, enskilda människors, klagomål. En sådan utveckling är helt orimlig.

Utgångspunkten är att bestämmelser i konventioner som Sverige har biträtt skall för att binda svenska myndigheter ha införlivats i den svenska rätten. Om så inte är fallet, är detta en sak för regering och riksdag – vilka ju inte står under JOs tillsyn.

Jag vill särskilt påpeka att JO inte granskar riksdagen och regeringen. Därför får det avgöras från fall till fall om JOs granskning av konventionsbestämmelsernas tillämpning hos myndigheter skall leda till att man tar ett initiativ från riksdagens eller regeringens sida.

Som påpekades av Henrik Järrel, vill jag nämna att det i regeringskansliet pågår överväganden om att tillsätta en utredning som skall pröva frågan om det är lämpligt att i vidare mån än vad som nu är fallet ge internationella konventioner, vilka Sverige har biträtt, motsvarighet i den svenska rätten. Det får vi väl i så fall återkomma till senare i riksdagen och i utskottet.

Herr talman! Jag är naturligtvis helt ense med motionärerna om att det är angeläget att slå vakt om JO-ämbetets goda anseende. Jag tror att vi alla är överens om detta. Det ligger i riksdagens och i alla svenska medborgares intresse att vi har ett starkt JO-ämbete med högsta möjliga anseende.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Anf. 82 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Thage Peterson kanske inte riktigt har läst vad som ändå anförs både i motionen och i det särskilda yttrandet, där det framgår att vi är väl medvetna om att det inte är riksdagens sak – eller regeringens för den delen – att göra någon överprövning av vad JO har kommit fram till. Vad vi vädjar om är att den juridiska sakkompetens som finns inom JO-ämbetet i högre grad skall användas för att granska den svenska lagstiftningens förenlighet med konventionerna.

Som Thage Peterson kanske också noterar har vi avstått från yrkandet just med hänvisning till de överväganden som för närvarande görs inom regeringskansliet om att se över möjligheterna att vidga JO-ämbetets granskningsmöjligheter också i avseende på konventionerna. Men det finns ju redan i instruktionen möjlighet för JO att göra det. Därför tycker vi bara att det vore en stark markering av riksdagen att särskilt understryka betydelsen av detta, i all synnerhet som vi ju har blivit fällda relativt många gånger på senare tid i Europadomstolen – och också med tanke på att vi nu står i begrepp att bli medlemsstat i Europeiska gemenskapen.

Anf. 83 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag begärde ordet när jag lyssnade till Björn von der Esch och Henrik S Järrels inlägg här tidigare.

Jag kunde förstå att man hade läst en del tidigare debatter som vi har haft om vårt sätt att efterfölja internationella konventioner. Här finns mycket som man kan ha anledning att diskutera. Dessa frågor kommer ju att bli mycket brännande i och med att vi går med i EG.

Men jag skulle ändå vilja säga ett par saker rent allmänt. Det finns en

grundläggande vanföreställning om att internationella konventioner är glasklara och lätta att tillämpa. Så är det inte. Internationella konventioner är ofta luddiga och svåra att dra ut kontentan av. Man kan komma till olika slutsatser vad gäller innehållet.

Jag kan erinra om den diskussion som har förts här i den svenska riksdagen vid upprepade tillfällen, om vi enligt den FN-konvention som vi har skrivit på är skyldiga eller ej att införa förbud mot rasistiska organisationer, varvid meningarna har gått isär.

Europakonventionen är naturligtvis värdefull på grund av den allmänna inriktningen. Men som lagstiftningsprodukt är den ju inte särskilt lysande, eftersom den är så luddig. Man har högtidligen fastlagda principer som skall gälla, och sedan anger man en lång rad villkor för undantag som kan förekomma.

När det gäller Sverige och Europakonventionen är det riktigt att vi har fällts flera gånger. I en stor grupp av ärenden har man konstaterat att vi inte har en ordning som har tillåtit medborgare som anser sig missfirmade av förvaltningsmyndighet att gå till domstol. Vi har då försökt rätta oss efter konventionen genom att införa rättsprövningen över regeringsrätten. Jag har för min del länge yrkat på att vi skulle införa en generell möjlighet att ta upp förvaltningsfrågor i domstol på initiativ av den enskilde – och därhän kommer vi säkert så småningom.

Men detta var ingenting som man kunde förutse när vi skrev på den här konventionen, utan detta har så småningom framkommit genom de utslag som domstolen har fällt. Det belyser svårigheten att omedelbart genomskåda vad som totalt sett är innehållet i en konvention.

En grupp av ärenden som ur principiell synpunkt är mera besvärlig är de s.k. barnhämtningsfallen. Sverige har fått anmärkning för att sociala myndigheter har gått in och tagit om hand barn som man ansett ha misshandlats eller vanskötts av sina föräldrar.

Här finns en besvärlig grundläggande ideologisk skillnad. I de rättssystem som ligger till grund för Europakonventionen är föräldrarätten helt och hållet överordnad. Hos oss är det barnens rätt som kommer i första hand. Det kan då bli kollisioner. Man har ju också i vårt land haft en debatt om vad som blir effekterna på de sociala myndigheterna av de utslag som har kommit i en del fall i sådana här ärenden i Europadomstolen. Svenska sociala myndigheter blir livrädda för att ingripa, även om de tycker att de borde göra det eftersom barnen misshandlas. Samtidigt får de sociala myndigheterna en massa skäll i efterhand för att de *inte* har ingripit. Vi har haft flera sådana situationer.

Jag nämner detta för att belysa att det inte bara är att säga att konventionen skall tillämpas rakt upp och ner, och att alla är till hundra procent medvetna om vad konventionen innehåller.

Myndigheternas, och även lagrådets, skyldighet att beakta konventioner är ju helt klar. Vi skall självfallet, när vi stiftar lagar här i riksdagen, alltid ta hänsyn till de skyldigheter vi är bundna till. Och den som följt lagrådets arbete, i varje fall under senare år, finner att man ofta gör hänvisningar till Europakonventionen, och ibland även till FN-konventioner.

Detta är alltså ingenting som är främmande för svenska myndigheter. Det

fanns kanske i inläggen här en underton av kritik mot JO som jag inte tycker var berättigad. Riksdagens ombudsmän jobbar och sliter och gör så gott de kan. Naturligtvis kan de ta miste, som alla andra. Men i princip är det ett mycket fint system vi har, att vi utser riksdagens ombudsmän, som sedan arbetar självständigt med bl.a. klagomål från allmänheten och kommer fram till beslut – som vi i riksdagen givetvis inte kan ändra på. Det hindrar självfallet inte att vi kan diskutera dem.

Anf. 84 HENRIK S JÄRREL (m):

Herr talman! Jag delar Bertil Fiskesjös synpunkt att konventionstexter i regel är ganska allmänt hållna och att de som följd därav blir rätt luddiga. Men vi kan ju inte komma ifrån att har Sverige en gång anslutit sig till en konvention, den må heta vad som helst, så har vi också faktiskt förbundit oss att försöka följa vad konventionen föreskriver. Annars vore det ju fullständigt onödigt för Sverige att över huvud taget agera i internationella sammanhang när fråga uppkommer om att underteckna eller ansluta sig till konventioner.

Det är också så, som Bertil Fiskesjö säger, att praxis får utvisa i vad mån det finns anledning att gripa in. Det är inte någonting som a priori alltid framgår så klart. Men vi menar – tvärtemot vad jag tycker mig förstå att Bertil Fiskesjö anser, och viss i mån även Thage Peterson – att när allmänheten har ett rättsvärn i JO, skall vi utnyttja den kompetens och sakkunskap som finns inom JO-ämbetet. Det innebär ingen kritik mot JO. Det är tvärtom så att vi vill att man skall använda JO som en av de instanser som allmänheten kan vända sig till för att få sin rätt tillvaratagen. Det är endast det vi åsyftar med den här motionen – mera ianspråkstagande av den kompetens som JO-ämbetet besitter.

Anf. 85 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Ja, det är klart – vi har anslutit oss till en lång rad konventioner, och dem skall vi följa. Svårigheten uppstår när vi kommer i tvivelsmål om vad dessa konventioner innehåller.

Jag kan ställa frågan på sin spets än en gång: Är vi skyldiga, enligt den FN-konvention vi har skrivit på, att i vårt land införa förbud mot rasistiska organisationer, eller är vi det inte?

När det gäller Europakonventionen har läget varit det, att det är först genom det ena utslaget efter det andra – inte enbart utslag som drabbat Sverige utan även utslag som drabbat andra länder – som vi fått en bekräftelse på vad konventionen egentligen innehåller. Detta är ett agerande av det slag som sker inför en författningsdomstol, och det i sin tur är betingat av att konventionen inte klart utsäger vad man har att rätta sig efter.

Vi har, låt vara med eftersläpning och i efterhand, försökt att rätta oss efter de domstolsutslag som kommit. Det skall vi naturligtvis göra. Men vi skall inte förenkla dessa problem, eftersom de inte är enkla. Det kommer att bli ännu svårare när vi kommer med i EG, eftersom vi då hamnar i en lång rad av situationer då EGs domstol fattat ett beslut som vi inte kunnat förutse på grundval av de direktiv eller den förordning som ministerrådet fattat beslut om. Den kan ha tillkommit i kompromissens tecken, kanske

sent på natten när man varit trött osv. Sedan bestämmer domstolen i efterhand vad som är det reella innehållet i dessa direktiv.

Vi bör tala i klartext om de problem som finns, så att vi inte framställer det för den svenska allmänheten så att vi i Sverige med vett och vilja bryter mot internationella konventioner. Så enkel är inte denna problemställning.

Anf. 86 HENRIK S JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Jag är fullt medveten om att lagstiftningsarbetet är en ganska komplicerad process. Avslutningsvis vill jag säga att det nog är bäst att vi lägger oss i startgroparna och i träningsläger. Skall vi in i EG kommer det att kräva, precis som Bertil Fiskesjö sade, ganska mycket av oss när det gäller att skapa harmoni mellan vårt regelverk och det regelverk som EG kan komma att kräva av sina medlemsstater och det man i dagsläget kräver. Sverige är som bekant ännu inte fullvärdig medlem.

EG-inträdet kommer att kräva väldigt mycket av oss i detta avseende, och det är lika bra att vi börjar träna oss redan nu.

Anf. 87 BJÖRN VON DER ESCH (m):

Herr talman! När jag lyssnade till Bertil Fiskesjö fick jag nästan intrycket att Sverige är den första stat som skall införliva Europakonventionen i vår nationella lag. Som jag tidigare försökte framföra har vi faktiskt väntat i 38 år. De flesta andra stater har införlivat lagstiftningen samtidigt som de har ratificerat konventionen. Sverige är snarast det sista land som kommer att göra det.

Låt vara att konventionen är svår att tyda, och jag är inte beredd att här säga om vi är tvungna att införa förbud mot rasism eller inte. Jag tror att det vore mycket farligt att uttala sig om detta här. Men det allvarliga är att Sverige nu har fällts två gånger just i den typ av mål som Bertil Fiskesjö nämnde, nämligen mål som rör omhändertagande. I båda fallen har ingenting hänt. Barn och föräldrar har inte återförenats. Nu tvingas man att ånyo gå till Strasbourg för att få domen verkställd, och detta är mycket allvarligt. Dessa uppgifter har jag från ett brev som gick till justitieministern för en vecka sedan.

Den risk som ligger i detta är: Om inte riksdagen tar hänsyn till Europakonventionen, gör inte myndigheterna det heller.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §).)

11 § Samhällsinformation m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU17 Samhällsinformation m.m.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 17 §.)

12 § Kommunalt partistöd

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU18 Kommunalt partistöd (prop. 1991/92:66).

Anf. 88 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag har en gång tidigare här i kammaren citerat vad Bertil Fiskesjö sagt vid ett sammanträde i konstitutionsutskottet. Eftersom han vid det tillfället inte skällde på mig för att jag citerade honom, skall jag göra det en gång till. När vi behandlade den här propositionen sade han att han var litet ängslig för att bestämmelserna kunde användas litet hårdhänt. Jag skulle vilja instämma i det. Kanske är jag något mer ängslig än vad Bertil Fiskesjö är, och det är kanske den enda skillnaden.

Kanske är det så att vår ängslighet är proportionell mot resp. partis storlek. Det är mycket lätt för Bertil Fiskesjö att komma till rätta med sin ängslighet genom att helt enkelt rösta med oss vänsterpartister i den här frågan. Med detta vill jag yrka bifall till motionen och vänsterpartiets meningsyttring i konstitutionsutskottets betänkande 18.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

13 § Riksdagens förvaltningskontors verksamhet

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU20 Riksdagens förvaltningskontors verksamhet (redog. 1991/92:5).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 17 §.)

14 § Prisinformation

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1991/92:LU15 Prisinformation (prop. 1991/92:55).

Anf. 89 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Herr talman! Våren 1991 beslutade riksdagen om en prisinformationslag som skulle innebära en ökad detaljreglering inom svensk dagligvaruhandel. Kravet på ökad reglering gällde att "dagligvaror som tillhandahålls genom självbetjäning skall artikelprismärkas".

Den nya regeringen, som i många avseenden har uttalat sig för en minskad detaljreglering av svensk marknad och svenskt näringsliv, har i prop.

1991/92:55 föreslagit att denna detaljreglering med tvingande prismärkningsmetod skall slopas.

Socialdemokraterna och Ny Demokrati har i utskottet visat en politisk samsyn i viljan att öka detaljregleringen på detta område och har därmed i utskottet skapat en majoritet för en låsning till en enda prismärkningsmetod – den gamla artikelprismärkningen. Det är en metod som bör ifrågasättas ur såväl kostnadssynpunkt som arbetsmiljösynpunkt.

Representanterna i utskottet för moderata samlingspartiet, folkpartiet liberalerna, centerpartiet och kristdemokratiska samhällspartiet säger nej till att införa denna detaljreglering genom en gemensam reservation. Vårt motiv är att långsiktigt se till konsumenternas behov av bättre prismärkningsmetoder än dagens. En detaljreglering kommer effektivt att stoppa utvecklingen på detta område.

I propositionen ställs mycket tydliga krav på kvaliteten på prismärkningen:

För det första skall den ge konsumenterna information om hur mycket en vara kostar.

För det andra skall den möjliggöra en försummering.

För det tredje skall den medge en efterkontroll.

Vidare skärper man i propositionen kraven genom att särskilt peka på tydligheten för prismärkning, nämligen:

Priset skall anges korrekt och tydligt.

Priset skall anges på varan eller dess förpackning, eller i varans omedelbara närhet på en hyllkantsetikett eller skylt, så att risk inte föreligger för förväxling med pris på andra varor.

Herr talman! Det handlar om att införa en lag om detaljreglering som i dag inte finns. I dag är ca 70 % av sortimentet utan prislappar. Det gäller sortimentsområden som mjölk, drycker, djupfryst m.m. Ett beslut om denna detaljreglering handlar om en kostnad på ca 900 milj. kr. per år som vi konsumenter tvingas betala. Såväl fack och intresseorganisationer som den tidigare regeringen har signalerat till handelsledet om krav på kostnadssänkningar. Proposition 1991/92:55 erbjuder sådana möjligheter. Därför hoppas jag att kammaren fångar denna möjlighet åt konsumenterna.

Branschen har beräknat den genomsnittliga vinstnivån till ca 1 % i detaljistledet. Kostnaderna för den manuella prismärkningen motsvarar ca 0,7 %. Vi anser att kraven på orationella, ofta manuella, prismärkningsmetoder kan medföra utslagna närbutiker och nerlagda glesbygdsbutiker. Lagregleringar bör inte vara sådana att de hindrar nya tekniska lösningar och möjligheter att sänka kostnader. Vi anser att den detaljreglering som socialdemokraterna och Ny Demokrati tillsammans vill införa kommer att medföra detta. Vi kan också få en prisstelhet som begränsar den reella konkurrensen, då handelsledet kan komma att begära färdigmärkta artiklar från fabrikanterna. Det blir konsumenterna som får betala.

I vår reservation ställs kravet att speciell hänsyn skall tas till personer som av någon anledning har särskilda behov på prisinformationsområdet. En fri

utveckling kan ge väsentligt tydligare och bättre information än dagens ofta alltför små prislappar.

Proposition 1991/92:55 kommer att vara en tydlig mätare på vilka grupper i kammaren som har mod och framsynthet att för de svenska konsumenternas räkning ta det första reella steget mot en avreglering av ett område på den svenska marknaden. Genom det steget kan vi öppna förutsättningar för en kostnadssänkande teknisk utveckling som kommer alla oss konsumenter till godo.

Herr talman! Mitt yrkande är i enlighet med reservation nr 1, dvs. jag yrkar bifall till proposition 1991/92:55.

Anf. 90 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Kamrater här i kammaren! Nu står vi i riksdagen på nytt inför att fatta ett beslut som känns både onödigt och byråkratiskt och vars konsekvenser leder till nya utgifter för konsumenterna. I dag är det den nya konstellationen socialdemokraterna, vänsterpartiet och Ny Demokrati som förenas bakom detta.

Om socialdemokraterna, vänsterpartiet och Ny Demokrati hade fått råda redan tidigare, hade vi i Västerbotten förmodligen fått tre Konsumbutiker nedlagda. Inbesparade arbetstimmar genom datorisering är en starkt bidragande orsak till att dessa tre butiker har kunnat överleva. Jag anser att incitamentet för modernisering av butikerna försvinner i och med denna lagstiftning. Prismärkning enligt lagförslaget är inte gratis. Handelns organisationer räknar med en sammanlagd ny utgift på över 900 miljoner. Varje ordinarie prismärkning kostar ca 12 öre per styck. I dag är det fritt fram för handeln att prismärka. De handlare som bedömer att de genom prismärkning ökar antalet kunder kommer naturligtvis även utan lagstiftning att fortsätta med prismärkning. Det är en dialog mellan konsumenter och handel som skall styra.

Vi som avstyrker lagstiftning anser att skyldighet att ge prisinformation inte får upphöra trots att vi inte har en lagstiftning. Nu påtvingas i stället handeln en prismärkningsprocedur genom lagstiftning. Nu säger vän av ordning: "Ja, men det kommer att ges undantag i prismärkningslagen." Men vad är det då för en lag, som dessutom kommer att innebära tolkningssvårigheter?

Jag kan utan vidare upprepa vad jag sade här i kammaren den 30 maj när prismärkningen senast var föremål för avgörande. Jag citerade då, och jag gör det i dag, vad som står i förarbetena till 5 § i den här lagen: "Den föreslagna regeln innebär i praktiken att skriftlig prisinformation inte behöver lämnas i mindre butiker med manuell betjäning. I manuell disk i snabbköpsbutik är emellertid situationen en annan. Här behövs *normalt* skriftlig information." Glasklart eller hur? Tycker ni som jag att det är dunkelt? Vem skall tolka detta? Hur skall tolkningsföreskrifterna se ut?

När den borgerliga regeringen nu önskar slopa artikelprismärkning av dagligvaror som tillhandahålls genom självbetjäning tycker vi i de borgerliga partierna att det är ett bra förslag. Vi vill att svenska folket skall hysa respekt för våra lagar, och då skall den föreslagna prismärkningslagen avslås. Men Ny Demokrati påhejar nya krångellagar. Det tycker jag går i stick i stäv med

det budskap man spred under valrörelsen. Eller är regleringsbehovet så stort?

Ett vet jag, och det är att glesbygdshandeln kommer att drabbas om lagen går igenom. I dag finns det ca 8 000 livsmedelsbutiker i landet. Av dessa är 4 000 vanliga butiker, 2 000 servicebutiker och 2 000 stormarknader. De senare kommer knappast att påverkas, eftersom en stor del av deras sortiment exponeras från stora lastpallar och därmed undantas från kravet på märkning av varje enskild vara. Deras konkurrenssituation kan därmed förbättras.

Det finns många exempel på stormarknader här i Sverige. Jag behöver inte nämna dem vid namn. Men i glesbygd är situationen en annan. Byn står och faller med butiken. Där blir lagstiftningen kännbar. Hur kommer de små butikerna i glesbygd och mellanbygd, t.ex. i Lycksele, Storuman eller Vilhelmina, att klara sig? Skall de räknas in i gruppen mindre butik med manuell betjäning eller i gruppen snabbköpsbutik med manuell disk? Här gäller ju olika regler.

Vilka grupper är det slutligen som drabbas mest av de prishöjningar som följer i spåren av lagstiftningen? Jo, de som spenderar en relativt stor del av hushållsbudgeten på nödvändighetsvaror. För oss liberaler är glesbygdens överlevnad och lägre priser för konsumenterna viktigare än att stifta onödiga lagar som blir svåra att följa.

Herr talman! Jag yrkar med detta anförande bifall till reservation 1 i lagutskottets betänkande 1991/92:LU15.

Anf. 91 PER STENMARCK (m):

Herr talman! När vi står inför uppgiften att fatta beslut om en prisinformationslag tror jag att det är en sak som vi inledningsvis skall ha fullt klart för oss. Det är att vi inte diskuterar huruvida det skall ges information om priser eller inte. Vi är nog alla överens om att sådan behövs och att sådan skall vi ha. Frågan gäller i stället huruvida det måste skrivas in i en lag eller inte. Frågan gäller också huruvida en butiksägare skall ha frihet att själv avgöra på vilket sätt prisinformationen skall ges eller om det skall skrivas in i en lag att det måste ske på just ett sätt. Frågan gäller därmed också om livsmedelshandlarens kunder i den fria konkurrensens namn skall få vara med och påverka på vilket sätt prisinformationen skall ges, eller om det i stället är vi som politiker som genom en lag skall säga att prisinformation bara kan ske på ett enda sätt.

I valrörelsen dök det upp ett nytt parti. Dess företrädare reste land och rike kring och demonstrerade med ölbackars hjälp hur lätt det var att sänka skatter och avgifter och hur många lagar och regleringar som skulle kunna tas bort.

Allt detta var bara påfund av politiker som inte hade någon kontakt med verkligheten och som bara önskade detaljstyra och lägga sig i sådant som de inte förstod sig på, hette det.

Genom dessa förslag och dessa uttalanden kom partiet in i riksdagen. Nu, efter två månader i riksdagen, ställs partiets ledamöter inför ett första konkret förslag om att ta bort en onödig lag. Då väljer de att ansluta sig till riksdagens båda välkända regleringspartier för att behålla just denna lag – för si,

icke kan vi väl låta folk själva få avgöra hur de vill ha det med den information de skall få om specerihandlarens priser.

Så resonerar den som i sin roll av politiker tycker sig vara en överförmyndare för väljarna. Det kanske förvånar en del att just Ny Demokrati intar denna position.

Därför är detta ytterst ett vägval mellan å ena sidan reglerare och prishöjare och å den andra sidan oss som vill minska antalet lagar, regleringar, förbud och påbud och i stället öka konkurrensen och få ned priset på varorna. På den ena sidan står förutom vänsterpartiet också social- och nydemokrater, på den andra de fyra borgerliga partierna.

Men både jag och många med mig vet att det finns åtskilliga inom Ny Demokrati som har en annan uppfattning än partiets officiella. Ni har nu möjlighet att välja bort en onödig lag, att vara med och öka friheten och möjliggöra lägre priser. Det är bara att stödja den borgerliga reservationen 1 som är fogad till betänkandet.

Det är också anmärkningsvärt, herr talman, om än kanske inte lika överraskande, att socialdemokraterna kan ansluta sig till förslaget att bibehålla bestämmelsen om prismärkning. Ett av den tidigare regeringens prioriterade mål under de sista åren var att hålla priserna nere. Det ställningstagande som socialdemokraterna nu har gjort i lagutskottet motverkar detta syfte. Måhända beror det på att Sverige i dag har en annan regering.

Det finns, som jag ser det, i huvudsak tre skäl till att bifalla regeringens förslag och därmed avslå utskottsmajoritetens.

Det första är att prisinformation faktiskt är och skall vara ett konkurrensmedel. Det skall med andra ord vara möjligt att göra på litet olika sätt. Prisinformation är ett konkurrensmedel precis som pris, kvalitet, service och öppettider är det. Det kunde vara intressant att få höra om de som nu vill lagreglera sättet att informera om priset också vill stifta lagar för att reglera övriga konkurrensmedel.

Det andra skälet är att om vi genom lagstiftning låser fast oss vid ett gammalt prismärkningssystem, riskerar vi samtidigt att motarbeta nya tekniska lösningar. Sådana finns. De införs i snabb takt, och de är ofta bättre och effektivare och mera kundvänliga än de som vi hittills har haft. Men om vi förbjuder de systemen, har vi därmed med lagens hjälp låst oss fast i någonting föråldrat.

Det tredje och säkert för många människor viktigaste skälet är att kostnaderna stiger. Det blir kostnadshöjningar på varje enskild vara som skall prismärkas, och totalt innebär det att kostnaden blir åtskilliga hundratals miljoner högre, närmare bestämt strax under en miljard kronor. Vi vet alla att det bara finns en som får betala den prishöjningen i slutändan, och det är konsumenten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den borgerliga reservationen 1, fogad till betänkandet.

Anf. 92 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Det är trevligt här i riksdagen. Ibland låter det som från predikstolen i kyrkan, ibland är det ganska festligt. Det är bara att välja.

"Den nya konstellationen av socialdemokraterna, vänstern och Ny Demo-

krati", lyder det förnärmade budskapet från dem som alltid vet bäst. Nej, alla ni små ränksmidare och andra som tror att hela livet består av politiska små taktiska finesser, det där är fel!

Vad "den nya konstellationen" är vet ni tydligen inte. Den har alla möjliga namn, för den består av människor – ibland kallas de för konsumenter – som köper dagligvaror. De finns överallt här utanför. Många politiker vet fortfarande väldigt litet om den verkligheten, herr Stenmarck.

Nåja, 1991 var alltså året då det stora distributionsoligopolet – de som har hand om hela distributionen av livsmedel – och det skakade planmonopolet skrämdes av en liten prislapp. Nu var man alltså hotad. Farlig var den, den här prislappen.

Det värsta var inte att den var liten, utan det var att priset skulle stå där. Priset är nämligen inte så viktigt, enligt dem som sätter det. Priset är däremot mycket viktigt för dem som betalar det.

Där det finns fri konkurrens – eller på svenska kanske bättre: om det funnes fri konkurrens – behövs det ingen lag om prislappar. Men ni kan vara lugna för att det skulle finnas prislappar för det!

Därför skall vi se till att det bl.a. blir en fri butiksetablering och därmed en konkurrens värd namnet. Den konkurrensen uppstår inte genom någon politisk fint, några tjusiga rader i en lagtext, utan den konkurrensen ser man i verkligheten där ute när den har genomförts.

Till dess får de svenska konsumenterna dras med en prismärkning som kostar, och man vevar på med beloppen här, minsann. Den kostar någonstans kring 0,3 %, kanske 0,7 %, beroende på hur pass deprimerad man är till sin läggning.

Det kan man dras med, därför att man vet att den observans och prismedvetenhet som följer av detta ger äkta priskonkurrens. Och äkta priskonkurrens ger, det vet vi, prisdifferenser på 10–20 %. Då kan ni sätta i gång och räkna era miljoner och miljarder igen. Jämför 0,3 eller 0,7 % med 10–20 % som det finns belägg för!

Tänk så det kan bli! Men vägen är svår och knagglig innan vi når fram till en lösning på hela det problem som i dag avspeglas i att en vit vetelimpa av samma kvalitet kostar 9:90 i Danmark och några kilometer därifrån i Skåne 29:80. Det blir att bita många elefanter i benet, innan man rått på hela den här frågan!

Anf. 93 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det är roligt att Ian Wachtmeister tycker att det är trevligt i riksdagen. Det tycker vi andra också. Och vi tycker att det är ännu roligare om vi får fatta bra beslut i riksdagen. Det beslut som Ny Demokrati tänker ställa upp för blir inget bra beslut. Det blir inget bra beslut för konsumenterna heller.

Nu försöker Ian Wachtmeister blanda in äpplen och päron i debatten. Den handlar om prislappen – den handlar inte om butiksetablering och den vita limpan. Det är andra frågor som avgörs i ett annat sammanhang.

Från folkpartiet liberalernas sida är vi helt inne på tanken att det skall bli en fri butiksetablering. Men genom att försvåra för den handel som finns i dag, särskilt i glesbygden, och göra det krångligt och besvärligt för den kom-

mer man att slå ut de små butiker som finns i glesbygden. Det tror jag inte att svenska folket och framför allt inte konsumenterna vill ställa upp på. Framför allt blir varorna dyrare, och pengarna kommer inte att räcka till på samma sätt.

Jag tror också att det vore nyttigt om Ian Wachtmeister läste vad näringsfrihetsombudsmannen och statens pris- och konkurrensverk har sagt. De har uttalat att en detaljerad reglering hämmar konkurrensen och leder till prisstelhet, med risk för höjda priser för konsumenterna.

Vi skall ha fri butiksetablering, och vi skall ha prismärkning på varorna utan lagstiftning – med den här krångliga lagen kommer det att bli en rad lagöverträdelser. Då tjänar lagen ingenting till. Vi som tillhör dem som tycker att man skall slippa lagstiftning har ändå så kraftigt understrukit att prismärkningen skall åstadkommas genom en frivillig överenskommelse mellan handeln och konsumenterna. Genom att vi som konsumenter kan ha den dialogen i gång får vi en prismärkning, men vi skall absolut inte ha någon lagstiftning som den föreslagna.

Anf. 94 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Det *är* ett bra beslut för konsumenterna – det var det jag försökte visa. Det är en nödvändig lapp i ögat på dem som i dag inte vill släppa fram den fria konkurrensen. Det finns ingen fri konkurrens inom dagligvarusektorn. Det är oligopol och karteller hela vägen. Skall man bryta det skall man göra som vi föreslår – det vidhåller jag.

Det här är en del av den strid som det kommer att bli att få ned priserna. Det har att göra med den limpa som jag talade om, skall jag be att få framhålla. Det faktum att det kan uppstå så absurda situationer som den som jag berättade om – 9:90 på ena sidan och 29:80 på andra sidan; gränsskyddet är i det fallet 3 kr. – visar hur mycket det är som är fel.

Ibland säger ni att prislappen kommer dit av sig själv i den fria konkurrensen. Det tror jag också att den gör. Men det roliga är att ni i nästa mening säger att den är så dyr att sätta dit. Det är bara snack! Vad man vet är att om det blir äkta priskonkurrens kommer vi att få se differenser ute på marknaden med 10–20 %. Och ni sitter här och lirar med 0,3 % och blir förfärade över det! Ni blir förfärade över väldigt olika saker – det finns ibland inga riktiga propotioner i det, tycker jag.

I övrigt tycker jag att det är trevligt i riksdagen.

Anf. 95 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det är märkligt att Ny Demokrati har ett sådant behov av nya regleringar som man här uttrycker och att man tror att det i sin tur kommer att leda till fri konkurrens. Vad som kommer att hända är motsatsen. De stora kedjorna kommer kanske att förmärka sina varor innan de skickar ut dem till handeln. Det kommer att bli en mycket stor försämring av den fria konkurrensen. Jag kan inte förstå att det går ihop med Ny Demokratis budskap. Det gör det i alla fall inte som jag har uppfattat det.

Det här är ett mycket viktigt ställningstagande, en vattendelare egentligen. Man kan aldrig komma ifrån att de butiker som kommer att gynnas av det här förslaget är stormarknader, som slipper ifrån artikelprismärkningen

därför att de exponerar sina varor i lastpallar och bara behöver sätta en prislapp på väggen ovanför lastpallen.

Jag förstår att Ian Wachtmeister månar om en honom närstående stormarknadshandlare. För honom och för andra stormarknader kommer det här att innebära konkurrensfördelar. Men för glesbygdsbutikerna kommer det att innebära en försämring.

Anf. 96 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag har inga särskilda förbindelser med några stormarknader. Om Ulla Orring tror att Bert Karlsson i Skara sitter på dessa stormarknader har hon också fel.

Här har talats om äpplen, päron, vattendelare och allt vad det är. Vi i Ny Demokrati vet mycket väl var vi står i den här frågan. Dessutom vet vi hur konkurrens går till ute i verkligheten. Trycket har i den här frågan kommit från de stora elefanterna, från stormarknaderna. Det är ICA, Köpmannaförbundet och andra som har varit på er, och det har ni fallit för. Vi har varit med och förhandlat förr – vi faller inte så lätt för deras argument.

Det är underbart att man talar om att butikerna i glesbygden faller på det här. Är det någonting som kännetecknar glesbygden är det väl att där inte är fullt med folk. Det betyder att man har ganska gott om tid att märka varorna – det kostar då inte ett öre att märka varorna. Det är en otroligt märklig argumentation man för.

Jag vågar inte överlåta till herr Karlsson i Skara att framföra vårt yrkande; jag glömde det när jag höll mitt anförande. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 97 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Priset är mycket viktigt för den som betalar det, säger Ian Wachtmeister. Det är precis det som det här gäller. Obligatorisk prisinformation inskriven i lagen höjer priset. Det är ett faktum som det bara är att konstatera. Jag konstaterar också att Ian Wachtmeister inte heller har förnekat det.

Jag lyssnade faktiskt till Ian Wachtmeister i går här i kammaren – det kanske förvånar honom. Han sade då att vi här i riksdagen alltid väljer det bästa förslaget, varifrån det än kommer. Visserligen förklarade Ian Wachtmeister sedan att vad han dittills hade sagt var ironiskt, ett tillägg som han sade sig göra för att inte framstå som politiskt naiv, hur nu någon skulle kunna anklaga Ian Wachtmeister för något sådant.

Men låt oss låtsas att han menade allvar. Man kan då undra: Är verkligen det bästa för svenska folket att införa en lag som höjer priser på praktiskt taget varje vara i livsmedelsaffärerna, när den sammanlagda kostnaden enligt vad vi vet är bortemot 1 miljard kronor, och när det enligt vad vi också vet alltid är konsumenterna som får betala? Är verkligen det bästa för svenska folket att låsa fast detta i en lag och stoppa vidare utveckling när det gäller prisinformationen?

Frågan kan faktiskt ställas: Skulle Ian Wachtmeister kunna tänka sig att göra detta på något annat område? Jag tror det knappast. Är det verkligen en lag som är nödvändig? Är inte det här en sådan lag som Ian Wachtmeister

före valet, när han reste land och rike runt, förklarade var onödig – det var då ingen måtta på det antal lagar som skulle avskaffas.

Här har vi ett första exempel på en lag som faktiskt kan avskaffas. Då lever Ny Demokrati inte upp till vad man tidigare sagt. Men nu är det ju inte längre "före valet" utan två och en halv månad efter valet, och då gäller uppenbarligen något helt annat.

Anf. 98 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Fri konkurrens är det bästa sättet att sänka priset, herr Stenmarck. Det är det vi vill åstadkomma. Vi har inte fri konkurrens på det här området – kom inte och säg det! Däremot kan vi försöka tvinga fram det, och det skall vi också göra. Det kommer vi att göra på annat sätt, och det ärendet kommer också att behandlas här i kammaren.

I den här frågan gäller det att ge konsumenterna de vapen man kan ge dem: att se vad priset är, att hemma kunna jämföra priserna. Det kostar 0,3 % eller någonting sådant, men det kan ge betydligt större effekt. Vi har själva gjort undersökningar – det kommer ni alldeles strax att få se flera bevis på. På ett ställe hade fyra av fem varor som stod på hyllorna och inte var prismärkta ett annat pris i kassan än det som angavs på hyllorna. Det här är en jätteaffär, och jag kan lova att vi skall hålla tummen på ögat på de berörda. Vi går med på att prismärkningen avskaffas den dag då det är fri konkurrens, men det är det ännu inte, och det vet ni alla. Om det vore så, då skulle vi inte ha världens högsta priser på detta område. Det är dessa höga priser som vi vill komma åt.

När vi under valrörelsen åkte land och rike runt förklarade vi att vi skulle jobba för folks bästa och se till att de fick någonting för sina pengar. Vad vi nu gör är precis i stil med vad vi sade då. Ni tycks falla för det storfinansiella resonemanget, och det är ju kul. Vi, som har varit med förut, vet hur man tänker i de lägren.

Anf. 99 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Vi brukar anklagas för samröre med storfinansen från helt andra håll, men det är intressant att höra samma anklagelse från Ian Wachtmeister.

Ian Wachtmeister efterlyser äkta konkurrens, och en sådan finns helt riktigt inte i dag. Just därför skall vi nu ta ett första steg i rätt riktning, men det är uppenbarligen inte Ny Demokrati berett att göra.

I sin motion har Ny Demokrati gjort en koppling mellan prisinformationslagen och en nödvändig förändring av plan- och bygglagen. Båda lagarna skall förändras, säger man, och det ligger naturligtvis mycket i det. Vi är överens om att båda lagarna är felaktiga, onödiga och behöver ändras. Regeringen har också föreslagit förändringar i dessa lagar. Det skall inte längre vara möjligt i en kommun att förhindra nyetablering av livsmedelsaffärer. Konkurrensen måste öka.

Att detta är något som regeringen önskar har den visat i ord och handling på åtminstone tre olika sätt. Det första sättet var att i regeringsförklaringen den 4 oktober ge klart uttryck för detta. Det andra sättet var att förklara att man kommer att lägga fram förslag om en skärpt konkurrenslagstiftning.

Detta kommer att ske redan till våren 1992. Det tredje sättet var att som ett av sina absolut första förslag förelägga riksdagen ett förslag om att plan- och bygglagen skulle förändras i syfte att uppnå en sådan etableringsfrihet. Det fjärde sättet arbetar bostadsutskottet för närvarande med. Där har man dragit slutsatsen att den föreslagna förändringen av PBL inte är tillräcklig, och därför skärper man lagen.

Ny Demokrati har sagt att det också måste finnas en tidsmässig koppling mellan de båda lagförslagen. Så blir det också. Den förändring av PBL som föreslås är avsedd att träda i kraft den 1 mars 1992. Prisinformationslagen skall träda i kraft den 1 april 1992. Det är alltså bara att konstatera att Ny Demokratis önskemål i motionen med anledning av PBL blir uppfyllda. Därmed finns det skäl att i realiteten leva upp till den koppling som ni själva har pekat ut mellan prisinformationslagen och plan- och bygglagen.

Anf. 100 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag har inte påstått att det är något fel att ha samröre med storfinansen, Per Stenmarck. Däremot är det naivt att gå på de argument som används där. Det är nämligen inte storfinansens representanter som har valt er till denna riksdag, utan det är en stor mängd väljare som inte tillhör storfinansen. Det är dessa väljares intressen som vi är utsedda att bevaka. Det gör vi i Ny Demokrati på det sätt som jag har beskrivit.

Det är bra att det sker en förändring av plan- och bygglagen. Det har gjorts nya skrivningar i den lagen för att göra den bättre. Det har sagts att den nuvarande lagen är bra, men när vi tryckte på och sade att det måste ske förändringar i lagen, så fann man att det faktiskt gick att skriva om lagen så att den nästan blev användbar. Man började således skriva om lagen och ville att vi i gengäld skulle ändra vår uppfattning i fråga om prismärkningen. Men vi är inte så naiva att vi går på detta. Det finns en stor elefant som vi måste trampa på tårna riktigt ordentligt och bryta sönder. Det är inte så enkelt att göra det, men när det väl är gjort, då går vi med på att ta bort prismärkningen. Då drar vi tillbaka våra yrkanden, och den här dagens debatt kan glömmas. Men det roliga, Per Stenmarck, är att prislapparna ändå kommer att finnas kvar.

Tredje vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Vi kan inte beskylla herr Wachtmeister för att vara konsekvent. Full konkurrens skall råda innan han går med på detta första steg för att avreglera ett område. Han gömmer sig bakom konstaterandet att plan- och bygglagen inte riktigt räcker till. Herr Wachtmeister vet mycket väl att ändringarna i plan- och bygglagen kommer att träda i kraft den 1 februari 1992. Målsättningen är att konkurrensen skall fungera på ett bra sätt.

Det är svårt att förstå hur Ny Demokrati skall kunna medverka till en ökad konkurrens och en avreglering utan att vara beredd att ändra i lagar innan man vet hur de har fungerat på marknaden. Det är dags för Ny Demokrati att fundera över om det inte är bättre att först fatta beslut om en lagändring och därefter se till effekterna på marknaden. Om man inte tror på den ord-

ningen, då kommer man aldrig att våga ta det första steget. Det är något som vi måste våga för att få full konkurrens på den svenska marknaden.

Anf. 102 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Om den plan- och bygglag som kommer visar sig vara så bra att den löser alla dessa problem, då skall vi gärna ändra oss i fråga om prismärkningen. Jag tror tyvärr inte att detta blir fallet. Det förekommer nog så mycket mygel att det hela ändå inte kommer att fungera. De intressen som betjänas av det ni talar om är så starka att de är svåra att rå på. Under tiden krävs att man håller tummen på ögat på de berörda; så enkelt är det. Resonemanget är praktiskt och konsekvent, även om många som har suttit här för länge inte kan följa det.

Anf. 103 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Kommer ni även i fortsättningen, herr Wachtmeister, att hålla fast vid linjen att inga lagar skall ändras innan man har kunnat konstatera om de fungerar? Ni tycks vara beredda att motivera den ena regleringen så länge den andra finns kvar. Om det är så, då får vi aldrig se det första steget tas, och vi lär heller aldrig få den konkurrens som vi ju alla vill ha.

Anf. 104 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Givetvis kommer vi inte att göra på det viset, något som jag tror att alla förstår. Jag har försökt förklara att vi i detta fall har anledning att befara att det inte räcker med de föreslagna åtgärderna. Därför vill vi hålla kvar tummen på ögat på de berörda.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 14.18 på förslag av tredje vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30, då frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

Muntliga frågor till statsråd

Statsminister Carl Bildt (m), jordbruksminister Karl Erik Olsson (c), finansminister Anne Wibble (fp), statsrådet Bo Könberg (fp) och kommunikationsminister Mats Odell (kds) hade infunnit sig i kammaren för att svara på muntliga frågor.

Arbetslösheten m.m.

Anf. 105 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Arbetslösheten stiger, och ungdomar och handikappade är särskilt hårt drabbade. Den kraftiga räntehöjningen kommer att leda till ytterligare arbetslöshet, oro och lidande. Barnfamiljerna är utsatta. Regeringen vill skjuta upp höjningen av barnbidraget, och karensdagar skall införas. Många människor runt om i landet har nog svårt att somna om natten på grund av den pressade situation man hamnat i.

Jag vill fråga statsministern: Hur har statsministern det själv med nattsömnen, när så många människor har det besvärligt till följd av regeringens politik?

Anf. 106 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för frågan. Det står väl till med min nattsömn, och jag tackar för omsorgen på den punkten.

Däremot delar jag till fullo oron över framför allt utvecklingen på arbetsmarknaden. Vi står mitt uppe i en mycket allvarlig sysselsättningskris. Jag tillhör dem som under lång tid har varnat för denna kris. Krisen är tyvärr resultatet av en ekonomisk politik som gick snett under 80-talet, av en påtaglig kostnadskris i det svenska näringslivet och av en i en mindre behaglig situation framtvingad omfattande strukturomvandling.

I detta läge bedriver regeringen en politik som dels genom aktiva arbetsmarknadsinsatser syftar till att minska krisens sociala verkningar, dels – och det är viktigast – syftar till att skapa förutsättningar för tillväxt, utveckling och företagande. Det är bara det som kan ge upphov till nya och riktiga jobb, och det är bara på det sättet som vi varaktigt kan lösa krisen.

Anf. 107 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Tack för svaret, statsministern!

Vad gör regeringen och statsministern om arbetslösheten i Sverige nästa år skulle bli 7–9 %, vilket är vad statsministern tror enligt en intervju i en tysk tidning?

Anf. 108 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Det beror litet på hur man räknar, om man räknar den öppna eller den totala arbetslösheten. Det går att räkna på olika sätt, och det går att få fram siffror som är både lägre och högre än dem som frågeställaren angav.

Den enda politik som är möjlig att föra är dels att med en aktiv arbetsmarknadspolitik försöka hantera den situation vi har – detta är en kortsiktig åtgärd som är nödvändig och ofrånkomlig och vår skyldighet – dels att på lång sikt se till att vi får tillväxten tillbaka. I dag har vi i svensk ekonomi ingen tillväxt över huvud taget. Det är fråga om en negativ BNP-tillväxt – ett egenartat begrepp. Nästa år ser det ut att bli fråga om samma sak; produktionen faller.

Detta är den under lång tid uppdämda strukturkrisen i svensk ekonomi och svenskt näringsliv. Den lovar vi inte – den kan ingen regering lova – att

häva på någon vecka, någon månad eller ens några år. Men med en långsiktigt riktig politik skall vi göra det.

Jag vill sedan gärna lägga till att det finns en underliggande styrka i det svenska samhället, i svensk teknologi, i svenskt företagande och i en bred politisk konsensus kring bl.a. den hårdvalutapolitik och den inflationsbekämpningspolitik som är nödvändig. Detta gör att vi har bättre förutsättningar än många andra länder att klara av situationen.

Anf. 109 THAGE G PETERSON (s):

Herr talman! Har inte statsministern några besked att ge till de arbetslösa ungdomarna och deras oroliga anhöriga som kan lugna dem om arbetslösheten till följd av regeringens åtgärder blir ännu högre?

Anf. 110 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Arbetslösheten blir inte högre till följd av regeringens åtgärder. Den blir lägre till följd av regeringens arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Men den kommer av allt att döma att bli högre på grund av kostnadskrisen. Som frågeställaren vet finns det de som under mycket lång tid har varnat för att den s.k. tredje vägens ekonomiska politik förr eller senare leder ut över ett stup, in i en vägg, eller hur det nu var en prominent socialdemokrat valde att formulera sig. Det är inte den nuvarande regeringen som har börjat tala om ett stålbad för svensk ekonomi som en följd av den tredje vägens ekonomiska politiks misslyckande, utan det var en finansminister i en tidigare socialdemokratisk regering som myntade det uttrycket.

Riksbankens agerande

Anf. 111 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga finansminister Wibble om hon anser att det finns ett element av politik i riksbankens agerande när räntan nu höjdes med 6 % eller när den höjdes med 3 % i oktober 1990. Eller är det en slump att det alltid uppstår valutaströmmar och räntehöjningar som tvingar fram just de politiska beslut som riksbankschefen mycket starkt har förordat?

Anf. 112 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag tror inte på den typ av konspirationsteori som Johan Lönnroth möjligen gör sig till tolk för. Jag anser att riksbanken sköter sin uppgift, nämligen att se till att den svenska växelkursen hålls fast, på ett föredömligt sätt och att man använder de medel i fråga om penningpolitik som är nödvändiga från tid till annan. I det här fallet är det inte problemen i den svenska ekonomin som ligger bakom utan externa faktorer.

Valutamarknaden m.m.

Anf. 113 ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Jag vill vända mig till finansministern med anledning av det som hände på valutamarknaden i förra veckan. Innan jag ställer min fråga

skulle jag vilja be om ett enkelt klarläggande. Anser finansministern att det finns några som helst ekonomiska skäl till att omvärlden skall bedriva spekulation mot den svenska kronan? Ja eller nej?

Anf. 114 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Svaret är nej.

Anf. 115 ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Då vill jag ställa en fråga rörande den situation som har uppstått under hösten till följd av finansministerns insatser. På två områden har det uppstått kriser och kaos. Det gäller bostadsbyggandet, och det gäller valutamarknaden. Min fråga är därför: Vilket är nästa område som finansministern tänker ägna samma uppmärksamhet som dessa?

Anf. 116 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Låt mig först något kommentera frågan. Vad gäller byggandet ser vi nu sviterna av den överhettning som den tidigare regeringen skapade. Vi har 20 000 tomma lägenheter, och det är nu fråga om en återgång till en mer normal verksamhet. Detta är i allt väsentligt en följd av den överhettning som skapades och den bristfälliga politik som fördes under Allan Larssons tid.

På valutamarknaden är problemen, som riksbankschefen har anfört, skapade av externa svårigheter, framför allt i Finland men också i vår omvärld för övrigt i samband med en del oroligheter på de finansiella marknaderna.

Den politik regeringen bedriver går ut på att skapa långsiktiga förutsättningar för en växande ekonomi, som kan skapa jobb och stigande realinkomster. Detta är en bra politik, och det är den enda politik som kan ge en stigande levnadsstandard åt medborgarna i Sverige.

Anf. 117 ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Kan finansministern förklara varför dessa internationella omständigheter drabbade Sverige och den svenska minoritetsregeringen men inte Norge? Kan det vara så att den typ av beskrivning av Sveriges ekonomi som finansministern har ägnat sig åt har skapat osäkerhet i omvärlden vad gäller fastheten i den svenska valutapolitiken?

Anf. 118 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Det kan ha funnits någon osäkerhet, inte om regeringens förmåga eller ambition att driva en bra politik, utan om riksdagens godkännande av denna politik, i allt väsentligt beroende på oppositionens ställningstagande.

Får jag sedan påminna om att de grundläggande förutsättningarna, t.ex. de negativa bytesbalanssiffror som Sverige har haft under lång tid, är en följd av den politik som den tidigare regeringen har drivit, under stark kritik från bl.a. folkpartiet liberalerna och de andra i regeringen ingående partierna. Därtill kommer att Allan Larsson sitter i riksbanksfullmäktige och bör vara väl medveten om vilka faktorer som riksbanken och dess fullmäktige själva har anfört för agerandet i fråga om räntan.

Möjligen kan man också tillägga att riksbanken i dag har släppt ner bankerna på ett lägre trappsteg i fråga om dagslåneräntan, så det har skett en betydande återgång. Operationen har varit ganska framgångsrik, för att säga sanningen.

Folkpensionerna

Anf. 119 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till statsministern. Om Ny Demokrati skulle föreslå ett praktiskt och rättvist system för att höja de s.k. fattigpensionärernas villkor upp över existensminimum, är då regeringen beredd att införa ett sådant system *senast* den 1 juli 1992? Det är nämligen ganska oanständigt att skicka gamla människor till "socialen" i sådana här frågor och att ge dem en utredning i julklapp. Är det i så fall sannolikt att regeringen klarar en så svår och stor utgift utan att de omtalade räntechockerna och devalveringsryktena uppstår?

Anf. 120 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Får jag först säga att det icke finns några spekulationer om ändringar i den svenska valutapolitiken. Det är viktigt att klargöra den saken. Det bör nog vara klart för kammarens ledamöter, och en viss aktsamhet i ordvalet på den punkten skulle inte vara opassande.

Ian Wachtmeister frågar sedan om vi är beredda att införa ett förslag som är praktiskt och rättvist senast den 1 juli. Vi är redo att genomföra mycket som är praktiskt och rättvist både från den 1 juli och från den 1 januari 1992 eller 1993. Men vi måste självfallet först ta reda på vad som är praktiskt, rättvist, lämpligt och möjligt att finansiera. En regering kan inte skriva ut in blanko-checkar i det ekonomiska läge som nu är. Det är knapphetens kalla stjärna som lyser över de offentliga finanserna.

Det skall då också sägas att vi har inlett ett arbete med att titta just på de problem som Ian Wachtmeister tar upp och som vi diskuterade i valrörelsen. Det är många, inte minst ensamstående pensionärer, som har råkat illa ut under senare år, som har en trängd ekonomisk situation och för vilka det alldeles säkert kommer att vara nödvändigt att göra speciella insatser. Detta tittar Bengt Westerberg på just nu, och det kommer förslag från regeringens sida på den punkten.

Jordbruket i Norrland

Anf. 121 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag har en fråga till jordbruksministern. Som bekant har landets bönder det inte så fantastiskt bra men tanke på framtiden. Jag skulle helst vilja att Norrlands bönder i dag fick ett lugnande besked: Blir det några pengar till jul?

Anf. 122 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Det är många saker man skulle kunna tala om i det här sammanhanget. Dels har nu en utredning tittat på Norrlandsstödet, och där överväger regeringen vad som skall göras. Dels ingår här också djurbidragen, som regeringen just i dag beslutat om. Det är alltså fråga om ett särskilt stöd till Norrlandsbönderna, och dessa pengar skall enligt regeringens uppfattning betalas ut före årsskiftet.

Växtförädlingsmarknaden

Anf. 123 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Jag har en fråga till jordbruksministern angående den monopolsituation som är på väg att uppstå inom växtförädlings- och utsädesmarknaden. I dag finns två aktörer, nämligen Svalöv och Weibulls. Lantmännen äger delar av Svalöv, och Procordia äger Weibulls, och det förefaller som om Lantmännen mycket snart kommer att få en dominerande ställning. Vilka konsekvenser anser jordbruksministern att detta kommer att få för den svenska växtförädlings- och utsädesmarknaden?

Anf. 124 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Inom jordbruket och växtförädlingen liksom inom de flesta andra områden går vi mot en alltmer internationaliserad marknad. Konkurrensen kommer på sikt inte att upprätthållas inom landet utan inom den vidare marknad som vi kommer att ingå i. I det sammanhanget tror jag att det är väsentligt att man har starka företag i Sverige, som kan hävda sig och finnas kvar. Jag tror att det kan ske också om det skulle vara så att det bara finns ett företag i Sverige.

Anf. 125 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Regeringen har i andra sammanhang talat om vikten av att bryta upp monopol och nämnt just det argument som jordbruksministern här för fram, att en speciell bransch måste vara stark för att klara sig i EG. Detta för bransch efter bransch nu fram, men det kommer sannolikt att bli till förfång för Sveriges bönder.

Anf. 126 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tror att den internationella konkurrensen också när det gäller växtförädling och utsädesproduktion kommer att återverka på produktionen i Sverige, och det bör i så fall inte vara till förfång för Sveriges bönder.

Socialpolitiken

Anf. 127 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! I Dagens Nyheter i förra veckan kunde vi läsa att folkpartiledaren hållit ett tal för sin partistyrelse och uttryckt djup oro över social ned-

rustning och över att idéerna om att rusta ner välfärdsstaten lever vidare bland moderaterna. "Solidaritet och tolerans sitter trångt i dag", sade Bengt Westerberg. Jag vill fråga: Delar Bo Könberg Bengt Westerbergs oro?

Anf. 128 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Tack för frågan! Om jag uppfattade frågan rätt baserar den sig på ett tidningsreferat där Bengt Westerberg kommenterar en del av den allmänna debatten. I det sammanhanget har jag uppfattat att han klart deklarerar det som också är min uppfattning, nämligen att det är mycket få grupper i Sverige i dag som ifrågasätter den generella välfärdspolitiken. Det är jag tacksam för.

Anf. 129 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Bengt Westerberg sade uttryckligen: Moderaterna lever exempelvis fortfarande med framtidsgruppens visioner om ett samhälle där välfärdsstaten har bantats och stora delar av dess uppgifter övertagits av familjen eller i praktiken kvinnorna.

Jag förstår att det här var en förtvivlad suck över den situation som har rått under de senaste veckorna i regeringen och ett försök av Bengt Westerberg att två sina händer inför de eftergifter som ni folkpartister har tvingats göra till moderaterna.

Anf. 130 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Den förståelse som Birgitta Dahl uttryckt är helt och hållet felaktigt baserad. Det som är intressant i den svenska politiska debatten i den här frågan är att det råder en mycket bred enighet om den generella välfärdspolitiken. Det förekommer visserligen inom något ungdomsförbund ett ifrågasättande av politiken, och det förs diskussioner på den här punkten.

Jag tog med intresse del av debatten förra hösten inom det parti som Birgitta Dahl frågade mig om, nämligen moderata samlingspartiet, och där tog man klart ställning mot en selektiv välfärdspolitik. Det tyckte jag var bra.

Anf. 131 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Är det den inställningen som kommer till uttryck när man sänker skatterna för kapitalägare och rika med mångmiljardbelopp – mycket större belopp än vad man sedan tar från barnfamiljer och sjuka? Vad är det mer ni skall ta, Bo Könberg? Ni ville inte svara på det i den allmänpolitiska debatten. Vilken är nästa grupp ni skall ge er på? Och varför kan ni inte, när den ekonomiska situationen är så allvarlig, dra tillbaka era skattesänkningsförslag och hålla händerna från barnbidragen och karensdagarna?

Anf. 132 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Den insikt som vägleder folkpartiet liberalerna och de övriga partierna i regeringen är att det utan välstånd inte finns någon välfärd. Den ekonomi som Birgitta Dahl och hennes partivänner lämnade efter sig är en stagnationsekonomi, som på sikt skulle få förskräckande följder för den svenska välfärden.

Snabbtåg Oslo – Göteborg

Anf. 133 INGRID NÄSLUND (kds):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till kommunikationsminister Mats Odell: Anser statsrådet att ett snabbtåg mellan Oslo och Göteborg, där man kan komma ned i en tid på mindre än två timmar, är en så viktig länk i infrastrukturen för att skapa en stark västlig region i det nya Europa att man också bör kunna finansiera den till dels med statliga medel?

Anf. 134 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Jag är glad för alla frågor som fäster uppmärksamhet på den fantastiskt fina utveckling vi har inom infrastrukturområdet, inte minst utbyggnaden av järnväg och snabbtåg.

Frågan är uppdelad i ett antal moment. Jag skall försöka rekapitulera dem.

Till att börja med är det inte helt klart vilken sträckning denna järnväg kommer att få. Det finns två möjliga, antingen genom Bohuslän eller genom Dalsland. Där finns ännu inget ställningstagande.

Finansieringen är inte heller klar. Man diskuterar olika möjligheter. Regeringen håller på att försöka ta fram strategiska objekt som vi kan få i gång nu under lågkonjunkturen. Detta är ett av de objekt vi tittar på.

Hur det skall finansieras kan jag faktiskt inte svara på i dagsläget. En möjlighet är naturligtvis att ta det via statsbudgeten. En annan möjlighet är att finansiera detta genom att sälja ut sådana statliga företag som hittills funnits med i statens balansräkning och att satsa pengarna på t.ex. strategiska järnvägsutbyggnader.

Då kan man naturligtvis betrakta detta som att det går innanför statsbudgeten eller utanför, vilket man tycker är lämpligt.

Erkännande av Slovenien och Kroatien

Anf. 135 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja fråga vår utrikespolitiskt intresserade statsminister när han är beredd att föreslå att regeringen erkänner Slovenien och Kroatien som självständiga stater.

Anf. 136 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tackar för frågan. Det pågår nu en europeisk, och delvis också global, dialog inom ramen för FN om hur man skall hantera den fortsatta fredsprocessen i Jugoslavien. Det pågår i dessa dagar kontakter mellan de olika europeiska regeringarna. Det pågår också kontakter under ledning av FNs generalsekreterare och hans specielle representant Cyrus Vance.

Enligt min och regeringens uppfattning går utvecklingen i riktning mot ett erkännande av Slovenien och Kroatien.

Vi har från regeringens sida redovisat situationen som den ter sig för dagen – eller rättare sagt som den tedde sig under gårdagen – för utrikesnämnden vid dess sammanträde i går. Det ställningstagande som gjorts med anled-

ning av den diskussionen är att vi har en mycket hög beredskap för ett svenskt erkännande av Slovenien och Kroatien, men det är fråga om ett erkännande som skall vara ett stöd för de samlade fredsansträngningarna i den tragiska konflikten mellan Serbien och Kroatien.

Arbetsskadeförsäkringen m.m.

Anf. 137 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag har en fråga till statsrådet Bo Könberg. Det gäller vissa komplikationer vid införande av karensdagar i sjukförsäkringen.

Tänker regeringen säga upp ILO-konventionen om rätt till ersättning vid arbetsskada, och tänker man införa avtalsförbud på arbetsmarknaden?

Anf. 138 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Svaret på den första frågan är nej.

Svaret på den andra frågan är att vår förhoppning är att arbetsmarknadens parter, i den händelse riksdagen bifaller ett regeringsförslag om att införa två karensdagar, inte avtalar om någonting annat. I den händelse man gör det är regeringen beredd att pröva åtgärder vad gäller förslag till riksdagen.

Civilbefolkningens situation i Irak

Anf. 139 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill säga till statsministern att rapporterna från Irak blir alltmer alarmerande och katastrofala. Civilbefolkningen drabbas ovanligt hårt av FN-sanktionerna. Svält, grava sjukdomar och tilltagande barnadödlighet är bl.a. följden.

Däremot, vilket jag beklagar, har sanktionerna liten betydelse när det gällt att få bort Saddam Hussein-regimen.

Jag vill fråga statsministern: Kommer regeringen att verka för ytterligare förändringar i FNs sanktioner och göra ytterligare katastrofinsatser för den oskyldiga civilbefolkningen?

Anf. 140 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag delar Hans Göran Francks oro för situationen i Irak både vad gäller de humanitära och de politiska aspekterna. Det är inget tvivel om att vanliga människor – barn och civilbefolkning – är mycket hårt drabbade av den situation som i dag råder.

Jag kan i dag inte ge besked om några ytterligare katastrofinsatser från svensk sida är planerade, men jag kan försäkra att det finns en mycket hög beredskap för att sätta in det som kan bli nödvändigt att sätta in.

Vad gäller den rent politiska situationen är det utan tvivel så att vi har anledning att beklaga att det inte har blivit en tydligare politisk förändring i Irak. Vi har också haft anledning under de senaste dygnen att offentligt ta del av de rapporter som kommit från IAEAs granskning av Iraks ansträngningar att med olika medel bygga upp ett eget kärnvapenprogram. Det är

rapporter som har ingett mycket stor oro. Man har kunnat konstatera att de irakiska myndigheterna och den irakiska regeringen ännu icke fullt ut har visat sig vara beredda att samarbeta med det internationella samfundet för att undanröja de tvivel på den punkten som kan finnas.

Därmed är det nödvändigt från det internationella samfundets sida att ha en mycket strikt politik gentemot regeringen i Bagdad. Man får inte tillåta minsta tvivel att vara kvar när det gäller ansträngningarna att utveckla kärnvapen, kemiska stridsmedel eller bakteriologiska krigsmedel. Det skulle bli ett långt större hot mot regionen än någonting annat.

Folkomröstning om EG

Anf. 141 FREDRIK REINFELDT (m):

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till statsministern. Vi hade en folkomröstning i Sverige senast 1980, och vi skall få en till 1994.

Den fråga många ställer sig är: Kan vi få frågor som kan besvaras med ett enkelt ja eller nej i den folkomröstningen, eller ser statsministern att det kan bli ännu fler linjer, i likhet med folkomröstningen 1980?

Anf. 142 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Statsministern ber att få påpeka att frågan om hur och när och under exakt vilka förhållanden en folkomröstning kommer att hållas bl.a. kommer att diskuteras i den utredning under Olof Ruins ledning som tittar på grundlagskonsekvenserna av ett svenskt EG-medlemskap.

Men so oder so blir det en folkomröstning som innebär ja eller nej till ett av Sverige träffat internationellt avtal. Folkomröstningen blir ett led i en ratifikationsprocess. Ett avtal antingen ratificeras, dvs. godkänns, eller ratificeras inte, dvs. underkänns. Det handlar om ja eller nej.

Det finns olika möjligheter, och de kan komma att stråla samman i handläggningen. En möjlighet att göra folkomröstningen beslutande. Folkomröstningen avser då de grundlagsändringar som blir nödvändiga. I så fall finns mycket klara regler i regeringsformen för hur en sådan folkomröstning skall gå till. Då är det fråga om ja eller nej till ett förslag, som redan passerat riksdagen, till ändring av regeringsformen.

Också i den situationen är bara ja eller nej möjliga som alternativ.

Detta är de ramar som ges. Tidpunkt och exakt utformning av folkomröstningen i övrigt återstår att pröva.

Uttalande i regeringsdeklarationen om kollektivism

Anf. 143 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har en fråga till statsministern. Den har att göra med regeringens allmänna ideologiska hållning och är klarast uttryckt i regeringsdeklarationen. Jag tycker därför att frågan är principiellt politiskt intressant. I slutorden av regeringsdeklarationen säger statsministern att kollektivismens era är slut.

Med anledning av det har jag två frågor. Är inte statsministern litet orolig för att med sådana definitiva uttalanden, som mycket påminner om de hårda och definitiva uttalanden som vi har hört från vänsterhåll tidigare under detta århundrande, hamna på den historiska sophögen likt kommunismen?

Den andra frågan är: Ifall kollektivismens era är slut, vad är i så fall EG, som statsministern så gärna vill föra in oss i? Är det något slags kollektiv, eller är det uttryck för en mera individuellt inriktad politik?

Anf. 144 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tackar Widar Andersson för frågan, men jag beklagar att denna form för diskussion inte ger utrymmme för de djupare ideologiska tankeutbyten som jag gärna skulle vilja ha med Widar Andersson. Jag vill samtidigt passa på att ge honom en komplimang för de intressanta inlägg som han har gjort i de olika debatterna, inte minst för att han i olika sammanhang har försökt att analysera regeringsförklaringen, och då har han i sina egna resonemang hamnat ganska nära den grundfilosofi i fråga om samhällspolitiken som regeringsförklaringen ger uttryck för.

Jag håller med Widar Andersson om att det finns en risk för att man är alltför definitiv i sina formuleringar. Det är inte fråga om svart eller vitt, för vi befinner oss inte i någon digital värld när det gäller ideologier. Det är nog alldeles klart att vi är på väg från en tidsålder som kännetecknats av de storskaliga, monopolinriktade, centralistiska, kollektivistiska lösningarna till en tidsålder med mer av valfrihet, individualism, decentralisering och av mångfald.

När det gäller EGs roll i detta sammanhang vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på den målformulering som gäller för den nya europeiska unionen och som lades fast i Maastricht. Denna målformulering kommer att vara vägledande för det europeiska samarbetet. Man talar nu om ett allt närmare förbund mellan de europeiska folken, där besluten fattas så nära människorna som möjligt. Det är ett försök att i en ny historisk period ta sig an de problem för vilka nationalstaterna har blivit för små, samtidigt som man skall undvika övercentralisering och i stället överlåta så mycket som möjligt till individer, till lokala, regionala och till nationella politiska instanser.

Skogsmarkskalkning

Anf. 145 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman!Jag har en fråga till jordbruksministern. När skall regeringen ta sitt förnuft till fånga och inse att det behövs ett samhälleligt stöd till en storskalig skogsmarkskalkning?

Skogen är svårt försurad. Det behövs akuta åtgärder. I våras, när ni befann er i opposition, insåg ni detta och ställde sådana krav på den dåvarande regeringen. Nu, när ni befinner er i regeringsställning och har möjlighet att vidta åtgärder, har ni tappat denna insikt. Hur kan det komma sig?

Anf. 146 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Grundinställningen är fortfarande densamma. Avsikten är att det skall göras en skogsmarkskalkning. Det är också viktigt att se till att alla inblandade, även näringen, tar sitt ansvar.

Postverkets adressregister

Anf. 147 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag riktar min fråga till Mats Odell. Den handlar om postverket och dess adressregister.

Postverket har en tydlig ambition att bygga upp ett personregister utifrån de adressförändringar som vi medborgare lämnar in till posten. För att göra det hela ekonomiskt har man också ambitioner att använda registret som inkomstkälla. Jag har tidigare frågat företrädare till kommunikationsministern och fått svaret att det inte är aktuellt att ge ett sådant tillstånd. Jag skulle nu vilja höra vad Mats Odell har för åsikt om postverkets adress- och personregister samt om en eventuell försäljning av uppgifter ur detta register.

Anf. 148 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Margitta Edgren tog upp en fråga som är aktuell så till vida att den är under beredning. Jag kan därför inte ge något besked i frågan.

Det finns emellertid betydande missförstånd om vad detta handlar om. Postverket har ett register som är uppbyggt på kommersiella villkor. Man har ett trettiotal anställda som arbetar med att samla in uppgifter ur öppna källor, från tidningsurklipp o.d., precis som man gör i andra kommersiella företag. Denna verksamhet försörjer sedan en stor grupp människor som arbetar med detta på kommersiella villkor. Posten utnyttjar inte på något vis sin särställning, utan registren är tillkomna under samma villkor som gäller för den huvudkonkurrent som finns.

Uttalanden om försvarspolitiken, m.m.

Anf. 149 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Statministern uttalade sig i Svenska Dagbladet den 4 december om general Carl Björeman på ett sätt som inte anstår en statsminister. Statsministern sade: "Jag har ingen anledning att bedriva polemik mot en pensionerad och något förvirrad general."

Björeman har bara, helt riktigt, pekat på de mycket stora ökningar av försvarsanslagen som bl.a. Lars Tobisson utlovat i ett brev till några tusen försvarsanställda i Karlskrona. Det var uppemot 30 miljarder i friska pengar som utlovades. Detta brev har statsministern sedan betecknat som "internt".

Anser statsministern att han, genom att föra debatten på ett sådant sätt, ökar förtroendet för regeringens säkerhetspolitik och det svenska försvaret?

Anf. 150 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Den svenska säkerhetspolitiken är nog robustare än så. Jag hoppas att Sture Ericson och jag har samma uppfattning på den punkten.

Diskussionen berörde inte det som Sture Ericson tog upp, utan den berörde vad jag hade sagt på ett torgmöte i Kristianstad under valrörelsen, där jag gav uttryck för min uppfattning att polemiken, antingen via journalistens förmedling eller via general Björeman, byggde på felaktig grund. Det var ett utpräglat förvirrat referat av vad jag hade sagt.

Den fråga som då var aktuell var frågan om förbandsnedläggningar, rationaliseringar och förändringar av försvaret. Jag sade då – och upprepar i dag – att få områden missköttes så grundligt av den tidigare regeringen som försvarspolitiken, och det vill inte säga litet. Den kris som detta innebär medför att trots att försvarsanslagen ökar, måste det till mycket stora rationaliseringar med mycket omfattande förbandsnedläggningar. Jag ville inte ge någon frisedel för några förband i Kristianstad då, och jag ger ingen frisedel för Kristianstad i dag. Jag förstår att man på sina håll gärna vill ha den typen av frisedlar och löften, men nu skall vi övergå till att föra en försvarspolitik med sammanhang och med konsekvens. Det behöver Sverige efter alla dessa år.

Anf. 151 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Statsministern använder i det närmaste okvädingsord om sina seriösa debattmotståndare. Han har talat om general Björeman som att "han hade väl dragit ned kepsen över öronen så att han inte hörde vad jag sa". Därmed försöker statsministern dölja att han, just vid det tillfälle som Björneman refererade till, sade ja till de skånska moderaternas försvarspolitiska uttalanden, som innebar ett bevarande av de skånska brigaderna, bl.a. P 6 i Kristianstad. Detta hade kunnat sägas före valet. Debatten blir väldigt osaklig när man använder okvädingsord mot sina debattmotståndare.

Varför inte offentligt be general Björeman om ursäkt, statsministern?

Anf. 152 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Nu tror jag att också Sture Ericson är förvirrad. Några sådana löften har jag inte utfäst. Jag har inte utfäst några löften att rädda vare sig det ena eller det andra förbandet. Det gjorde jag inte heller i valrörelsen. Jag var mycket tydlig på torget i Kristianstad. Om Sture Ericson som ett led i någon allmän politisk populism vill utfästa löften om att rädda det ena eller det andra förbandet, får han göra det. Jag utfäster inga löften om att rädda några regementen i någon del av landet, förrän jag vet att vi har en försvarspolitik med sammanhang och med konsekvens.

Det var vad som gällde vid torgmötena i valrörelsen i Kristianstad, i Skövde, i Norrköping och i Umeå. Det är det besked som fortfarande gäller, oavsett förband och del av landet, in till dess att vi vet att vi har en försvarspolitik där vi kan ta ansvar för helheten. Då hoppas jag att även Sture Ericson – visserligen litet mot min förmodan, men hoppet är det sista som överger människan – skall vara beredd att medverka till att vi äntligen får en försvarspolitik, där vi kan ge besked om förband, besked som håller och som människor kan lita på.

Frågestunden var härmed avslutad.

14 § (forts.) **Prisinformation** (LU 15 forts.)

Anf. 153 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Under en av de sista dagarna av vårens arbete fattade vi ett beslut här i kammaren om en ny prisinformationslag. Den behandlade bl.a. skyldighet för handeln att sätta prislapp på varor i dagligvarubutiker med självbetjäning. Prisinformationslagen skall hjälpa oss konsumenter när vi skall välja vara, när vi skall väga pris mot kvalitet och när vi skall jämföra olika butikers utbud.

Prisinformationslagen kommer att öka konsumenternas prismedvetenhet. Vidare bidrar den till att spara tid genom att det alltid finns tillgänglig prisinformation, och tid är i dagens läge en dyrbar vara.

Prisinformationslagen innebär också att hushållen på ett bättre sätt kan planera sina inköp och på bästa sätt utnyttja sina ekonomiska resurser.

Konsumenterna måste ha en möjlighet att summera inköpen innan de kommer till kassan. Dessutom måste man som konsument kunna göra en efterkontroll för att se om rätt pris har tagits ut. Den tekniken finns inte överallt i dag. Därför bör prislapparna vara kvar.

Ulla Orring, Holger Gustafsson och Per Stenmarck tog upp kostnaderna. Kostnaden för artikelprismärkningar uppskattas till några hundra miljoner. Uppgifterna varierar.

Det motsvarar enligt konsumentberedningens beräkningar ca 3 kr. per månad och person. Och jag tror att man kan ta på sig denna utgift på 3 kr. per månad och person för att få denna goda prismärkning. En SCB-undersökning bekräftar också detta.

Extraprismärkningen kostar en och en halv gång så mycket och är enligt min mening till mindre nytta för konsumenterna. Vi skall inte ha någon extraprisdebatt här i dag, men så länge handeln envisas med att ha extraprismärkningar, kan jag inte acceptera att man för fram kostnadsaspekten i prismärkningsdebatten.

Det viktigaste är emellertid en lag som konsumenterna och deras organisationer, de handikappade och pensionärerna länge har frågat efter och som vi nu förhoppningsvis får för andra gången.

Det var inget enigt utskott som fattade beslutet i maj i år. En av punkterna där det fanns reservationer var just 11 §. Det var moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna som ansåg att artikelprismärkningen var onödig. Centern liksom vänsterpartiet ingick i utskottsmajoriteten.

Lagen skulle ha börjat gälla fr.o.m. den 1 januari 1992, alltså om tre veckor. Nu kommer den inte att gälla förrän fr.o.m. den 1 april 1992, om den godkänns här i dag. Men vad är orsaken till förseningen? Som vi alla vet fick vi tyvärr en ny regering efter höstens val. En av de punkter där regeringen försöker bryta upp fattade beslut är just 11 § i prisinformationslagen. I proposition 1991/92:55 har regeringen föreslagit att denna paragraf tas bort ur lagen. Den borgerliga regeringen lyckades dess bättre inte i sina avsikter, och det får vi tacka vänsterpartiet och Ny Demokrati för, eftersom de har anslutit sig till socialdemokraternas ställningstagande och förslag. Centern har tyvärr bytt fot och krupit in under regeringstäcket.

Nu har handeln genom regeringens trasslande inte fått klara signaler om

att den måste följa tidigare fattade beslut och har därför inte förberett sig på omställningen. Det är rimligt att handeln får den tid som gick förlorad mellan regeringsskiftet och dagens debatt och beslut efterskänkt. Därför flyttas ikraftträdandet fram tre månader, till den 1 april, även om vi socialdemokrater gör det med en viss tveksamhet.

I pressen har prislappens vara eller inte vara framställts som ett av de områden där Ny Demokrati ställer sig på konsumenternas sida. Ja, än så länge. Men det egentliga skälet till att Ny Demokrati accepterar prislappen är att den blir ett påtryckningsmedel för att åstadkomma en förändring så att kommunernas rätt att reglera etableringen av affärsverksamhet minskar.

Vi socialdemokrater vill ha prislappen kvar, men vi anser att den skall vara kvar därför att den skall ge en upplysning som konsumenterna efterfrågar. Konsumenternas prismedvetenhet ökar, vilket i sin tur är konkurrensbefrämjande. Vi socialdemokrater lyssnar alltså på konsumenterna, och ni andra som står bakom reservation 1 lyssnar på vinstintressena.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens hemställan i betänkandet och avslag på de båda reservationerna.

Anf. 154 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Att regleringsbehovet är stort hos socialdemokraterna vet vi ju. Det var ju också den förra regeringen som lade fram förslag om denna prismärkningslag, och vi hade den 30 maj en stor debatt om detta förslag i kammaren. Redan då sade vi från folkpartiet liberalernas sida nej till denna lag.

Det som nu har hänt är att Ny Demokrati ansluter sig till detta regleringsbehov. Och de argument som jag framförde i debatten den 30 maj som talesman för folkpartiet liberalerna står folkpartiet liberalerna bakom även i dag.

Detta prismärkningssystem kommer att leda till prishöjningar på varorna och till att mindre butiker slås ut därför att de inte har råd att följa lagen. Då är det enklare att lägga ned dessa butiker. Och detta drabbar alltså främst de små butikerna. Stormarknader kommer däremot att klara sig. Men som representant för glesbygden anser jag att denna lag kommer att bli orättvis.

Det är inte bara företrädare för handeln och näringslivet som kritiserar denna lagstiftning. Det gör även näringsfrihetsombudsmannen, NO, och statens pris- och konkurrensverk. De tycker att denna detaljerade reglering hämmar konkurrens och leder till prisstelhet med risk för prishöjningar.

Det florerar en tanke som har blivit nästan ett axiom, nämligen att vi vill ha bort prislapparna. Men så är inte fallet. Vi anser att det skall träffas en överenskommelse mellan konsumenterna och handeln om prismärkningen utan lagstiftning. Vi vet att vi har en rad lagar i Sverige som är mycket svåra att efterfölja. Denna nya lagstiftning blir ånyo en bekräftelse på statsmakternas klåfingrighet att reglera förhållandet mellan den enskilde konsumenten och handeln. Det protesterar vi mot, och vi anser att detta fördyrar varorna då vi i stället skall försöka få lägre priser. Prisinformation kommer alltid att vara ett konkurrensmedel för handeln.

Anf. 155 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Ulla Orring, man kan undra om det är så viktigt med prislappar på varorna. Men i dagens läge tror jag faktiskt att det är nödvändigt. Jag

anser att konsumenterna skall bestämma vilken service som kan krävas av handeln. Och konsumenterna och deras organisationer har sagt sitt. De vill ha prislappar på varorna även om det kostar 70 öre per hundralapp. Prislappen hjälper konsumenterna att kontrollera att rätt pris har slagits in i kassan. Prislappen hjälper också till när konsumenterna skall jämföra priserna i olika butiker. Konsumenterna kan då planera sina inköp bättre.

Ulla Orring tycker att detta skall ske på frivillighetens väg. Det tycker jag också, och det framhöll jag i debatten i våras. Men eftersom handelns representanter inte kommer till förhandlingsbordet är det inte så lätt. Nu har handeln emellertid börjat föra förhandlingar och överläggningar med konsumentverket, och det var verkligen på tiden. Varför var det inte möjligt att sätta sig vid förhandlingsbordet direkt efter beslutet här i riksdagen i våras? 1988, då konsumentverket förra gången hade överläggningar med handeln, gick handelns representanter från förhandlingsbordet. Några butiker fick på försök slopa prislapparna. Men denna skara butiker utökades helt okontrollerat. Då blir resultatet bara ett, nämligen att frivilligheten, som Ulla Orring efterlyser, byts ut mot en lag. Och det är alltså handeln och inte några klåfingriga politiker här i riksdagen som är orsaken till att det har blivit en lag.

Anf. 156 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! I mitt huvudanförande här i kammaren för någon timme sedan tog jag upp frågorna om vad som kommer att hända.

I Västerbotten finns det tre Konsumbutiker, vilka förmodligen hade varit nedlagda om denna lag redan hade införts. Nu har en datorisering kunnat genomföras av butikskassorna, och pengarna har lagts på en modern hantering. Konsumenterna får ett datakvitto där det står vilka varor som är köpta och vad de kostar.

Beträffande tillämpningen vill jag fråga Inger Hestvik vem som skall bestämma. Är det konsumentverket eller är det konsumentvägledarna, som ju håller på att försvinna, eller är det polisen som skall komma till butikerna och säga att en viss butik inte behöver prismärka sina varor medan en annan butik tvärs över gatan måste prismärka sina varor? Detta är en lagstiftning som är full av undantag och som inte ger en regel för handlarna. Jag anser inte att det är konsumentverket utan handeln och konsumenten som skall bestämma. Jag som konsument i min butik kan kräva att det finns prismärkning utan att det införs en lag om detta.

Anf. 157 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Som jag sade nyss har det visat sig att vi behöver lagar och regler för att handeln skall foga sig i konsumenternas viljor. Vi anser att konsumentverket måste få en stor roll när det gäller att dra upp riktlinjer och utfärda föreskrifter för hur förhållandena mellan konsumenterna och handeln skall vara. När konkurrensen och samarbetet fungerar bra kan man ju slopa alla lagar. Men vi är ännu inte där, Ulla Orring. Jag tycker att den verkliga kontrollen av att detta tillämpas ordentligt skall ske utifrån konsumenternas intressen. Genom denna lag vet konsumenterna precis vad de kan kräva av handeln. Konsumenterna vill ha en ordentlig prismärkning. Och nu kan de gå till sin butik och säga att det är lag på detta och att detta är vad de

vill ha. Då får butiken faktiskt rätta sig därefter. Jag tycker precis som i våras att detta är mycket bra.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 158 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Inger Hestvik säger att det är konsumenterna som skall avgöra. Ja visst, det är precis det som vi från de borgerliga partiernas sida hela tiden också har sagt. Men låt då handeln själv få avgöra om den vill använda sig av detta konkurrensmedel. Då får den enskilde, som skall gå till butikerna och göra sina inköp, själv avgöra var han eller hon vill göra det.

Om vi nu lagstiftar om att livsmedelsbutikerna, inte alla, men de allra flesta, skall ha prislappar på en mycket stor del av sina varor, vad skall vi då lagstifta om härnäst? Skall vi fatta beslut även om andra konkurrensmedel? Det är enkelt. Skall vi lagstifta om öppettiderna nästa gång eller om den servicegrad som butikerna skall hålla? För varje gång tar vi bort ett konkurrensmedel, dvs. en möjlighet för butikerna att bli effektivare och bättre och för konsumenterna att välja.

Nu kommer jag in på ett av de viktigaste skälen till att vi inte skall ha någon lagstiftning på detta område, och det är att vi härigenom låser oss vid ett gammalt prismärkningssystem. Därmed finns risken att nya tekniska lösningar motarbetas, och sådana är faktiskt – det vet vi ju – på väg. Om vi förbjuder de här systemen, låser vi oss med lagens hjälp fast vid något som är föråldrat.

Det vore ett synnerligen olyckligt beslut. Hur vill socialdemokraterna göra för att undvika att det blir som jag här har redogjort för?

Anf. 159 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag tror inte att det finns fog för någon ängslan över de tekniska lösningarna här. Inom handeln ängslas man alltså över att det inte blir möjligt att tillvarata de rationaliseringsvinster som den nya tekniken med datakassor innebär. Det behövs ju en prislapp på varorna.

Själv tror jag att datakassorna har en annan funktion – jag bortser då från det här med prismärkningen. Datakassorna är faktiskt en hjälp för handeln när det gäller planeringen av inköp. Det blir en rationalisering på lagerhållningssidan. Jag tror inte att vi har fått datakassemärkningen bara för att konsumenterna skall få en prisupplysning. Det skulle nog kunna ordnas på ett annat sätt.

Det handlar i stället om att vi får en ny teknik, och denna kan utvecklas. Det finns en ordentlig redogörelse både i den proposition som vi behandlade i våras och i det betänkande som vi i dag behandlar. Det sägs nämligen att tekniken inte skall bromsas. Den kan i stället utvecklas. När konsumenterna kan vara mera förutseende och när de i efterhand kan summera samt när det tydligt anges i affären vad en vara kostar är vi nöjda – ja, då har vi uppnått vad vi eftersträvat.

Anf. 160 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Inger Hestvik säger att tekniken skall utvecklas. Det är bra. Men då får vi inte binda oss vid något som är gammalt.

Socialdemokraterna säger sig eftersträva sänkta priser. Men det förslag som ni nu är beredda att säga ja till går på ett helt avgörande sätt mot denna strävan. Vi kan väl vara överens om att priserna därmed höjs för i stort sett varenda vara som skall prismärkas. Det handlar om åtskilliga hundratals miljoner i kostnader varje år. Det är den totala effekten. Inger Hestvik och alla andra vet att alla konsumenter får vara med och betala detta.

Är det fullkomligt ointressant för socialdemokraterna att en samlad kår av livsmedelshandlare motsätter sig den aktuella lagstiftningen? De vet ju att de därmed inte kan erbjuda kunderna det bästa – vilket de annars skulle kunna göra.

Allra sist vill jag tala om att vi på vår expedition för bara någon timme sedan fick ett telefonsamtal innehållande en uppmaning till oss politiker från ett antal handelsanställda kvinnor. Uppmaningen löd: Prya gärna 14 dagar och gå omkring med tunga märkningspistoler! Det sliter på armar och axlar och gör att de kvinnor som sysslar med detta får värk. Arbetet i kassor och butiker är tungt nog ändå.

Vad rekommenderar Inger Hestvik dessa kvinnor att göra?

Anf. 161 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag rekommenderar dem att föreslå sin handlare att införa den nya teknik som står till buds och som skulle underlätta arbetet. Dessutom skulle prisinformationen bli bättre. Jag tror faktiskt att man, om viljan finns, kan åstadkomma en något bättre arbetsmiljö på det här området.

Några ord om det här med en samlad kårs krav. Ja, det finns en annan samlad kår som har krav. Jag tänker då på de konsumenter, handikapporganisationer och pensionärer som har krävt en bättre prismärkning.

Utskottet har uppvaktats av representanter för handeln och för Synskadades förening. Handelns argument var välbekanta, för de har förekommit i fackpressen – t.ex. i tidskrifterna Fri Köpenskap och ICA-nyheter och debatt. De argumenten var redan då kända för oss. Däremot tror jag att vi i utskottet, och det gäller alla partier, tog till oss den information som vi vid den aktuella hearingen fick från de synskadade. De berättade att de måste gå omkring med ett förstoringsglas, som de måste hålla 1 cm från en hyllkant för att kunna se vad som sägs i hyllkantsmärkningen. I bästa fall kan de se vad som är angivet. Men det förutsätter att det är en ljus etikett med svarta siffror.

Jag tror således att det här mera rör sig om ett mänskligt problem. Det handlar alltså inte i första hand om ett problem för handeln.

Sedan till frågan om priserna. Som jag tidigare har sagt accepterar jag inte en diskussion om kostnaderna för prismärkningen så länge det inte förs någon diskussion om extrapriserna och om kostnaderna för dessa. Om det nu kostar 70 öre per hundralapp att prismärka enligt den aktuella lagen skall det jämföras med kostnaderna för extraprismärkningen – som ju omfattar större delen av varusortimentet – och som uppgår till 90–95 öre per hundralapp. Det förekommer en mängd extrapriskampanjer, och dessa kan, såvitt

jag förstår, vara ganska otrevliga. Det kan man ju läsa om i tidningarna. Just i dessa tider då julhandeln har börjat kan man se exempel på detta. Det är alltså inte alltid som marknadsföringslagens intentioner följs.

Om vi kunde slippa dessa extrapriskampanjer och om vi dessutom kunde införa den nya tekniken för att därmed möjliggöra det som sägs i den ursprungliga propositionen, tror jag att vi skulle komma en bra bit på vägen.

Efter alla turer i debatten kan vi som konsumenter fråga: Är handeln till för att ge oss konsumenter service, eller är konsumenterna till för att ge handeln största möjliga vinst?

Tredje vice talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 162 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Det är uppenbart att det är svårt att vara både konsekvent och logisk i den här debatten. Inger Hestvik säger att en bättre prismärkning eftersträvas. Men hon säger också att ingenting skall förändras utan att allt skall vara som det är i dag.

Ett annat argument som anförs är att extraprismärkningen är mycket dyr. Därför kan man lika gärna ha den här aktuella märkningen. Men det tycker jag är ett märkligt resonemang.

Vidare sägs det att konsumenterna vill att systemet med prislappar skall vara kvar. Ja, ingen har sagt något annat. Vad vi reservanter vill ha är en vidareutveckling här, så att vi får ett bättre system. Det gäller att inte hålla fast vid det gamla systemet.

Vad det egentligen handlar om är att vi har olika grundfilosofi. Staten skall inte detaljreglera märkningen. I stället får det här bli en naturlig del av butikens information till kunderna. Vi tror att marknaden kan ta ett ansvar och åstadkomma en utveckling på den här sidan.

Frågan är faktiskt om det finns ett stöd här i kammaren för kravet på minskat krångel och minskad byråkrati. En bra prismärkning kan vi få om vi låter utvecklingen gå vidare och om vi tar vara på den nya utvecklingen i stället för att låsa oss enbart vid det som gäller i dag.

Anf. 163 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Den här debatten blir lång. Jag vill dock säga att jag inte tycker att det är ett krångligt system att ha en prislapp på en vara. När jag går och handlar kan jag ju se vad en viss vara kostar. Jag behöver inte ha en penna med mig för att skriva vilket pris som anges vid en pristerminal eller på en hyllkantsmärkning. Systemet måste bli bättre för kunden. Jag håller med Holger Gustafsson om att det går att utveckla det här systemet. Vi behöver alltså inte behålla det gamla. Något måste alltså göras. Men det måste då finnas ett samarbete mellan konsumentorganisationerna – som får ta konsumentverket till hjälp – och handelns representanter.

Branschorganisationerna har ett väldigt stort ansvar. De skall se till att de butiker som de ansvarar för verkligen har en ordentlig prismärkning. Jag vet att viljan finns hos branschorganisationerna, som dock inte alltid klarar av att föra ut information om sina intentioner. Här behövs det ett påtryckning-

medel. Det gäller alltså att få branschorganisationerna att ta sitt fulla ansvar, så att konsumenterna får vad de önskar. Handeln är ju till för att erbjuda konsumenterna varor och för att ge konsumenterna prisupplysningar. Dessutom skall handeln vara en serviceinrättning.

Anf. 164 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa ett par frågor till Inger Hestvik. Intresseorganisationer, fack och även den förra regeringen har ju avgett signaler till handelsledet om att dessa skall sänka kostnaderna, därför att det är viktigt att livsmedlen är billiga, dvs. att kostnaderna marginellt blir lägre.

Det här uppfattas, det vet vi, som en fråga som i hög grad handlar om arbetsmiljön för de personer som manuellt skall sköta de här sakerna. Mina frågor är således:

Var står ni socialdemokrater i de här frågorna i dag? Har ni ändrat ståndpunkt, eller är det något annat som är orsaken till ert ologiska agerande? Jag tänker på ert tidigare agerande.

Anf. 165 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jo, vi ställer helt och fullt upp på kraven på lägre priser, framför allt beträffande maten. Mat är ju något som alla behöver. Men vi tror också att prisuppgifterna gör det möjligt att planera inköpen. Konsumenterna skall slippa extrapriserna, som gör att hushållens inköp styrs av handeln. Vi tycker att det inte får vara så. Konsumenten skall i stället utifrån en ordentlig prisinformation kunna planera sina inköp och därmed sin hushållsbudget. För att detta skall vara möjligt måste det finnas en ordentlig prisinformation. Alla intresseorganisationer håller med oss på den punkten.

Tredje vice talmannen anmälde att Holger Gustafsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 166 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Vad handlar prisinformationslagen egentligen om? I korthet kan man som svar på den frågan säga att det här handlar om prislapparnas vara eller inte vara.

Litet mera korrekt uttryckt innebär den lag som vi fattade beslut om i våras – då det fanns en majoritet för här aktuella förslag – att uppgift om pris i regel skall lämnas när en näringsidkare marknadsför bestämda varor och tjänster. Den saken har inte nämnts i debatten. Det handlar alltså inte bara om prislappar på varor utan också om tjänster. Jag skall återkomma till detta litet senare.

Bortsett från vissa undantagsfall skall priset anges på varan eller i dess omedelbara närhet. För de självbetjäningsbutiker uppe i Norrland som Ulla Orring har litet problem med, som för alla självbetjäningsbutiker med dagligvaror. är huvudregeln att själva varan skall prismärkas. På en del punkter är lagen en kodifiering av gällande praxis, på andra punkter innebär den att frågor lagregleras där en fast praxis saknats.

Vi i vänsterpartiet ansåg i våras och vi anser fortfarande att en prisinformationslag behövs. Det har gjorts många försök till frivilliga överenskom-

melser mellan dagligvaruhandeln och konsumentföreträdare. Antingen har försöken till överenskommelse slutat med att handeln har struntat i dem eller ensidigt sagt upp dem. Detta är ingen ny fråga, som en del vill antyda, då de hänvisar till att man på frivillighetens väg skall komma överens om detta. Det är mångåriga problem som ligger bakom.

De som har fått sitta emellan därför att man inte har kunnat träffa överenskommelser som har hållit är konsumenterna. Därför är kravet på en prisinformationslag ett konsumentkrav, och beslutet i våras var en seger för konsumenterna.

Prisinformationslagen tillkom inte i en handvändning. Den föregicks av ett omständligt utredningsarbete. I konkurrenskommitténs delbetänkande (SOU 1990:108) angavs i allt väsentligt argumenten för en prisinformationslag.

Så kom remissbehandlingen. I samband med behandlingen av betänkandet om förslaget till prisinformationslag visade det sig att det i princip fanns två motstridiga uppfattningar om vikten av en sådan lag. Den ena, som företräddes av dagligvaruhandelns stora koncernjättar, var naturligtvis negativ. Den andra uppfattningen, den positiva, framfördes av olika konsumentföreträdare. De var lika eniga om att man ville ha den här lagen.

Detta är naturligtvis ingenting att förvånas över. Det anmärkningsvärda ligger i stället i att i våras två riksdagspartier, moderata samlingspartiet och folkpartiet liberalerna, med hull och hår köpte handelns argument. Man ifrågasatte inte deras argumentation på en enda punkt. De övergav konsumenterna och deras krav på god prisinformation.

Det handlar mest om prislappar, sade jag. De som är mest beroende av att enskilda varor är försedda med prislappar är ju alla de människor, de kan vara äldre, som har svårt att böja sig för att titta på sådana här hyllkantsmärkningar eller som kanske ser litet dåligt och har svårt att orientera sig bland det stora utbudet. Det är handikappade, särskilt synsvaga naturligtvis, men också alla de som måste hålla väldigt hårt i penningpungen och portmonnän och därför vill jämföra olika varor, priser och kvaliteter.

En prislapp är en god hjälp, det kan jag vittna om, för att hålla koll på vad varor kostar. Man lär sig helt enkelt mycket lättare vad kostnaden är om man varje gång får en prislapp på varan och även kan bära med sig den hem på burken, påsen eller vad det nu handlar om. Prismedvetandet ökar så att säga av sig självt genom prislappar på varorna. Man behöver faktiskt inte vara särskilt gammal eller gaggig för att inte ha lust att stå som ett fån och försöka leta reda på priset på en burk eller påse genom att försöka hitta fram genom virrvarret av lappar på en hyllkant. Jag försäkrar att det är ganska lätt att tappa bort sig. Jag har själv varken tid eller lust till detta. Jag vill direkt se vad en vara kostar. Aldrig så detaljerade kvitton kan inte heller ersätta den priskännedom som prislappen ger mig genom att den finns på varan.

Bara förslaget om en prismärkningslag förra året innebar faktiskt att vi på en mängd områden, där man tidigare hade haft svårt att få förhandsbesked om vad en tjänst kostade, kunde se en klart märkbar förbättring. Hos frisörer och hårfrisörskor, hos taxi osv. blev det vanligt att sätta upp skyltar med uppgifter om vad dessa tjänster kostar. Det tycker jag är ett exempel på hur bra det här lagförslaget var.

Herr talman! I riksdagen finns det nu en majoritet som delar vänsterpartiets och socialdemokraternas åsikter om prislapparna. Det är väl. Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan, så att det är gjort.

Men jag vill också göra en annan kommentar till hela det här ärendets historia.

I somras, under valrörelsen, var vi många som fick ställa oss mycket undrande till olika kds-ares mycket varierande uttalanden i konsumentpolitiska frågor. Det kom motstridiga besked om för konsumenterna ganska väsentliga problem och frågeställningar. Det var helt uppenbart att konsumentfrågorna inte var särskilt genomtänkta inom kds. Det må vara dem förlåtet. Jag kan mycket väl förstå att det var på det sättet.

Att kds-aren och civilministern Inger Davidson som första åtgärd som minister, i stället för att försöka lära sig litet mer om de konsumentpolitiska problemen och vila på hanen när det gäller förslag, skyndar sig att lägga fram en proposition om att ta bort det väsentligaste i prisinformationslagen, nämligen prislapparna – och detta långt innan lagen ens har hunnit prövas – gör att man har anledning att fråga sig om den här virrigheten i kds konsumentpolitik från i somras har resulterat i att man övertar moderatkrav och struntar i att göra egna analyser. Jag vill påstå att kds med den här propositionen svek de egna väljargrupperna, alla dem som vill ha prisinformation. Det här beslutet bådar inte gott för konsumenterna i framtiden.

Jag vill också säga att konkurrenskommittén – för att återvända till den – i sitt huvudbetänkande (SOU 1991:59), som har kommit nu, vidhåller kravet på en prisinformationslag. Den kommer i slutbetänkandet också med ett tilläggsförslag som ytterligare skulle förbättra informationen till konsumenterna.

I dag är det mycket vanligt med marknadsföring som vilseleder i fråga om prisets förmånlighet. Lurendrejeriet med extrapriser blir allt tydligare. Det senaste kunde vi höra talas om i Konsumentekot förra veckan. Man säljer hyacinter till extrapriser och bryter i och med det mot alla upptänkliga överenskommelser om extrapriser. De överenskommelser som har gjorts beträffande extrapriser går ut på att en vara under minst fyra veckor skall säljas till ordinarie pris för att sedan kunna åsättas ett nedsatt pris under en tidsbegränsad period. Man skall alltså kunna relatera extrapriset till det ordinarie priset. Det är inget tal om detta när det gäller julhyacinter. Jag skall inte dra alla andra exempel på lurendrejeriet och fusket med extrapriserna.

Konkurrenskommittén menar att det mycket väl går att lagreglera även detta och att, om en tillfällig prisnedsättning marknadsförs som särskilt förmånlig, nedsättningen dels skall vara påtaglig i förhållande till det pris som omedelbart dessförinnan har tillämpats, dels skall den tid anges som prisnedsättningen gäller.

Jag och vänsterpartiet menar att det är angeläget att vi får en sanering även i extrapristräsket. Ett tillägg till prisinformationslagen i den riktning som konkurrenskommittén föreslår är angeläget. Vi är positiva till det. Men det får bli en senare fråga.

Jag måste efter denna långa debatt ändå få tillåtelse att kommentera resonemanget om glesbygdsbutiker. Så många påståenden framkastas som om de vore sanningar, både när det gäller kostnader för extrapriser och när det

gäller de enorma problem för glesbygdsbutiker som prislapparna skulle innebära. Jag påstår att detta är påståenden som inte är någonting annat än påståenden. Det finns inga bevisbara fakta bakom.

Beträffande kostnaderna för prismärkningen har siffror på allt från 100 till 900 milj.kr. förekommit. Jag kan slänga fram en fras om att det har gjorts beräkningar av vad extrapriserna har inneburit i kostnader för konsumenterna och att siffran satts till 9 miljarder om året. Det finns ingenting som säger att mitt påstående är mindre sant eller mer falskt än påståendet om de 900 miljonerna. Detta är naturligtvis inte ett avgörande argument mot prislappar.

Något om glesbygdsbutikerna. Jag bor själv i glesbygd. Det finns glesbygd även på andra håll än i Norrland. I den livsmedelsbutik som jag har tillgång till är man naturligtvis så klok att man inte anställer extrapersonal för att sätta prislappar på varorna. Sådant gör man under perioder av dagen då det inte är så många kunder och den personal som man ändå måste ha i butiken inte nödvändigtvis har någonting annat att göra. Jag tror som sagt att man kan lösa detta problem ganska väl. Jag vill fråga: Den beramade nya tekniken, kostar inte den också pengar?

Sedan vill jag vända mig till Per Stenmarck, som vill framstå som mycket kostnadsmedveten och som värnar om örena. Jag utgår, Per Stenmarck, från att vi som är motståndare till de röda extrapris-prislapparna, som kostar konsumenterna – låt mig åtminstone få säga det – åtskilliga miljoner mer än prismärkningen, i Per Stenmarck har fått en edsvuren i kampen mot de fördyrande extrapriserna.

Anf. 167 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Vi har lyssnat till Elisabeth Perssons vältaliga anförande. Jag vill påstå att Elisabeth Perssons påståenden är just påståenden. Jag vet inte vad det finns för fakta bakom hennes påståenden.

På något sätt tycker jag att det verkar som om Elisabeth Persson anser att samhället är statiskt. Om vi nu får en prisinforamtionslag, kommer alla varor att vara prismärkta. Då blir det mycket bra för konsumenterna. Jag tror att Elisabeth Persson helt har bortsett från kostnaderna. De kostnader som jag har nämnt, 900 milj.kr., innebär att varje ordinarie prismärkning kostar ca 12 öre per styck. De kostnaderna har räknats fram med utgångspunkt i de artiklar som finns i handeln och kostnaderna för de handelsanställda.

Det förvånar mig att vänsterpartiet, som i andra fall verkligen vill måna om konsumenterna och vill hålla nere utgifterna, helt utan kritisk granskning går in för det här förslaget. Det kommer att medverka till högre kostnader, det kommer att leda till att regleringsbehovet ökar och priserna höjs. Jag vill definitivt avvisa Elisabeth Perssons påstående om att det här inte kommer att drabba glesbygdsbutikerna.

Jag har fakta om detta. Jag vet att konsumentföreningarna har räknat ut vad detta innebär. Tre glesbygdsbutiker i Västerbotten har, tack vare att man har kunnat använda sina vinster till rationaliseringar och kunnat införa datakassor, gjort en stor rationaliseringsvinst på personalsidan. Det måste man göra om man skall ha effektivt drivna butiker och bra priser.

De samhälleliga konsekvenserna av nedläggningen av glesbygdsbutiker

tycker vi från folkpartiet liberalernas sida är betydligt viktigare än eventuella vinstökningar på stormarknader, de stora lågprismatvarumarknader som finns i andra delar av landet där det bor mycket folk och där man kan göra vinster. Men man gör inga vinster i glesbygdstrakterna. Tvärtom kommer det här att innebära ytterligare en påfrestning för den handel som lever med mycket minimala vinstramar.

Elisabeth Persson och jag har diskuterat frågan i maj då den var uppe i riksdagen. Jag beklagar att inte vänsterpartiet har insett det felaktiga med det här förslaget.

Anf. 168 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Det här har sagts så många gånger under debatten i dag att det känns litet pinsamt att behöva upprepa det, men jag skall göra det och lovar att jag inte skall säga det fler gånger. Låt oss anta att det skulle kosta 3 % mer för konsumenterna med dessa prislappar. Det betyder tre öre på en krona. Detta är vad en del påstår. Det finns de som påstår att det rör sig om några ören på en hundralapp. Men det är ingen som kan påstå att det verkligen är på det ena eller på det andra sättet. Men låt oss vara överens om att det är några ören på en hundralapp utslaget på alla varor. Jämfört med hur prisfluktuationen är på varorna inom dagligvaruhandeln är den normala fluktuationen betydligt större. En vara kan kosta 18,50 kr. i en butik och 20 kr. i en annan. Det är alltså inte så mycket. Jag vill påstå att de eventuella kostnadsökningar som prislappar skulle innebära är faktiskt någonting som dagligvaruhandeln klarar av.

Man skall inte se på frågan så statiskt. Verkligheten är sådan att framför allt de mindre butikerna, glesbygdsbutikerna osv. har mycket stora möjligheter att utnyttja sin personal under tider då den kanske annars inte har så mycket att göra, och på det viset blir tilläggskostnaderna för prismärkningen knappast märkbara.

Om folkpartiet och Ulla Orring verkligen på allvar bekymrar sig för de stora kostnaderna för prissättning och marknadsföring över huvud taget, låt oss då tillsammans kämpa mot det som verkligen fördyrar, nämligen direktreklam, extrapriser, rabattkuponger och andra fåniga marknadsföringsmetoder. Det skulle innebära en rejäl prissänkning för konsumenterna att bli av med sådant.

Anf. 169 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Det har sagts mycket i denna debatt. Jag vill verkligen övertyga Elisabeth Persson och vänsterpartiet om att det för oss i folkpartiet liberalerna är väldigt viktigt med en prispress, dvs. att vi kan hålla nere kostnaderna för våra varor. Det handlar också om några ören hit eller dit. Varje öre är faktiskt viktigt. Sammantaget blir det kronor och stora utgifter för bl.a. barnfamiljerna.

Vi kommer i Sverige att få leva med en låg utvecklingsnivå på grund av den politik som socialdemokraterna har fört under sin regeringsperiod. Det betyder att de svaga hushållen verkligen måste hushålla med sina medel. Då är det viktigt att hålla nere alla extrautgifter, även om det är några ören hit eller dit.

En annan fråga som Elisabeth Persson inte har bekymrat sig över så mycket är efterlevnaden av lagen. Vi har båda suttit i lagutskottet och funderat på det här med nya lagar. Vi har varit med om att stifta nya lagar. Det här blir en helt onödig lag, som kommer att leda till ökade kostnader för de myndigheter som skall bevaka efterlevnaden av lagen. Det är väl ingen mening med en ny lag som inte skall följas upp. Då är den här lagen, precis som vi har sagt, en helt onödig, byråkratisk lag som innebär nytt krångel. Vi har aldrig sagt att prislapparna skall bort. Det skall finnas prislappar men utan lagstiftning.

Anf. 170 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Kostar inte prislapparna någonting? Är prislapparna kostnadsfria? Är det bara de nya prislapparna som kostar?

Anf. 171 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Fru talman! Elisabeth Persson gör sig till talesman för hela svenska folket i detta sammanhang, trots ett krympande väljarunderlag för partiet. Hon säger att kds konsumentpolitik är mycket otydlig. Det här är en fråga där vi tydligt visar hur vi ser på konsumentfrågorna.

I den proposition som den nuvarande regeringen lagt fram har man fastställt kraven. Det sägs att man klart och tydligt skall ange priset på varan. Det skall vara möjligt att försummera, det skall också finnas möjlighet till eftersummering. Man har ytterligare förtydligat sig genom att säga att prismärkningen skall vara korrekt och tydlig, priset skall vara på produkten eller närmast intill, så att konsumenten inte kan blanda ihop det med andra. Vad vi inte vill göra men som ni vill göra är att binda sig vid en gammal teknik och införa nya regleringar. Det står vi inte bakom. På detta sätt tycker vi att vi tillgodoser våra konsumenters behov på ett bättre sätt än vad ni gör.

Anf. 172 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Jag gör mig inte till tolk för hela svenska folket, men jag är så pass väl bekant med vad konsumenter tycker i allmänhet efter att ha sysslat med konsumentpolitik ett antal år, att jag utan bekymmer kan säga att konsumenterna vill ha prislappar. Det framgår också av hur de olika konsumentorganisationerna har agerat i frågan, där det inte råder någon tvekan. Jag har lyssnat på dem och tycker därmed att jag kan vidareförmedla deras åsikter.

Jag skulle vilja fråga: Vad är det för nya, spännande och revolutionerande prislappar som kds vill ha? Är det nya färger? Det är just prislappar på de enskilda varor eller de tjänster som man eventuellt vill köpa som konsumenten vill ha. Detta må vara gammalmodigt, men det är inte förlegat. Jag vill inte påstå att prislapparna är särskilt gamla. På den tid då vi inte hade snabbköpsbutiker fick vi fråga specerihandlaren vad varan kostade innan vi köpte den. Prislappar är någonting ganska modernt, åtminstone betydligt yngre än vad jag själv är. Jag tycker inte att de på något sätt har spelat ut sin roll. Jag radade upp mina argument i mitt huvudanförande och sade att de bidrar till en kunskap om priser, de gör det lättare att jämföra. Kostnadsmedvetna och kunniga konsumenter är väl någonting som vi alla vill värna om.

Jag måste säga att jag tycker att kds inhopp i denna fråga inte är särskilt

klargörande eller på något sätt fördjupar debatten. Hänvisningen till att prisinformationslagen skulle sätta stopp för ny, rolig och spännande teknik i dagligvaruhandeln ställer jag mig väldigt tveksam till.

Anf. 173 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Fru talman! Det handlar inte, Elisabeth Persson, om att ha prislappar eller inte. Man måste tydligen vara väldigt tydlig i denna kammare.

I propositionen talas det om en tydlig prismärkning, där prislappar mycket väl ingår. Det här är inte en fråga om prislappar och prisinformation eller inte, utan frågan är: Skall vi tvinga fram en prismärkningsmetod och lagstifta om den, eller vi skall vi låta det här området vara fritt för utveckling och vidareutveckling för konsumenter och för dem som handlägger detta ärende? Det är vad frågan gäller.

Anf. 174 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Fru talman! Jag tycker att debatten här i kammaren i dag tydligt visar att det faktiskt finns en hel del som kammarens ledamöter är överens om, nämligen allt grundläggande när det gäller prisinformation. Det tycks vara så att de flesta är överens om att det är viktigt att konsumenterna får en god prisinformation, att prisinformationen inte på alla håll i dag fungerar tillfredsställande och att de grundläggande kraven på god prisinformation är att den skall vara korrekt och tydlig. Det tycks alla vara överens om. Men det som det råder delade meningar om är hur detaljreglerad en lag måste vara för att dessa mål skall uppnås.

I den prisinformationslag som enligt regeringens förslag skall träda i kraft den 1 januari nästa år står följande angående prismärkning av varor: "Priset skall anges korrekt och tydligt. Priset skall anges på varan eller dess förpackning, eller i varans omedelbara närhet på en hyllkantsetikett eller skylt, så att risk inte föreligger för förväxling med pris på andra varor." Regeringen har gjort bedömningen att det är en tillräckligt detaljerad beskrivning för att också kunna gälla dagligvaror i självbetjäningsbutiker.

Fru talman! Att en särskild lag stiftas med tydliga regler om hur prismärkningen skall vara utformad är ett stort steg framåt för oss konsumenter. Tidigare har vi enbart kunna hålla oss till konsumentverkets riktlinjer och frivilliga överenskommelser mellan handeln och konsumentverket. Varför då inte gå ytterligare ett steg och kräva artikelprismärkning på alla dagligvaror? Det finns flera skäl till det. De har upprepats här i dag, men jag tänker ändå göra det en gång till, för tydlighetens skull.

1. Det är praktiskt omöjligt att artikelprismärka samtliga dagligvaror. Ungefär en tredjedel av sortimentet skulle behöva undantas, och lagen skulle alltså bli ologisk i den änden.
2. Pallexponerade varor skulle också av praktiska skäl undantas från kravet på artikelprismärkning. Vad skulle det leda till? Jo, att extrema lågprisaffärer av hangartyp med genomgående pallexponering och mycket liten personalstyrka skulle gynnas konkurrensmässigt i förhållande till andra, mer konventionella butiker. Vi tror inte att det är en utveckling som konsumenterna efterfrågar. Troligen skulle också fler varor än i dag pallexpo-

neras i vanliga butiker för att underlätta hanteringen. Lagen skulle bli ologisk även i detta avseende. Vissa butiker skulle ändå undgå kravet på artikelprismärkning beroende på utformningen av butiken.

3. Krav på artikelprismärkning skulle minska innovationsviljan när det gäller att utveckla prisinformationen ytterligare.
4. Det finns en risk att prisstelheten skulle öka genom att färdigmärkta produkter skulle komma ut i handeln direkt från leverantörerna.
5. Konkurrensmöjligheterna skulle hämmas, vilket skulle leda till en högre prisnivå för konsumenterna. Sedan kan man diskutera storleken av den höjningen. Men att det skulle leda till en högre prisnivå tycks alla här i kammaren vara överens om. Kravet på artikelprismärkning skulle verka kostnadsdrivande, och det skulle ytterst drabba konsumenterna.

Fru talman! I debatten har regeringens förslag om att slopa kravet på artikelprismärkning av dagligvaror i den nya prisinformationslagen något tillspetsat framställts som om det hittills har varit obligatoriskt med prislappar, men att regeringen nu vill förbjuda prislappar. Följaktligen har det också uppfattats som ett svek mot konsumenterna av vissa grupper. Men sanningen är, som jag sade tidigare, att kravet på korrekt prismärkning förstärks betydligt genom den nya lagen.

Många handlare som hittills har artikelprismärkt stora delar av sitt sortiment kommer troligen också i fortsättningen att använda sig av det systemet. Kraven på dem kommer då enligt den nya lagen att öka när det gäller att priset skall överensstämma på alla varor av samma slag. I dag blir det, som ni vet, ofta fel i samband med ommärkningar.

Andra handlare, som redan har gått över till hyllkantsmärkning och datakassor, kommer att kunna fortsätta med det systemet. Men kraven på dem skärps också enligt den nya lagen. Ordningen på hyllorna måste t.ex. vara sådan att ingen möjlighet till förväxling av varor finns. Märkningen får heller inte sitta så högt eller lågt att det blir svårt för konsumenterna att se priset. Prisuppgifterna måste anges med stora och tydliga siffror. Allt detta finns i den nya lagen.

Åter andra kommer att ha artikelprismärkning på vissa delar av sortimentet och hyllkantsmärkning på andra, beroende på varornas beskaffenhet. Små glesbygdsbutiker, som vi också har talat en del om här i dag, med lågt antal kunder och dålig lönsamhet, kommer att kunna använda andra system, t.ex. snyggt textade skyltar. I sådana butiker är kundens möjlighet att vid behov få personlig service som komplement betydligt större.

Fru talman! Sammanfattningsvis konstaterar jag att den nya prisinformationslagen med den utformning som föreslås i regeringens proposition kommer att ge konsumenterna god prisinformation samtidigt som priserna kan hållas nere, eftersom förslaget inte är kostnadsdrivande för handeln. Därför vädjar jag till kammaren att stödja reservation 1 i lagutskottets betänkande.

Anf. 175 BERT KARLSSON (nyd):

Fru talman! Det har varit mycket intressant att höra hur man har månat om konsumenterna och att prislappen, som ändå enligt uppgift bara orsakar ett pålägg på ungefär 0,3–0,7 %, kan vara av så stort intresse. Vi har över

huvud taget ingen konkurrens i Sverige. Det har vi inte haft på många år. Tre stora grossister styr marknaden totalt. När jag för två år sedan påpekade det fick jag naturligtvis mothugg från branschen. Det jag sade var fel, jag ljög. Jag sade också att extrapriserna fördyrar. ICA, Dagab och KF sade att jag ljög. Det gick att sänka priserna med 2 %, påstod de. Det är bara ett halvår sedan Hemköp erkände att det gick att sänka priserna med 20 %.

Men medan vi har diskuterat detta i två år har branschen anpassat sig. Man har insett att PBL kommer att försvinna och därmed möjliggöra för nya att komma in på marknaden. Men inom branschen har man garderat sig smart, på följande sätt. Leverantörerna av märkesvaror har gjort upp om att höja kvantitetskraven så högt att inga fler aktörer kommer in på marknaden. Tidigare var man tvungen att köpa 100 kartonger från Abba för att få rabatt. Nu har man höjt kravet till 2 000 kartonger. Det är naturligtvis ett smart sätt att dominera marknaden. Det har gjort att de frifräsare som fanns på marknaden – Willys Cash, LL och några fler – var tvungna att alliera sig med någon av grossisterna. Det går till så att man helt enkelt fakturerar genom grossisterna. Det låter billigt och bra när man pratar om 1 %. Men i verkligheten tar grossisterna hand om årsbonusen och styr marknaden fullständigt.

Det är ganska lustigt att folkpartiet säger sig värna om konsumenten. Det är inte mer än en månad sedan det fördes en stor diskussion i Strängnäs, där ett danskt företag ville in på marknaden, inte bara med en butik utan också med grossistverksamhet. Vem var det som sade nej? Jo, det var folkpartiet som röstade bort detta. Man värnade om de tre redan etablerade kedjorna i Strängnäs. Så här har det varit över hela Sverige. I Munkedal var det moderaterna som hade en kamrat som drev en ICA-butik. Ibland favoriseras KF, genom att någon som representerar Konsum sitter i fullmäktige.

För att konsumenterna över huvud taget skall få en chans och för att vi skall kunna sänka priserna med 15–20 %, vilket är möjligt, måste fri konkurrens införas. Det är det absolut viktigaste. Det är förunderligt att man börjar i fel ända, med prislapparna, som kanske påverkar priserna med 0,3 %, som många säger. Jag tror inte att det är mer.

Hur går då prismärkningen till i butikerna? Fabrikanten märker till största delen upp varorna. Men han märker inte upp varorna med extrapriser. Man skall också skippa extrapriserna, därför att de fördyrar. På 50 % av sortimentet är det någon gång extrapris.

Att överlåta till branschen att frivilligt agera med prislappar håller inte av det skäl som någon nämnde tidigare. Det har alltid varit extrapris på kräftor, trots att det finns en lag som säger att varorna måste ha funnits till ordinarie pris i fyra veckor innan man sätter ut ett extrapris. Så här har det varit med julskinkan till jul osv. Det håller inte. Om vi skall få ner priserna här i landet måste vi se till att SPK och NO får möjlighet att agera.

Vi pratar om dagligvaror här, men jag kan inte låta bli att gå in på andra branscher, där det är mycket illa ställt. Vi kan se på hur man gjorde med guldhandlaren. Man vägrade leverera när man fick en konkurrent som man inte tyckte om. Så här går det tyvärr till överallt. Det är inte bättre på dagligvarusidan.

Hur går det då till när konsumenten jämför priser? I butiken är det naturligtvis inget problem. Men när man kommer hem och skall jämföra med

andra butiker vill man ha sin prislapp. Jag roade mig faktiskt i dag med att gå ut på stan. Jag gick till två butiker i den centrala delen och inhandlade två kaviartuber. Det roliga med dem är att den ena är prismärkt och inte den andra. Det roliga är också att det skiljer ganska mycket i pris mellan dem. Vi pratar om 0,3 %, att prislapparna skulle vara helt avgörande för att vi skall få låga priser. Mellan de två kaviartuberna skilde det 13 %. Det är ganska ofattbart. På den ena tuben kan man se priset på prislappen. På den andra kan man inte det. Hemma i skafferiet kan man inte avgöra att det skilde så mycket som 13 % i pris, vilket är en mycket viktig information, om vi nu skall få ner priserna. Vi får aldrig ner priserna om vi inte kan jämföra priserna i olika butiker. Den som säger någonting annat har fel.

Inger Davidson sade att den nya lagen skulle leda till en sänkning av prisnivån. Samtidigt tyckte hon att det var fel att de stora lågprisbutikerna skulle få en favör, så att de skulle kunna hålla ännu lägre priser. Det är väl det det går ut på, att vi skall få en konkurrens på lika villkor.

Jag förstår självfallet att glesbygden har problem. Det kommer man alltid att ha på glesbygden, oavsett om det blir tvång på att ha prislappar. Men om det är något som man har på landsbygden, så är det tid att märka varor. Jag kan garantera att det inte kommer att kosta någonting.

Om man vill sänka priserna, se då till att SPK och NO får möjligheter att agera i dessa frågor! Ge dem de möjligheter som finns i USA! Där kan man inte hålla på och lura konsumenter hela tiden med monopol och kartellbildningar. Det är likadant i jordbruket. En av kds-arna var direktör där tidigare, så han vet om hur mycket det finns att göra när det gäller den kooperativa jordbruksrörelsen. Där går det att pressa priserna. Det handlar då inte om 0,3 % utan förmodligen om 10 %, och det är ganska mycket mera.

Det finns naturligtvis mycket ytterligare att säga om hur man skall få ned priserna. Jag kan försäkra att den dag vi har fått fri konkurrens i Sverige skall vi från Ny Demokrati se till att vi inte har en lagstiftning som är byråkratisk. Jag medger att denna lagstiftning är det. Men vi måste tyvärr ha den så länge vi inte har den fria konkurrensen på marknaden. Inför fri konkurrens, och gör det snabbt, så kommer vi också att helt ändra uppfattning! Vi i Ny Demokrati yrkar naturligtvis bifall till utskottets hemställan i denna fråga.

Anf. 176 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Fru talman! Det var ett intressant inlägg av Bert Karlsson, med mycket intressanta inslag. En del har varit uppe tidigare. Det är bara det att den naturliga slutsatsen av detta rimligen borde vara att följa reservation 1, nämligen att inte hålla kvar vid de regleringar och den byråkrati som Bert Karlsson egentligen vill slå hål på. Han är alltså inte konsekvent. Han talar för en sak och kräver handling för en annan, nämligen att man skall slå vakt om gamla reglerande system och byråkrati, sedan skall vi klara detta ändå. Det är inte konsekvent. Jag skulle förvänta mig att man handlade logiskt.

Låt oss bryta upp detta och ta första steget mot en avreglering! Då kan vi vara överens.

Anf. 177 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Jag erkänner att vi faktiskt måste göra så. Det hade varit enklare om vi hade kunnat ge denna frihet. Men det kan vi inte göra. Konsumenten vill inte heller ha den.

Det är underligt att ingen i riksdagen verkar ha pratat med en konsument. Jag har ännu inte träffat någon konsument som inte vill ha prislapparna kvar. Konsumenterna anser att de fungerar. Det här är ofattbart. Men det kan bero på att ingen i riksdagen hinner handla och att vi har så höga löner att vi inte behöver titta på priset lika ofta som andra.

Anf. 178 HOLGER GUSTAFSSON (kds) replik:

Fru talman! Det här handlar inte om huruvida prislapparna skall vara kvar eller inte. Förslaget som regeringen har lagt är krav på tydlig information, där mycket väl och lämpligen prislapparna kan vara kvar.

Vi skall fatta beslut om huruvida det skall detaljregleras eller inte. Jag försöker att vara så tydlig som möjligt på detta område. Ständigt återvänder man till frågan om huruvida vi skall ha prislapparna kvar eller inte.

Regeringens förslag innehåller inget hinder för att behålla prislapparna. Tvärtom är vi glada för att utvecklingen går mot en tydligare information till konsumenterna.

Anf. 179 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Jag försökte tala om hur det går till att jämföra priserna. Man jämför inte priserna i butikerna, utan man gör det när man kommer hem till skafferiet.

Jag tror inte att någon i kammaren vet priset på Kalles Kaviar. Den tub som jag fick tag på till priset 21:40 kan inhandlas i en lågprisbutik för ungefär 15 kr. Är det inte viktig information när det skiljer 20–30 % på priset?

Förutsättningen för att kunna sätta press på butikerna är att kunden vet till vilket pris han har handlat. Det är inte i butiken som det syns, utan det är först när man kommer hem. Då blir man faktiskt chockad. Jag blir ofta chockad, och jag blir mycket förgrymmad på min fru när hon inte handlar på det billigaste stället.

Anf. 180 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Bert Karlsson säger att det verkar som om ingen har lyssnat på någon konsument någon gång. Jag kan upplysa Bert Karlsson om att jag är en konsument. Det är förhoppningsvis alla här. Det gör att vi förmodligen är ganska intresserade av ett prismärkningssystem som fungerar och som vi är nöjda med.

Jag tror att det ligger mycket i det som många har sagt här, nämligen att vi som konsumenter faktiskt ofta kräver att det finns en liten prislapp på varorna. Bra! Då skall det vara ett konkurrensmedel som gör att en affär har möjlighet att tävla med en annan. Då har jag som konsument möjlighet att välja vilken av dessa jag vill gå till.

Jag skall erkänna att jag lyssnade med stort intresse på vad Bert Karlsson sade. Jag tror att vi är överens om att det finns en lång rad problem på området, som vi skall försöka angripa de närmaste åren. Vi har nu en regering

som har börjat ta itu med dessa problem. Men vi måste kanske ändå acceptera att vi tvingas ta ett steg i sänder. Om vi går emot dessa steg i riksdagen kommer det hela att gå mycket långsammare.

Det finns ett antal lagar som behöver ändras. Det är vi också överens om. Plan- och bygglagen är en sådan lag. Regeringen har sagt detta vid upprepade tillfällen. En ändring genomförs nu i stor utsträckning. Det kommer att bli en skärpt konkurrenslagstiftning. Det är precis vad Bert Karlsson eftersträvar. Det borde i det läget vara möjligt att se till att det blir fler konkurrensmedel även på det området. Att ta bort en obligatorisk prismärkning är därför att ta ett steg i rätt riktning.

Anf. 181 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Jag säger återigen att det hela börjar i fel ände. Om man börjar i andra änden går vi i Ny Demokrati gärna med. Jag tycker att det är horribelt att börja med en prismärkning som bara utgör en kostnad på 0,3 %.

Det är också underligt att borgerligheten plötsligt har gått ihop med facket i denna fråga.

Per Stenmarck är naturligtvis konsument. Det är vi alla. Vi pratar alla ibland i egen sak. Men när det gäller denna kammare börjar jag undra.

Jag har ännu inte hört någon konsument ute i butikerna säga att de vill ta bort prislapparna. Däremot har nog varenda ICA-handlare ringt och försökt att påverka mig. Jag har blivit bjuden på många gratismiddagar. Jag är tacksam för att denna fråga har varit så stor. Det har gjort att jag har fått mycket lägre kostnader de senaste två veckorna i Stockholm.

Anf. 182 PER STENMARCK (m) replik:

Fru talman! Bert Karlsson sade i sitt inledningsanförande ett sanningens ord. Han sade att lagen är byråkratisk. Det är precis så. När det gäller att upphäva byråkratiska lagar vågar jag påstå att det är ytterst sällan man börjar med att ta steg i fel riktning.

Nu tas ett steg med hjälp av det som regeringen har föreslagit, dvs. genom att upphäva denna lag. Jag tycker att det är konstigt att Bert Karlsson, efter allt det som han och många andra från Ny Demokrati sade under hela valrörelsen, inte vill vara med på detta. Det är anmärkningsvärt. Så länge Bert Karlsson och Ny Demokrati står fast vid den politik som har framkommit i riksdagen i dag är Ny Demokrati också ett regleringsparti, i samstämmighet med de andra regleringspartier som länge har varit verksamma i denna kammare.

Anf. 183 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Det finns många fler lagar. Börja med körkortslagen och indragningar av körkort. Där är mycket byråkrati.

Anf. 184 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Bert Karlsson säger att det är underligt att de borgerliga har gått ihop med facket. Jag tycker att det är mer underligt med en annan konstellation i kammaren i dag, nämligen Ny Demokrati, socialdemokraterna

och vänstern. Det är ny allians. Om den är ohelig eller inte får verkligheten visa efter det att vi har fattat beslut i dag.

Jag förvånar mig över Bert Karlssons argumentation. Han tycker att vi börjar i fel ända. Han pläderar för fri konkurrens, och han vill då som sitt partis talesman tala för att införa en ny lag. Det är ingen som motsätter sig en prismärkning av varorna. Tvärtom tycker alla att det är viktigt. Men varför skall det vara en ny lagstiftning? Det är det som är underligt i denna konstellation.

Bert Karlsson säger också att han vill ha en konkurrens på lika villkor. Ja, det är vad vi alla vill ha, särskilt vi från de borgerliga partierna. Vi har arbetat för det. Den här lagen kommer att medverka till att det inte blir konkurrens på lika villkor. Tvärtom. Lågprisbutiker som exponerar varor på stora lastpallar behöver inte artikelmärka varenda vara. Det räcker med en prislapp på väggen. Sådana butiker som Bert Karlsson företräder kommer att ha konkurrensfördelar. Däremot kommer de mindre butikerna att råka ut för prishöjningar som kommer att drabba konsumenterna.

Jag hänvisar till det exempel Bert Karlsson gav. Det finns datakvitton. Var och en som kommer hem kan läsa på detta kvitto vad varorna har kostat. Det är ingenting som hindrar att man sparar på kvittona. Det går att sätta upp en spik på väggen och fästa kvittona där. Då vet man vad varan kostar och kan göra jämförelser.

Jag kan hålla med Bert Karlsson om att det är oerhört viktigt att vi konsumenter håller prispress på varor och att vi ser till att få varor till ett rimligt pris. Med en ny lagstiftning som kommer att kosta handeln 900 milj.kr., som i slutändan kommer att belasta konsumenten, och som kommer att kosta samhället mycket pengar, blir det inte bättre och billigare varor.

Anf. 185 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Jag vet att det kostar pengar. Man påstår att det skall kosta 900 milj.kr. Jag tvivlar på det. Låt oss säga att det kostar 500 milj.kr. Men det är förunderligt att man inte släpper fram den fria konkurrensen, som kanske skulle göra att det hela blir 20 miljarder kronor billigare. Det är mycket pengar.

Jag kan fortfarande inte lämna ämnet. Det finns en lagstiftning i det här sammanhanget. Trots det kan vi låta oss styras av jeansföretag, grammofonbolag osv.

Ni känner säkert till guldhandlaren i Borås. Om någon vill vägra leverans till en annan företagare som sätter för låga priser, kan det göras omedelbart. Det är bara att säga att varan är slut. De företag som vill parallellimportera jeans från Amerika får inte göra det, för då får de inte några leveranser från de svenska leverantörerna.

Det här är mycket enkelt. Skall vi fortsätta med den idiotiska lagstiftning som finns i dag, eller skall vi upphäva den helt och låta det bli ännu värre? Hur vill folkpartiet ha det?

Om vi t.ex. gav NO och SPK möjligheter över hela linjen, skulle vi kunna sänka alla priser i det här landet med minst 20 %. Men då fordras det också en lagstiftning som ger dem möjligheter och inte som i dag en diffus lagstiftning som leder till att ingen gör någonting. Man låtsas att man gör något och

säger: Nu får ni inte göra så. Sedan går det två tre år, och det händer ingenting. Det är precis så vi har det i dag. Jag tror inte ens folkpartiet vill ha det på det sättet i fortsättningen, särskilt inte som man påstår sig representera konsumenterna.

Anf. 186 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Bert Karlsson upprepar med en drucken papegojas envishet svepande generaliseringar om konsumentpolitiken som faktiskt inte är riktiga.

Bert Karlsson nämnde guldhandlaren i Borås. Jag har själv varit hos näringsfrihetsombudsmannen i detta ärende. Jag vet att NO har granskat den leveransvägran han var utsatt för, och han har fått rätt på alla punkter. Det är så komsumentpolitiken skall fungera.

Om Bert Karlsson hade läst lagutskottets betänkande, skulle han sett att det där mycket klart framgår att de konkurrensvårdande myndigheterna – NO och statens pris- och konkurrensverk – har uttalat sig mot en detaljerad reglering, eftersom de menar att det hämmar konkurrensen. Jag trodde faktiskt, om jag nu hört rätt i valrörelsen, att Ny Demokrati ville ha en fri konkurrens och en bra marknadsekonomi till gagn för konsumenterna, men jag kanske har fel på den punkten.

Anf. 187 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Nej, inte alls. Men det går tyvärr inte att göra på något annat sätt än att se till att man kan jämföra priserna. Det är just nu enda möjligheten för konsumenterna när vi inte har den fria konkurrensen i Sverige.

När det gäller guldhandlaren är det mycket riktigt att han fick rätt. Men därmed inte sagt att han fick några varor. Det ligger en stor skillnad i det.

Anf. 188 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Jag undrar om inte Bert Karlsson skulle lära SPK att det går att göra prisundersökningar betydligt billigare än vad man gör där. Det finns säkert mycket pengar att tjäna om man i stället bara kan gå ut och köpa ett par kaviartuber.

Det finns mycket man kan hålla med om i det Bert Karlsson säger. Men det handlar då inte om det ärende som vi i dag skall besluta om. Det finns tvärtom en rad motsägelser i hans argumentering i den frågan.

Fru talman! Jag tycker att förespråkarna för en obligatorisk artikelprismärkning bygger sin argumentering på felaktiga förutsättningar, åtminstone på två mycket viktiga punkter.

För det första gör man gällande att bristande prisinformation är ett så allvarligt problem för konsumenten att det motiverar en ny lagstiftning. Det finns inte någonting i det underliggande materialet som tyder på det. Om det hade varit ett starkt krav är jag övertygad om att konsumenterna för länge sedan skulle ha reagerat genom att ställa sådana krav i sina butiker – men det har man inte gjort.

Det är uppenbart att konsumenterna är mycket mer bekymrade över de höga priserna än över det sätt på vilket dessa priser annonseras. Ni som vill tvinga på konsumenterna den här dyrbara tjänsten, oavsett om de vill ha den

eller inte, har uppenbarligen ingen större tilltro till kundernas förmåga vare sig det gäller att ta till sig information eller att reagera när den är bristfällig. Här finns naturligtvis den grundläggande principiella skillnaden i vårt sätt att se på frågan.

Jag tror att socialdemokraterna – och deras bundsförvanter i det här extrema detaljregleringsarbetet, Ny Demokrati – underskattar konsumenterna. De är inte så lättlurade. De gör rationella val utifrån sina egna utgångspunkter.

För det andra, fru talman, förutsätter anhängarna av en obligatorisk artikelprismärkning att en sådan skulle *främja* konkurrensen. Det förefaller vara Ny Demokratis huvudargument. Det tycker jag är fullkomligt obegripligt. Det är ju tvärtom så, att prisinformationen kan bli ett konkurrensmedel under förutsättning att man inte låser fast den i en detaljreglering. De butiker som får den här signalen från sina kunder, dvs. att kunden vill ha dessa prismärkningar, använder detta som ett konkurrensmedel och kalkylerar in kostnaden. Andra butiker gör en hyllkantsmärkning och kan i gengäld sänka kostnaderna. Valet är konsumentens. Det är konsumenten som genom sin efterfrågan avgör hur informationen skall ges. Så borde det vara – men så blir det inte om Ny Demokrati och socialdemokraterna fullföljer den obligatoriska artikelprismärkningen. Då bestämmer politikerna – konsumenterna betalar!

När man påstår att obligatorisk artikelprismärkning skulle underlätta för lågprisbutikerna blir det ännu konstigare. Inte minst därför att de ofta bygger sin kostnadsbesparing på att de har varorna direkt på lastpallar. Det skulle naturligtvis inte ge samma resultat om de tvingas märka varje vara.

Om vi inte ändrar lagen minskar konkurrenstrycket även av ett annat skäl. Det finns en uppenbar risk att kravet kommer att leda till att fler varor prissätts redan hos leverantören, vilket ofelbart leder till prisstelhet, precis som Bert Karlsson har påpekat. Nej, konkurrensaspekten talar alldeles entydigt mot ett krav på artikelprismärkning.

Det borde vara en tankeställare – inte minst för Bert Karlsson, som så ofta talar om SPK och NO – att de båda konkurrensvårdande myndigheterna, som inte är kända för att gå detaljhandelns ärenden, entydigt avvisar den obligatoriska artikelprismärkningen. Båda pekar bl.a. just på risken för prisstelhet men också på att de integrerade kedjorna skulle gynnas på lågprisbutikernas bekostnad. Det är alldeles självklart. Det är alltså raka motsatsen till det jag inbillade mig att vi eftersträvar: större mångfald, effektivare konkurrens.

Fru talman! För att undvika missförstånd: en klar och tydlig prisinformation med korrekta upplysningar är nödvändig för att konkurrensen skall fungera. Där finns det inga delade meningar. Sådana generella krav måste ställas på handeln, och det görs också. Min invändning gäller att riksdagen i detalj skall reglera hur den informationen skall se ut. Man låter inte konsumenternas efterfrågan avgöra, trots att det är konsumenterna som får betala notan.

Fru talman! Jag har i en motion föreslagit att man inte borde ha nöjt sig med att ta bort kravet på artikelprismärkning, utan att man i stället bör upphäva lagen i sin helhet. Mitt motiv för detta är att samma argument som kan

användas mot obligatorisk artikelprismärkning egentligen också gäller andra inslag i lagen, t.ex. kravet på prismärkning i skyltfönster. Jag tycker fortfarande att det inte har redovisats tillräckliga argument för att samhället över huvud taget skall detaljreglera den här verksamheten. Men den viktigaste avregleringen gäller just artikelprismärkningen. Jag nöjer mig därför med, fru talman, att yrka bifall till reservation 1 om att i varje fall den här regleringen skall slopas.

Anf. 189 ELISABETH PERSSON (v):

Fru talman! Christer Eirefelt påstår att det inte tidigare har framkommit några krav från konsumenterna om prismärkning i den utsträckning som nu är aktuell. Det vill jag påstå att det har. De kanske inte har nått folkpartiet eller Christer Eirefelt, men jag kan vittna om att många konsumenter redan när hyllkantsmärkning började slå igenom och bli vanligare samlades till protester mot detta. Man tyckte det var oöverskådligt osv.

Vi förde för några år sedan en debatt om huruvida handeln skulle slippa prismärka djupfrysta varor. Argumentet var att prislapparna hade svårt att fästa på de djupfrysta varorna. Men konsumenterna talade också då om att detta måste lösas på något sätt och att de ville ha prislappar på enskilda varor.

Jag vill påstå att detta egentligen inte är något nytt krav, utan ett gammalt krav som detta år äntligen har nått riksdagen i den formen att prisinformationslagen antogs i våras.

Ett krav som vi inte har diskuterat här i dag, men som jag kanske kan berätta för Christer Eirefelt om, är prismärkning i skyltfönster. Det var mycket vanligare förr än vad det är nu. Det var i första hand affärer som säljer herr- och damkläder som gick i bräschen för att plocka bort prismärkningen och göra i affärsidkarens mening litet roligare och elegantare skyltning. Men det är också ett konsumentkrav att man, när man går förbi ett skyltfönster där varorna exponeras, skall kunna se vad de kostar.

Jag vill påstå att Christer Eirefelt inte har klart för sig hur starkt detta konsumentkrav är och länge har varit. Det gäller kravet på att få en korrekt och tydlig prisinformation direkt på varan eller i anslutning till varan.

Anf. 190 BERT KARLSSON (nyd):

Fru talman! Det är inte mycket mer att tillägga. Jag tycker att man har tagit fram alla argument. Om sedan inte alla förstår dem, är det inte någonting att göra åt.

Det viktigaste är att vi i Ny Demokrati känner att vi är överens med konsumenterna. Vi tror att det här är rätt sätt att nå de lägsta priserna. Vi får se om ett halvår. Har vi fel får vi väl ändra oss. Det kommer vi naturligtvis att göra då. Men jag är helt övertygad om att vi är på rätt väg.

Anf. 191 Andre vice talman CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Bert Karlsson och Elisabeth Persson är överens om att det inte är konsumenterna själva utan konsumenternas ställföreträdare som skall avgöra om de vill ha den här tjänsten. Det finns naturligtvis en grundläggande skillnad när det gäller vårt sätt att se på det här. Jag menar att man

bäst får den signalen ute i butikerna i det val konsumenterna gör, i val av butik. Något bättre sätt finns inte. Jag är för min del alldeles övertygad om, att om detta väldiga tryck på att få artikelprismärkning hade funnits, hade en sådan sedan länge funnits på ett helt annat sätt än det gör.

Får jag också upprepa vad jag tycker är viktigt. Butikerna kommer naturligtvis att använda det här som ett konkurrensmedel för att man, precis som ni säger, skall kunna titta i skafferiet när den nya burken kommer. Då kommer det att bli det konkurrensmedel som jag menar att det skall vara. Men vi skall alltså inte tvinga på konsumenterna detta och säga att vi vet bättre än de själva hur detta skall se ut.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

15 § Effektiviteten i förvaltningen av svenskt utvecklingsbistånd

Föredrogs
utrikesutskottet betänkande
1991/92:UU11 Effektiviteten i förvaltningen av svenskt utvecklingsbistånd (förs. 1991/92:11).

Anf. 192 NILS T SVENSSON (s):

Fru talman! Det betänkande vi nu behandlar gäller riksdagens revisorers förslag om effektiviteten i förvaltningen av vårt utvecklingbistånd. Vi är ju alla litet intresserade av att det samarbete vi har med de fattiga länderna skall ske på ett sådant sätt att biståndspengarna används effektivt och att de olika biståndsinstatser som genomförs medverkar till att uppnå de mål som ni har satt upp för Sverige utvecklingssamarbete.

Nu är mitt intryck att de myndigheter som har till uppgift att handlägga utvecklingsbiståndet arbetar på ett effektivt och bra sätt och att vi har en organisation som fungerar tillfredsställande. Det betyder inte att allt är fullödigt. Det finns problem som måste lösas och åtgärder som efter hand måste omprövas. Biståndsverksamhet är verkligen inte någonting som är statiskt.

Men ibland hör man i debatten uttalanden om våra biståndsorgan och om biståndspolitiken som verkligen förvånar och som näst intill är groteska.

Nu har riksdagens revisorer, efter ett önskemål från utrikesutskottet, granskat förvaltningen av det svenska utvecklingsbiståndet. Det är givetvis positivt och viktigt att man genomför en oberoende granskning. Revisorerna har gjort en noggrann genomgång och lämnat en omfattande rapport om det bistånd som framför allt administreras av SIDA.

Revisorerna pekar i sitt förslag till riksdagen på flera väsentliga punkter och lämnar också konkreta förslag till förändringar. Det är viktigt att göra sådana genomgångar. Man måste ständigt arbeta med effektivitet och kontroll. Det skall nämnas i sammanhanget att en hel del av revisorerna synpunkter tas regelmässigt upp och uppmärksammas när utrikesutskottet behandlar biståndsdelen i budgetpropositionen. Jag vill ge några korta kommentarer till de väsentligaste punkterna som revisorerna tar upp.

De outbetalda medlen är en följd av den anslagsteknik som tillämpas. Det är alltså inte fråga om att de skulle bero på oförmåga i den svenska biståndsförvaltningen eller i den internationella biståndsförvaltningen att förverkliga och genomföra biståndsinsatserna. Nu skall målsättningen naturligtvis vara att nå en så hög överensstämmelse som möjligt mellan enprocentsmålet, som alltså är ett anslagsmål, och de faktiskt utbetalda biståndsmedlen. Men det är rimligt att acceptera att det tid efter annan inträffar en viss eftersläpning.

En omläggning av anslagstekniken har skett i syfte att minska beloppet outnyttjade medel, och det välkomnar vi i utskottet. Det har också sagts att redovisningen av biståndspengarna görs tydligare och mer lättillgänglig i den kommande budgetpropositionen. Det är bra att det klart framgår hur det förhåller sig med de outnyttjade medlen och att man lätt kan se hur de totala biståndsflödena går till resp. mottagarland.

Revisorerna har också ägnat SIDAs förvaltningskostnader en stor uppmärksamhet. Med anledning av deras granskning har utskottet kommit fram till att regeringen bör göra en översyn av hur fördelningen av kostnader mellan förvaltningsanslag och sakanslag fungerar. Men utskottet konstaterar också att gränsdragningen mellan vad som kan anses vara förvaltningskostnader resp. kostnader av andra slag kan vara svår att dra inom biståndsverksamheten. Utskottet delar emellertid revisorernas syn att om en betydande andel finansieras över andra anslag, går det styrande och kontrollerande syftet förlorat. Det är ju avsikten med särskilda riksdagsbeslut om förvaltningsanslag.

En annan fråga som revisorerna ägnat uppmärksamhet åt är regeringens styrning av SIDA och UDs roll som handläggare av biståndsfrågorna. Här pekar revisorerna på att regeringens styrning av SIDA bör vara mer målinriktad och mindre detaljerad. Man säger att tyngdpunkten i högre grad än för närvarande bör ligga på klara direktiv och krav på resultatredovisning. Det är naturligtvis viktigt att det finns ett väl fungerande samarbete mellan UDs biståndsavdelning och SIDA. Nu införs ju som bekant en ny budgetprocess med treåriga budgeteringar, den fördjupade anslagsframställningen. Det innebär en utveckling i den riktning som revisorerna anger, dvs. att regeringens styrning än mer koncentreras till de övergripande frågorna. I det här sammanhanget hänvisar vi i utskottet också till två utredningar som under senare tid tagit upp organisatoriska frågor inom biståndet. Det är dels biståndsorganisationsutredningen, dels studien Bra beslut.

När det gäller utvärderingsverksamheten, som revisorerna också tar upp, delar utskottet den bedömning som revisorerna gör när det gäller fördelarna med förstärkning av utvärderingen inom SIDA liksom inrättandet av en fristående utvärderingsfunktion.

Konsultupphandlingen inom SIDA har ju väckt en viss uppmärksamhet. Det är positivt att SIDA genom en konsultupphandling tar till vara det kunnande som finns i det svenska samhället. Upphandling av konsulter måste naturligtvis ske enligt de regler som gäller för tjänsteupphandling. SIDA skall inte heller ta på sig något arbetsgivaransvar, utan upphandla konsulter för avgränsade uppdrag.

Vid behandlingen av revisorernas förslag har utskottet funnit att många av de förslag och resonemang som revisorerna för fram är av väsentlig bety-

delse för effektiviteten i förvaltningen av vårt utvecklingsbistånd. Utskottet har inte haft några större svårigheter att nå enighet och utgår ifrån att det som framhålls i betänkandet blir föremål för åtgärder från regeringens sida snarast möjligt. Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 193 ALF WENNERFORS (m):

Fru talman! Jag vill först säga några ord till de kolleger i kammaren som blir en smula irriterade när man begär ordet i ett ärende där det föreligger ett enigt utskottsbetänkande. Som riksdagsman med ganska många riksdagsår är jag mycket väl medveten om denna ibland förekommande irritation. Men jag kommer för det första att bara säga det allra nödvändigaste. För det andra tror jag faktiskt att den här korta kammardebatten – jag förmodar att det blir det – trots allt är av intresse såväl för den nya biståndsministern som för en mängd biståndspolitiska debattörer utanför det här huset.

Låt oss se tillbaka ett par år. Aldrig tidigare har så många debattörer medverkat i den svenska biståndsdebatten. Det har framförts åtskillig kritik gentemot vår biståndspolitik och mot SIDA, och det har framförts många konstruktiva förslag till hur det svenska biståndssamarbetet bör utformas i framtiden. De här inläggen kan vi inte nonchalera.

Därför tycker jag att det var positivt att det just var utrikesutskottet som självt för ett och ett halvt år sedan föreslog riksdagens revisorer att granska biståndspolitiken och SIDA. Dåvarande ordföranden för utrikesutskottet, i dag förste vice talmannen, Stig Alemyr drev på frågan, vilket han skall ha en blomma för i dag, tycker jag.

I tidningen Globala Affärer säger den nye biståndsministern Alf Svensson att en av utmaningarna för honom är att se till att svenska folket fortsättningsvis med glädje och med solidaritet ger bistånd. Denna utmaning gäller också oss.

Den politiker som aktivt lyssnat till den biståndsdebatt som förts i massmedia under de senare åren och som då och då träffat väljare – en del gör ju det – är medveten om att allt fler människor känner tveksamhet till svensk biståndspolitik och till SIDAs sätt att fungera. Sådana negativa strömningar i folkdjupet är inte bra.

Jag förutsätter alltså att biståndsministern kommer med förslag, så att biståndssamarbetet med länder och organisationer ute i världen blir ännu bättre än vad det är för närvarande. Riksdagens revisorers förslag är ett bidrag till den konstruktiva debatten om det nödvändiga utvecklingsarbetet.

Utrikesutskottet instämmer faktiskt i det mesta av vad revisorerna har framfört, vilket jag med tillfredsställelse vill ha markerat till protokollet.

Fru talman! Som de lyssnande kollegerna i kammaren kunnat notera, är jag i dag ganska nyanserad och återhållsam. Jag vill dock tillägga att det finns en mängd bredsidor i beredskap, men jag avlossar inte dem i dag, även om det som sagt finns en allvarlig kritik.

Det finns förslag till personförändringar inom biståndspolitiken och framför allt förslag till förändringar av biståndspolitikens inriktning, innehåll och medel. Men för dagen avvaktar jag vad biståndsminister Alf Svensson kommer med i januari.

Anf. 194 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Det är oerhört väsentligt att dyrt förvärvade skattemedel förvaltas på ett så effektivt sätt som någonsin är möjligt. Detta gäller naturligtvis i allra högsta grad biståndsmedel. Om alla vi skattebetalare bibringas uppfattningen att det slösas med biståndsmedel, löper vi stor risk att biståndsviljan sjunker.

Med tanke på att u-landsverksamheten tar sikte på extremt fattiga och utsatta människor är det särskilt angeläget med effektivitet. Effektiviteten i biståndet är en första rangens solidaritetsfråga. Vår omsorg skall gälla de fattiga människorna – inte biståndets invanda former och organisation. Det gäller därför att få ut så mycket som möjligt av varje satsad biståndskrona.

Därför är det också välkommet att riksdagens revisorer gjort en granskning av effektivitetsfrågorna i det svenska u-landsbiståndet.

Ibland bibringas man uppfattningen att biståndet skulle vara en skyddad sektor, som inte tål insyn. Inget kan dock vara felaktigare. Biståndet är ständigt föremål för granskning och observation och mycket tyckande. Det framgår med all tydlighet av debatten i bl.a. massmedia. Det är bra! Så skall det vara! Det skall vara en diskussion.

Det bör också påpekas att biståndet har utsatts för många utredningar. Jag kan ta några exempel: översynen av det bilaterala utvecklingssamarbetets organisation 1984, översynen av de biståndspolitiska målen 1987, översyn av organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet 1990, översynen av effektivitetsfrågor i biståndet 1990, riksrevisionsverkets rapport "Lär sig SIDA?" 1986, studien av biståndsmyndigheternas arbetssätt 1988, osv.

Det är klart att ur de utredningarna och undersökningarna har man dragit lärdom.

Det är dock framför allt två påpekanden från revisorernas sida som jag ställer mig något frågande inför. Det ena rör biståndets storlek, det s.k. enprocentsmålet. Det andra är revisorernas resonemang kring ackumulerade reserver.

Revisorerna anser sig ha påvisat en obalans mellan förmågan att avsätta 1 % av BNI till u-hjälp och svårigheterna att omvandla dessa medel till konkreta biståndsinsatser. Och denna obalans skulle i sin tur vara orsaken till att stora reservationer byggts upp, främst inom det multilaterala biståndet.

Den bild som revisorernas resonemang har skapat på denna punkt, via massmedia, är att miljardbelopp samlats på hög på grund av att man inte klarat att använda dem på ett rimligt sätt. Det har givits ett intryck av att det finns så mycket pengar att man inte vet vad man skall använda dem till. Inget kan dock vara felaktigare. Behoven är enorma. Problemet är att det på område efter område saknas pengar, inte att det finns för mycket av den varan.

I sin rapport konstaterar revisorerna själva att de ingående reservationsmedlen beträffande SIDA motsvarar 3 à 4 månaders medelsförbrukning, vilket är att betrakta som en rimlig nivå. De stora belopp revisorerna syftar på inom det multilaterala biståndet är skuldsedlar till IDA och de regionala utvecklingsfonderna, alltså åtaganden som måste fullföljas. De pengarna skall ju så småningom betalas ut.

För biståndets effektivitet är det särskilt angeläget att debatten om reservationerna förs på ett nyanserat och konkret sätt. Det förekommer onekli-

gen övertoner i detta sammanhang som sannerligen inte gagnar biståndets sak. Förskjutningar av utbetalningar är inte sällan en följd av krav på att projekt skall vara väl genomarbetade innan de genomförs.

Sådana ingripanden – som kan leda till att pengar måste reserveras till ett kommande budgetår – är till fördel för biståndets effektivitet. Det kan i stort kanske liknas vid ett byggnadskreditiv, som man kan få när man skall uppföra en byggnad. Då vet man att utbetalningarna inte sker förrän vissa åtgärder är gjorda. Det är likadant här. Man försöker vara effektiv och pressa kostnaderna så mycket som möjligt och sedan betala ut pengarna när räkningen kommer, och då kan det bli reservationer.

Ibland får jag uppfattningen att vi ställer större krav på en krona som skall utbetalas i samband med bistånd än på en krona som betalas ut i Sverige. Vi skall vara medvetna om att vi gör felsatsningar även här hemma, och det skall då kritiseras. Vi skall också vara medvetna om den situation i vilken många investeringar görs i biståndssammanhang, i länder som är extremt fattiga med en dålig infrastruktur, dåliga vägar och dåliga teleförbindelser.

Därför kanske man i vissa lägen får ha något lägre krav på en skattekrona som satsas i ett biståndsprojekt än på en krona som satsas här hemma i västvärlden. Jag tycker att det i de här sammanhangen fordras litet ödmjukhet när man kritiserar just de stora reservationerna.

Jag yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan.

Anf. 195 LARS MOQUIST (nyd):

Fru talman! Riksdagsrevisorernas kritiska rapport om effektiviteten i det svenska utvecklingsbiståndet ger en ganska bra inblick i SIDAs och UDs sätt att hantera biståndsfrågorna. Utredaren Allan Read har tillsammans med riksdagsrevisorerna uppmärksammat en rad problem och oklarheter, främst vad avser det bistånd som administreras av SIDA.

SIDA har – enligt min mening – blivit en koloss på lerfötter. Belägg för detta finner man faktiskt i riksdagsrevisorernas berättelse, där det sägs att SIDAs personalresurser vuxit under 80-talet även under perioder då anvisade medel till utvecklingssamarbete genom SIDA har minskat i reala termer. Något incitament till att hålla igen på personalresurserna tycks inte ha funnits. Revisorerna finner inga hållbara argument för att personalresurserna haft en sådan utveckling.

Från vår motion nr U5 har jag tagit upp ett antal frågor som jag anser behöver poängteras, när nu betänkandet hamnat på riksdagens bord. Utskottsbetänkandet är så försiktigt skrivet att det finns fog för att misstänka att regeringen inte känner något större behov av att genomföra kraftfulla åtgärder i SIDAs hantering av utvecklingbiståndet.

De punkter jag velat belysa i vår motion från Ny Demokrati är för det första att biståndsinriktningen skall vara en fortsatt successiv övergång från landprogrammerat till projektinriktat bistånd, för det andra att svenskt kunnande och svenskt kompetens skall utnyttjas i utökad utsträckning – denna senare fråga har utskottet överfört till att behandlas under vårriksdagen.

För det tredje framför jag i motionen att riksdagen skall informeras om de reservationer som inte utnyttjas. Här har man nyligen introducerat ett nytt budgeteringssystem, som ännu inte hunnit utvärderas. Därför är det oklart

huruvida reservationerna i framtiden kommer att hanteras på ett sätt som ligger i linje med revisorernas kritik.

För det fjärde har jag i motionen påpekat den sammanblandning av förvaltningsanslag och sakanslag, dvs. egentliga biståndsmedel, som nu sker. På grund av alla flytande gränser mellan förvaltnings- och sakanslag blir vi litet till mans manipulerade och utlämnade till SIDAs godtycke när det t.ex. gäller att ta reda på biståndets omfattning. Riksdagen tror att vissa medel avsatts till ett land, men genom att man laborerar med anslagen möts vi av sådana dimridåer att det är hart när omöjligt att skapa sig en hygglig bild av biståndet.

Det är bakom sådana dimridåer som SIDA successivt har blivit den koloss på lerfötter som jag anser att SIDA är i dag. Hur många riksdagsmän vet t.ex att Uganda får mera bistånd än många programländer eller att Moçambique erhåller 350 milj.kr. per år utöver den av riksdagen fastställda landramen?

En annan sak som jag tagit upp i motionen är att såväl allmänheten som riksdagen skall få en offentlig, lättillgänglig information om hur det svenska biståndet hittills utnyttjats. För att få en saklig debatt och för att få allmänheten intresserad och engagerad är det mycket viktigt att det sker en öppen och allmän kritisk granskning av vad vi satsat våra pengar på och vilket resultat våra satsningar givit.

Om svenska folket skall känna glädje och stolthet över vad vi gör för fattiga länder och deras människor, är det viktigt att det tas fram en allsidig information, en information som är lättläst och informativ och där det tas fram både positiva och negativa effekter av vårt bistånd.

Vi har mycket att lära av våra misstag men också av våra framgångar. Hur skall vi annars få en levande debatt om biståndsbehov och biståndsmål? Kanske kan vi undvika att göra om våra misstag – misstag som inneburit att skattepengar till en del hamnat i fickorna på korrumperade regimers företrädare.

I riksdagsrevisorernas utredning står det att "det saknas en samlad bild av erfarenheterna från olika biståndskontor". I betänkandet berörs den punkten mycket perifert. Jag hoppas att regeringen ändå inser behovet av en allsidig analys av det svenska utvecklingsbiståndet och att denna analys leder till en sådan information som jag berört.

Avslutningsvis vill jag också påpeka vad revisorerna sagt om oklarheter vad avser SIDAs och UDs roll i biståndsarbetet. Enligt revisorerna är rollfördelningen särskilt komplicerad. En omorganisation av SIDA gjordes 1986, men mot bakgrund av riksdagsrevisorernas omfattande kritik av SIDA borde det nu vara dags för en ny översyn.

Det krävs enligt min mening en genomgripande parlamentarisk utredning över hela biståndsproblematiken, inte minst huruvida en organisation som SIDA är bäst lämpad att hantera det svenska biståndet i framtiden. Rationalisering har ju blivit något av ett modeord i dag, men när det gäller SIDA och den svenska biståndsverksamheten är rationalisering mycket mer än ett modeord – det är en nödvändighet.

Av betänkandet framgår att mina motionsyrkanden nr 1 om övergång från landprogrammerat till projektinriktat bistånd, nr 3 om outnyttjade reservationer, nr 4 om förvaltningsanslag kontra sakanslag och nr 6 om information

och redovisning får anses tillgodosedda med vad som sägs i betänkandet. Därför vill jag, fru talman, ändå yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

16 § Tilläggsbudget I

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU12 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 (prop. 1991/92:25 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 17 §.)

17 § Visst stöd till Baltikum, Central- och Östeuropa

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU17 Visst stöd till Baltikum, Central- och Östeuropa.

Anf. 196 PEETER LUKSEP (m):

Fru talman, ledamöter! Fem årtionden av planekonomi och fem årtionden av sovjetiskt envälde i Baltikum har kört ekonomin i botten i länder som före kriget tillhörde världens om inte rikaste så ändå rikare del. Förändringen bort från detta kommunistiska experiment gör att förhållandena i Baltikum tillfälligt kan bli ännu värre.

Dessutom försvåras förändringen och återuppbyggnaden i Baltikum ytterligare av att de gamla sovjetiska makthavarna eller deras efterträdare under nya namn visar tecken på att vilja använda ekonomiska förhållanden som påtryckningsmedel mot de tidigare ockuperade områdena.

I betänkandet talas det om de baltiska staternas med anledning av självständigheten aktualiserade akuta behov av t.ex. internationella förbindelser, medverkan i internationella organisationer, m.m. I andra sammanhang har det talats om miljöinvesteringar, infrastruktur och utbildning. Allt detta är självklart och viktigt. Men Baltikum kan också mycket snart hamna i en mycket svår situation på grund av oredan i det som blivit kvar av Sovjetunionen, såväl på grund av officiella åtgärder som på grund av olika, spridda, extremistiska gruppers verksamhet.

Det svenska biståndet fyller, tror jag, en stor funktion för att frigörelseprocessen skall kunna fullföljas. Det gäller t.ex. olja. Sovjet har ensidigt och plötsligt avbrutit leveranserna, och invånarna i Baltikum går en mycket kall vinter till mötes. Likaså gäller det läkemedel, där man i mycket hög grad är beroende av leveranser från det tidigare Sovjetunionen.

Det kan också gälla åtgärder som hänger ihop med säkerhetssituationen i

Baltikum. Såväl rättsväsendet som ordningsmakten är i dag mycket svaga i Estland, Lettland och Litauen, samtidigt som det finns stora mängder av sovjetiska soldater i området, soldater som är inne i en demoraliseringsprocess som kan få allvarliga konsekvenser.

Vidare finns det olika, extrema, politiska grupperingar, framför allt i Ryssland, som anser att det ryska imperiet nog alltför lättvindigt släppt sina kolonier. Också åtgärder inom rättssäkerhetsområdet kan, tror jag, vara mycket angelägna från svensk synpunkt och från biståndssynpunkt.

Under de senaste två åren har det svenska samhället visat mycket stor hjälpvilja i förhållande till Estland, Lettland och Litauen. Bokstavligt talat tusentals organisationer och enskilda har på olika sätt försökt hjälpa till med förändringarna i Baltikum. Det statliga biståndet har varit ett viktigt sätt att förstärka dessa många insatser.

Samtidigt har det stora intresset av allt att döma lett till en sådan överbelastning av biståndsorganen att väldigt mycket gått i stå.

Varje dag – och jag menar faktiskt varje dag – får jag påringningar eller brev från företag, myndigheter, organisationer eller enskilda som inte ens fått svar på sina förfrågningar om möjligheterna till svenskt bistånd till olika projekt som man, ofta frivilligt, vill ställa upp med och behöver kompletterande stöd till. De nya medel som riksdagen nu kommer att besluta om är mycket, mycket välkomna, och jag hoppas att regeringen också ser till att medlen mycket snabbt kan göra nytta.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkanden 1991/92:KU5, KU8, KU11, KU13, KU14, KU17, KU18 och KU20, lagutskottets betänkande 1991/92:LU15 samt utrikesutskottets betänkanden 1991/92:UU11, UU12 och UU17.

Konstitutionsutskottets betänkande KU5

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (riksdagsledamöternas arvoden)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 104 för reservation 1 av Birger Hagård m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Inga-Britt Johansson (s), Sten Östlund (s) och Roland Lében (kds) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Vidare anmälde Hadar Cars (fp) att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 3 (statsrådens arvoden)

Hemställan

Först biträddes hemställan i reservation 2 av Birger Hagård m.fl. med 86 röster mot 12 för hemställan i meningsyttringen av Johan Lönnroth. 195 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 217 röster mot 76 för hemställan i reservation 2 av Birger Hagård m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 3 av Ylva Annerstedt anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (konstruktionen för bestämmandet av statsrådens arvoden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. – bifölls med acklamation.

Konstitutionsutskottets betänkande KU8

Mom. 1 (proposition 1991/92 såvitt avser lagen om svenska kyrkan)

I detta moment föreslogs ändring i lagen om svenska kyrkan. Av ändringsförslaget framgick att ändringen önskades bli genomförd med ett enda beslut. För bifall härtill krävdes att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenade sig om beslutet. Beslut skulle fattas genom omröstning med omedelbar rösträkning.

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 0 för avslag, dvs. utskottets hemställan hade bifallits med minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2–7

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU11

Mom. 1 (sekretess inom svenska kyrkan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Johan Lönnroth – bifölls genom omröstning med uppresning.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU13

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU14

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU17

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU18
Mom. 1
Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (lagreglering av grundstöd)
Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 11 för meningsyttringen av Johan Lönnroth.

Konstitutionsutskottets betänkande KU20
Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU15
Mom. 2 (prismärkning i dagligvaruhandeln)
Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 139 för reservation 1 av Holger Gustafsson m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU11
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU12
Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU17
Utskottets hemställan bifölls.

18 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Motion
med anledning av förs. 1991/92:13 Riksdagens förvaltningskontors förslag om anslag på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1991/92
1991/92:K12 av Hans Lindblad (fp)

19 § Kammaren åtskildes kl. 17.22.

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 24 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 38 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 60 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 88 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 14.19,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. frågestundens slut,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 14 § anf. 166 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 12 december

1 § Anmälan om kompletteringsval till kulturutskottet 1
2 § Justering av protokoll 1
3 § Hänvisning av ärende till utskott 1
4 § Sverige och den västeuropeiska integrationen 1
Utrikesutskottets betänkande UU8
Debatt
Bengt Hurtig (v)
Nic Grönvall (m)
Hans Göran Franck (s)
Mats Hellström (s)
Pär Granstedt (c)
Beslut 17
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 11 december 17
Socialutskottets betänkande SoU5
Socialutskottets betänkande SoU6
Socialutskottets betänkande SoU7
Socialutskottets betänkande SoU13
Bostadsutskottets betänkande BoU6
Meddelande om samlad votering 18
6 § Riksdagsledamöternas arvoden m.m. 18
Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Debatt
Birger Hagård (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Johan Lönnroth (v)
Kurt Ove Johansson (s)
Hugo Hegeland (m)
Sten Andersson i Malmö (m)
Ian Wachtmeister (nyd)
Ingvar Svensson (kds)
Rolf Clarkson (m)
Kenneth Lantz (kds)
Beslut fattades efter 17 §
7 § Kyrkliga frågor 43
Konstitutionsutskottets betänkande KU8
Debatt
Ylva Annerstedt (fp)
Torgny Larsson (s)
Göran Åstrand (m)

Johan Lönnroth (v)
Ingela Mårtensson (fp)
Beslut fattades efter 17 §
8 § Vissa sekretessfrågor m.m. 54
Konstitutionsutskottets betänkande KU11
Debatt
Johan Lönnroth (v)
Ulla Pettersson (s)
Beslut fattades efter 17 §
9 § Vilande beslut om grundlagsändring 55
Konstitutionsutskottets betänkande KU13
Beslut fattades efter 17 §
10 § Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1991/92 års riksmöte m.m. 55
Konstitutionsutskottets betänkande KU14
Debatt
Björn von der Esch (m)
Henrik S Järrel (m)
Thage G Peterson (s)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Beslut fattades efter 17 §
11 § Samhällsinformation m.m. 62
Konstitutionsutskottets betänkande KU17
Beslut fattades efter 17 §
12 § Kommunalt partistöd 63
Konstitutionsutskottets betänkande KU18
Debatt
Johan Lönnroth (v)
Beslut fattades efter 17 §
13 § Riksdagens förvaltningskontors verksamhet 63
Konstitutionsutskottets betänkande KU20
Beslut fattades efter 17 §
14 § Prisinformation 63
Lagutskottets betänkande LU15
Debatt
Holger Gustafsson (kds)
Ulla Orring (fp)
Per Stenmarck (m)
Ian Wachtmeister (nyd)
(forts.)
Ajournering 73
Återupptagna förhandlingar 73
Muntliga frågor till statsråd 73
Arbetslösheten m.m. 74
Thage G. Peterson (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Riksbankens agerande 75
Johan Lönnroth (v)

Finansminister Anne Wibble (fp)
Valutamarknaden m.m. ... 75
Allan Larsson (s)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Folkpensionerna ... 77
Ian Wachtmeister (nyd)
Statsminister Carl Bildt (m)
Jordbruket i Norrland ... 77
Stina Eliasson (c)
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)
Växtförädlingsmarknaden ... 78
Carl Fredrik Graf (m)
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)
Socialpolitiken ... 78
Birgitta Dahl (s)
Statsrådet Bo Könberg (fp)
Snabbtåg Oslo–Göteborg ... 80
Ingrid Näslund (kds)
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)
Erkännande av Slovenien och Kroatien ... 80
Olle Schmidt (fp)
Statsminister Carl Bildt (m)
Arbetsskadeförsäkringen m.m. ... 81
Lena Öhrsvik (s)
Statsrådet Bo Könberg (fp)
Civilbefolkningens situation i Irak ... 81
Hans Göran Franck (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Folkomröstning om EG ... 82
Fredrik Reinfeldt (m)
Statsminister Carl Bildt (m)
Uttalande i regeringsdeklarationen om kollektivismen ... 82
Widar Andersson (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Skogsmarkskalkning ... 83
Annika Åhnberg (v)
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)
Postverkets adressregister ... 84
Margitta Edgren (fp)
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)
Uttalanden om försvarspolitiken, m.m. ... 84
Sture Ericson (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
14 § (forts.) Prisinformation (LU15 forts.) ... 86
Inger Hestvik (s)
Ulla Orring (fp)
Per Stenmarck (m)
Holger Gustafsson (kds)

Elisabeth Persson (v)
Civilminister Inger Davidson (kds)
Bert Karlsson (nyd)
Andre vice talman Christer Eirefelt (fp)
Beslut fattades efter 17 §
15 § Effektiviteten i förvaltningen av svenskt utvecklingsbistånd... 108
Utrikesutskottets betänkande UU11
Debatt
Nils T Svensson (s)
Alf Wennerfors (m)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Lars Moquist (nyd)
Beslut fattades efter 17 §
16 § Tilläggsbudget I 114
Utrikesutskottets betänkande UU12
Beslut fattades efter 17 §
17 § Visst stöd tll Baltikum, Central- och Östeuropa..... 114
Utrikesutskottets betänkande UU17
Debatt
Peeter Luksep (m)
Beslut..... 115
Konstitutionsutskottets betänkande KU5
Konstitutionsutskottets betänkande KU8
Konstitutionsutskottets betänkande KU11
Konstitutionsutskottets betänkande KU13
Konstitutionsutskottets betänkande KU14
Konstitutionsutskottets betänkande KU17
Konstitutionsutskottets betänkande KU18
Konstitutionsutskottets betänkande KU20
Lagutskottets betänkande LU15
Utrikesutskottets betänkande UU11
Utrikesutskottets betänkande UU12
Utrikesutskottets betänkande UU17
18 § Bordläggning..... 117

gotab 40448, Stockholm 1992